

De vergelding (onder ps. Justine Abbing)

Carry van Bruggen

bron

Justine Abbing, *De vergelding*. Jacob van Campen, Amsterdam z.j. [1923]

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/brug004verg01_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de [gebruiksvoorwaarden](#).

Eerste hoofdstuk.

Het bleek, opeens, een beetje te veel en de beenen te zwak om de weelde te dragen. In 't achterhoeksche stadje was het alles uitgegaan van haar alleen en wel veel te luid had er somwijlen haar lach den goeden lieden in de ooren geklonken. Maar 't was ook alles in haarzelve weergekeerd en nergens had die lach een echo gewekt. Niet in huis, dat zoo ruim was, waarin ze haar van kind af baas gelaten hadden en dat toch geen woon bood voet haar geest, gansch en al doortrokken van dien anderen geest.... van mama en haar twee groote kinderen. En hoe bescheiden hadden ze zich toch al die jaren op den achtergrond gehouden, Berthold en Hermance, die allebei in de eerste klas van het gymnasium al geweten hadden dat ze allebei wat hun vader geweest was, dominee, wilden zijn, en die toen al van hun toekomstige waardigheid zoo doordrongen waren, dat de een zich niet 'Bert' en de ander niet 'Mans' wilde laten noemen. Wel acht jaar ouder was vader dan mama en lang geleden, in den vreeselijken

ziekte-tijd, - nu een grauwe wolk aan de verre kinnen van haar herinnering, waaruit nog somwijlen, als 't waaide en regende dagen achtereen gelijk toen, de zoet-scherpe reuk van citroen-limonade, of een zwakke nadreun van den omwoelden bel, heesch, als was zelfs de bel verkouden en ziek, of de schim van een zwarte kist met starre, witte bloemen tot haar kwam.... in dien valen, verren tijd waren, met maar twee dagen er tusschen, mama weduwe en vader weduwnaar geworden. Den zomer daarna waren zij, nu hier dan daar, uit logeeren geweest en toen 't opnieuw weer winter werd, waren mama en Berthold en Hermance in hun huis komen wonen. Die waren toen al groot, zestien en veertien, zij-zelf nog maar zes -, op school hoorde ze dat ze een 'stiefmoeder' had en grootere kinderen voorspelden dat haar nu akelige dingen te wachten stonden. Maar niets akeligs gebeurde.... Integendeel.... mama bleek toegeeflijker dan moeder was geweest en altijd als er op school in sprookjes of leeslesjes van booze stiefmoeders sprake was, schreeuwde ze door de klas dat het allemaal valsche jokkens waren. Want ze mocht alles van mama wat ze maar wou en ze kreeg alles van mama wat ze maar begeerde en ze werd veel, veel minder dan Hermance en Berthold verboden. Al heel gauw had ze bemerkt dat ze over die twee ouderen naar hartelust kon regeeren -

maakte ze het al te bont, dan werden ze bijna nooit boos, maar ze gingen de kamer uit - want meer dan eens had ze uit mama's oogen een waarschuwing naar Hermance zien gaan als die haar afsnauwen wou en eens was Berthold naar boven gestuurd omdat hij haar een klap gegeven had, die ze toen al voelde rijkelijk te hebben verdiend. Of ze daarover al eerder dan vóór dat onvergetelijke gesprek iets tegen vader had gezegd.... Het moest wel haast, want de behandeling klopte zoo wonderbaarlijk weinig op de gewone opvattingen omtrent stiefmoeders en groote 'tafel'-zusters en -broers.... maar het stond haar niet meer voor. De zwakkere herinneringen zouden wel in de sterke zijn teloor gegaan. Doch tusschen haar vijftiende en zestiende jaar begon ze - 't leek haar soms of één seconde haar die openbaring gaf - ineens een leegte te voelen en wat ze altijd in mama en de twee had geprezen en gewaardeerd, begreep ze meer en meer als een tekort. Waren ze niet eigenlijk uit hooghartigheid voor haar lawaai buien en dwing-nukken uit den weg gegaan, beduidde hun geduldig luisteren naar de stormachtige betoogen, en opstandige theorieën van haar latere jaren iets meer dan een onbewogen dulden wat ze nu eenmaal niet konden ontgaan? Misschien had haar een blik van verstandhouding, die haar buitensloot, tusschen mama en haar eigen twee,

het eerst op het nieuwe denkspoor gebracht.... in een toevallig, onberaamd gesprek met vader was het toen ineenen allemaal losgekomen, en hij had haar de houding van mama en de grooten, zooals hij die sinds jaren al begreep, verklaard. Hermance alleen was toen nog thuis, in gestadige afzondering voor haar proefschrift werkend, Berthold juist kort tevoren naar zijn eerste standplaats afgereisd. Vader had eerst op zijn gewone manier haar vragen met een nerveuse luchtigheid ontweken en toen, nadat hij haar heel lang en ernstig had zitten aankijken, als kwam hij plotseling tot het besef dat ze geen kind meer was, had hij heel lang en ernstig met haar gesproken.

Zichzelf in de eerste plaats had hij beschuldigd, omdat hij, als zoovele vaders, geldverdienen, opvoeding-bekostigen te veel als eenige plicht had beschouwd. Ze mocht het nu wel weten: mama en de twee waren onverzorgd achtergebleven, alles had op vader-alleen gerust. De zware buitenpraktijk die alles van zijn krachten nam, had hem tot geen andere dan die eene vervulling tijd gelaten, en dat verweet hij zich. Maar mama was ook te kort geschoten en was ze niet in de fout van de vele, ze was in die van de weinige stiefmoeders vervallen. In haar verlangen om tegenover man en buitenwereld en eigen geweten als stiefmoeder zuiver en onverdacht te staan,

met haar ietwat nuchter-positief-‘Christelijke’ levensopvatting al te angstvallig de kleine onrechtvaardigheid schuwend, had ze haar stiefdochtertje de tucht onthouden, die elk kind afwijst en waarop elk kind recht heeft....

Niet alles van wat vader zei was haar onmiddellijk helder geweest, maar eenmaal sprekend had hij de dingen tot op hun grond voor haar en met haar onderzocht.... vooral ook omdat zij nu op haar beurt mama en de grooten geen onrecht mocht doen! Zoo was het: mama had te veel aan haar eigen ziel gedacht en de groote onrechtvaardigheid begaan, om in de kleine niet te vervallen. Streng voor haar eigen kinderen, moest ze jegens hen - had vader gezegd - in den loop der jaren noodwendig en meer dan eens onrecht hebben begaan, want elke daad was onrecht, in bepaalde verhoudingen beschouwd. Dat had ze op zich genomen in een sterk bewustzijn dat ze voor hen beoogde wat op den langen duur hun bestwil zou blijken. Mocht ze zich daarin hebben vergist, dan nog was ze ten volle verantwoord. Dat beleed in haar, zonder dat ze 't wist, het moeder-gevoel, maar tegenover het stiefkind had dat gevoel gezwegen en louter had gesproken het verlangen zuiver te staan tegenover man, wereld en geweten en daarmee vermengd de al te groote angst voor de kleine onrechtvaardigheid -,

in dat alles was mama de eigen kinderen voorgegaan en op haar voorbeeld en inprenting hadden die zoo gehandeld. Maar bij Berthold en Hermance, van klein af voor hun leeftijd bijzonder wijs en al bijna volwassen bij hun vaders dood, had nog een ander motief gewerkt, een overmatige bescheidenheid, uit trots gevoed, om van den aangehuwden vader - vreemd had het haar geklonken dat vader dus ook 'stiefvader' was - meer dan hoog noodig te nemen, een besluit voor hem en zijn kind plaats te maken in hun eigen huis, voor ze uit den weg te gaan -, en die vroeg-wijze bescheidenheid doorzag vader al jaren, zonder dat hij er zelfs tegen zijn eigen vrouw over had durven reppen. Met de minst-mooie kamers hadden ze voor hun studie genoeg genomen, haar, voor haar spel, de mooiste, best-gelegene gelaten, met de vingers in de ooren hun lessen geleerd, omdat zij dolde met den hond boven hun hoofd of met kameraadjes ravotte de trappen op en af, in plaats van haar te verbieden.

Na dat gesprek had ze zich gansch en al verward, haar houding tegenover Hermance en mama onzekerder dan ooit gevoeld... met een wonderlijke mengeling van ontzag en wrok, medelijden en geringschatting... vooral om dien al te grooten schroom tegenover vaders geld... en het had toen ook moeite gekost te verzwijgen hoe ze daarover dacht, maar vader had haar belofte...

Dat was haar thuis geweest en buitenshuis was de school, waren de vrienden en vriendinnen. Maar ook daar kon haar lach geen levende echo's wekken, doch stuitte af op loom-verbaasde oogen, stuggesloten monden, zuinig-geknepen lippen, voorhoofden, die niets van de heimelijke gedachten verrieden, maar waarachter na zwakke worsteling het ingegroeide burgerlijke misprijzen van alles wat 'opzichtig', 'excentriek' en opvallend is, toch altijd zegevierde over de jaloersche bewondering voor haar mooie jurken en haar mooie haren en haar mooie huis en haar mooie rijpaard en, tegenover de jongens, haar durf op school, haar roekeloos op 't spel zetten van mooie cijfers, die dan toch altijd beter uitvielen dan bij de meesten. Ja, 't fatsoen woog zwaar in het achterkoeksche stadje, maar zóóver ging het niet of de dochter van 'rijken' dokter Kolff, de stiefdochter van iemand die freule Boekenstein was geweest, voor ze met dominee Brachthuyzen trouwde, mocht altijd wel een potje breken. Om minder dan als jongen verkleed stilletjes te hebben deelgenomen aan een hardrijderij in de buurt, werden anderen die ze kende met den nek aangezien.

Maar toch.... waar niets en niemand vullen, zuiveren weerklank gaf - toen toch al, nu en dan, had ze in Greeve sympathie meenen te voelen, maar

't zich altijd weer ontzegd, totdat toevalligerwijs Bert Verkerk had uitgebracht, dat ze zich niet had vergist - maar ze alleen, ergst van al, den groven spotvorm van haar eigen uitbundigen levensdrang aanschouwde in kermislol en rauwen boeren-herbergpret.... daar brandde 't vuur zichzelf dood en liet van binnen een leege naargeestigheid.

Toen was, in de twee laatste gymnasium-jaren, haar verdere toekomst al vaker en ernstiger ter sprake gekomen.

Of ze naar de stad en naar de teekenacademie gezonden zou worden, 't overleg tusschen ouders en keurmeesters had lang gehangen, beurtelings neigend over ja of neen, al naar gelang 't geleverd werk duidelijker naar voren bracht de deugden of de leemten die haar toekomst in bezorgde oogen zoo hachelijk maakten: in elke lijn, die ze spontaan en luchtig zette, openbaarden zich een vastheid en sierlijkheid, waarin zelfs ouderen en geoefenden, menschen-van-naam, niet tot haar reiken konden, maar ze miste het vermogen om een mooien aanzet tot een mooi werk te doorwrochten. Ongeduur, onvreê met zich zelf was in al de stroomingen van haar karakter, een onzekerheid, welke richting uit, overmaat van begaving werd bijna gevreesd, en geen enkele gave op zichzelf sterk genoeg voor een

waarborg tot een werkzaam en gelukkig, een harmonisch leven. Ze moest vóór alles, had haar vader haar half-schertsend gezegd, van zich zelf, wat ze wilde, te weten zien te komen, maar de ‘gevaaren van de groote stad’ had hij voor haar, voor haar felle levendigheid, niet meer dan voor anderen gevreesd, en zoo was ze ten slotte toch naar stad gestuurd en door een oude nicht, naar wie ze heette - nicht Jet, maar zij-zelf werd, op de meer moderne manier, ‘Hetty’ genoemd - in huis genomen.

En daar was ze, na een paar weken, met een heele troep van snel-gewonnen kennissen, midden in 't opwindend gefuif rondom een groot feest van nationalen omvang terechtgekomen en nu ineens wekte haar lach echo's, overal om haar heen, en nu ineens was het schier teveel....

Herfstweer heerschte bij dag, de gevaarlijke atmosfeer van vocht-verzadigde zoelte in goudblauwe wazen, die tegelijk afmatte en prikkelde, van oogenblik tot oogenblik machteloos en over-machtig maakte, soms ineens vreemde wilde krachten aanjoeg in het bloed, en dan weer vocht van weemoed naar de oogen dreef. Tegen den avond, onder blauwzwarten nachthemel, ontbrandde dan de stad en straalde van lampioenen als oververhitte roode en groene en oranje manen, uitziend alsof ze bij aanraking uiteen spatten moesten, en die in het don-

kere, diepe water hun gloed schenen te willen koelen. In de tusschen de gesloten winkels vreemd-schemerige smalle straten dronken de massa's zich met open, zingende monden een duizel-roes aan de prikkelende reuken.... wilde en smachtende wijzen stormden, zich daarmee vermengend, naar buiten, uit de hellichte venster-oogen, de wijd-open deurmonden der café's.... en dan ineens, op een verlaten plein, in een stil plantsoen, een diepe stilteval, een windzucht, koel en zwaar doorsidderend, het stervend loof, zoodat haar hart in benauwenis stokte en haar ziel door de ruimten vlood naar de bosschen ginds.

Maar arm door arm gingen ze dan weer, de bovenlijven achterover, jongen en meisje, jongen en meisje, als tot één veelvuldig lichaam samengevlochten en onder den zwarten hemel, uit het donkere, stille, uitgeoogste najaarsland rondom - dat ze soms ineens vóór zich zag, een vreemd visioen achter den gloed der lampioenen - kwam avond aan avond als een vulkaan-eiland van feest en licht, van prikkelgeur en honderdstemmig gejoel, de stad omhooggerezen.

Altijd een kweiling, altijd een tekort was er in haar onder de gretig-gedronken vreugd, een kramp van machteloosheid, omdat ze maar één enkele in de velen kon zijn, één mond maar bezat om te zin-

gen en te schertsen en overmoedige woorden naar de jongens te werpen, één paar oogen maar om feestvuur en hemelglans, om fellen lampioenenpraal en stillen sterrengloed in te vatten, één paar maar om te bekoren ook. Eén borst maar tot herberg voor de al te veelvuldige sensaties en ontroeringen, geen macht om ze in 't vlieden te grijpen en tegen te houden, geen vermogens, wijder reikend dan over één genot en over één indruk tegelijk.... niet meer dan op één plaats van de in alle hoeken lichtelaaie feestende stad maar te kunnen zijn, en er maar twee een arm te kunnen geven en van alles, dat rondom haar stormde en tegen haar op, even zoo veel als van de regen langs zich heen en van zich af te voelen gaan.

Dat was niet alleen nu, maar steeds. Ging het naar haar diepsten wil, alle mannen zouden haar aanbidders en ridders, alle meisjes haar vriendinnen, alle kinderen haar beschermelingen moeten zijn -, alle moeders haar koesteren, alle ouderen haar liefhebben en allemaal schenen ze haar soms nog te lauw, te schriel van gemoed, in hun baldadigheid zonder teederheid, in hun joligheid zonder weemoed, in hun zinnelijkheid zonder helle vreugd.... uit haar sloeg het soms alles tegelijk naar buiten tot een als met hunkerende armen om zich tastende, al-maar-stijgende drang....

En van dat verlangen om met alle mensen tegelijk zich te vermengen en te vereenzelvigen, en in één vlammeende ademtocht van haar ziel alle emoties gelijktijdig te smaken, kende ze den tegenhanger in zichzelf als intellectueelen honger, diezelfde schrijning van onmacht, om de beperktheid van haar, van het menschelijk begrip, diezelfde drang om alles in zijn essentie te weten, te kennen, te begrijpen, om ook in dien zin brandpunt te zijn, dat de stralen van werelden en eeuwen vangt. Soms liep ze weg uit de bibliotheek, duizelmoe door 't jakkerend jachten om zich op één middag van een probleem meester te maken, door 't rusteloos geblader en gezoek in boeken.... om dan met kloppend hart en beslagen voorhoofd neer te vallen op een bank in het nabij plantsoen. Even later liep ze dan door de winkelstraten en verbaasde zich omdat ze bij 't kijken naar de uitstallingen zoo met hart en ziel een jurk of hoed kon begeeren, die ze hoopte, dat haar bekoorlijker maken zou.... en terwijl ze zich verwonderde, begreep ze hoe in dat zóó plotseling en zóó geheel kunnen-vergeten, in dat zóó volkomen kunnen opgaan, zelfs in 't futiele, de redding ligt voor wie al te fel het leven willen genieten en doorgronden met hun ééne ziel.

Arm in arm gingen ze nu, jongen naast meisje, jongen naast meisje, bovenlijven veerkrachtig dei-

nend en alle verlangens tegelijk, om allen te beheerschen en zich aan allen te geven, ze allen te onderwerpen en zich voor allen te offeren, golfden door haar heen in een kramp van onmacht, omdat ze niet meer dan één mensch kon zijn.

Maar plotseling ging het regenen, een windlooze, loodrechte val van al sneller elkaar volgende droppels, de hemel donkerde, van de straat af vluchtten ze in lachende, joelende verwarring naar twee kanten de open deuren van de koffiehuisen in en met haar pasgeworven feestgenooten stond ze even later in een ruimte als een zuilenhal, waar de rook in flodderige aureolen om de rossig-verschemerde lampen hing gedrapeerd. Achter ze aan drongen anderen op en joelden hossend en braken met hun zingende gezichten door het regengordijn dat van den deurrand kletterend op de steenen viel en vingen wedlopen en worstelingen om de laatste vrije tafels aan.

Maar Koos met zijn meisjeswangen, zijn meisjesmond, onder stroo-goud snorretje, zijn in donkerblauwen rand lichtgrijs tintelende pupillen, die naast haar ging en die ze enkel een anderhalf hoofd groter zou hebben gewild, ontdekte vrienden aan een tafeltje in een hoek en voerde haar mee bij den arm. Zoo scheidden ze zich groetend en roepend van de anderen af.

Vier zaten er tezamen en keken beduusd, omdat hun jolig aanlopen klaarblijkelijk een zwaar geredeneer verstoorde. Ze kende ze alle vier en 't verbaasde haar een beetje hen hier te zamen te zien, omdat ze zich hen zoo verschillend dacht. Jaap Verkerk, met zijn tengere teringgezicht, zijn gesoigneerde kleeren en handen, zijn glimlach van milden spot naast den zwaar-serieuzen, hevig-zelfvoldanen Schotel, daarbij de lange, linksche Spil, die nooit wist waar hij zijn zwaarbehaarde handen bergen moest en de flegmatieke Niermans met zijn gedrongen rood gezicht en wijd laag boord als een boertje. Het meest nabij kende ze Verkerk, den medicus, met hem en Bert, zijn stevigen broer, was ze een paar maal uit roeien geweest en had dan daarna in 't kroegje op den kant waar ze boerenjongens dronken een of meer van de anderen gevonden. Schotel alleen niet.... die relatie was van de Leeszaal en niet zeer aangenaam.... want tweemaal had hij haar door den zaalopzichter een gedrukt waarschuwings-formuliertje laten brengen, omdat ze in een hoekje, heel bescheiden, zat te fluisteren en te lachen met Koos. Den eersten keer had hij op zijn tafeltje een stapel tijdschriften liggen, maar den tweeden keer las hij simpeltjes-weg 'het Nieuws' en toen, in een malle bui, had ze tegen die uitgerekte gele tronie, te breed van boven, te smal

van onder, als een overmatig gezwollen peer, waarvan de sluike zwarte sik afhing als een kwast en de hard-zwarte oogen haar met hun booze blikken als prikten, eer ze wist, de tong uitgestoken, zoodat Koos en nog een andere jongen aan een tafeltje naast het hunne waren gaan lachen. En ineens was Schotel toen opgesprongen en met de stijve stappen van zijn stijve rechte beenen in den stijven zwarten broek, die als een zak uit het plankige jasje hing, was hij de zaal uitgegaan. Alsof hij, hadden Koos en zij lachend tot elkander gezegd, rechtstreeks erop uit toog om politie te halen. Kort daarna had ze hem ontmoet in de pauze van een concert en toen had hij dadelijk weer zóó ‘verpletterend’ gedaan, dat ze 't niet had kunnen laten met een den lackend-hoofdschuddenden Jaap ontfutselde speld het vestiaire-nummer op zijn rug te prikken. Achteraf vond ze dat zelf ondraaglijk laf, maar voelde dat zijn bijzijn en zijn houding haar altijd weer tot zulke kinderachtige plagerijen prikkelen zou.

En nu zat hij hier en tusschen de roodfonkelende groes met de gouden citroenwieltsjes stond onnoozel en nuchter zijn glas melk, want hij was maaglijder en geheelonthouder....

Even had ze zijn klam-kille hand tusschen haar eigen vingers gevoeld, maar zijn oogen hadden langs haar heen gekeken en in de begroeting waren de

breed-platte, als verkleurde lippen in 't glimmend zwart van den sluiten snor nauwelijks vaneen gegaan. En uit zijn heele wezen straalde de laatlunkendheid, die haar ineens weer zoo prikkelde dat ze met moeite een flauwigheid over zijn melkdiët weerhield. Maar de lange, linksche Spil zat haar zoo jongensachtig-bewonderend aan te kijken dat het tegelijk haar verteederde en een vlammetje van behaagzucht in haar ontstak.

‘Ben ik niet sliknat?’ en ze keerde haar gezicht naar hem op en wist het frisch als een zomerbloem na een onweersbui en genoot van de teere zachtheid in zijn oogen. Maar Niermans zat achterover in zijn stoel met een grappige uitdrukking, half hulpeloos, half wanhopig op zijn boertjes-gezicht en een grappig-afwerenden blik.... en ineens scheen het haar als zat hij zoo ver achteruit, om een veilig eind van haar weg te zijn, als was hij bang dat ze zijn rust van patertje-goedleven zou komen verstoren.

Verkerk had van haar naar Koos gekeken en de glimlach van ruilden spot was even om zijn lippen gekomen, nu zat hij halfafgekeerd in zijn stoel en sloeg het vroolijk geweld gade bij de deur, en hoe 't al voller werd, want buiten leek 't wel nacht en 't rommelde uit de verte en onder het geroes en gejoel en geroep en het hervatte gezang en het stoelgeschuifel bleef het zware, nadrukkelijke gekletter

op de platte steenen van het verlaten terras gestadig hoorbaar als de begeleiding uit de zwaarste lagen van een orkest.... Het schouwspel leek Verkerk bijzonder te boeien, maar toch voelde ze, dat voor hem haar komen het meeste beteekende.

Ze schudde naar zijn kant haar losse, korte haren uit, en een helder druppeltje vloog op zijn hand.

‘Pas een beetje op, natte poedel’, iets weeks kwam in zijn oogen en trok weer weg.

‘Wil je ook zoo iets warms drinken?’ Koos had haar manteltje en muts geborgen, kwam nu weer terug.

Ze boog zich over de tafel naar het glas van Niermans en rook er even aan. Juist een seconde tevroeg schoot hij voorover om het te redden en hun hoofden bonsden tegen elkaar.

Wrijvend allebei met half-nijdige, half-lachende gezichten zaten ze elkaar aan te kijken. Koos vroeg, altijd ijverige en gevoelige brave-jongen, of ze zich ook had bezeerd en Spil schudde zachtjes van de kleine, onhoorbare lachschokjes, waarin bij hem zich vroolijkheid uitte.

‘Dan moet je maar niet zoo wantrouwig en bang voor mij zijn....’

Hij keek even terzijde naar Verkerk, dan:

‘Hoe weet je dat ik.... dat ik bang voor je ben....?’ Ze lachte luid-uit.

‘Ik bedoel.... bang dat ik uit je glas zou snoepen.’

‘O, bedoel je dat....?’

‘Ja, wat anders zou ik bedoelen?’

Lachend-wanhopig ondervroegen haar zijn oogen, maar ze trok, als in onschuldige verbazing, de wenkbrauwen op, keek wedervragend. En terwijl ze daarna naar Spil zich keerde, die met zijn oogen een kelner verderop gevangen had en tegenhield en vroeg of hij wat bestellen mocht, zag ze dat Verkerk zich tot Niermans boog en iets tegen hem zei, waarop de ander met een lachje en een gelaten gebaar zich weer in zijn stoel achterover liet. Schotel alleen had niets gezegd, niet gelachen, enkel even van zijn zwarte oogen de zware gele leden opgeslagen en haar aangekeken, met een smadelijke, hoogmoedige laatschuldigheid. En nu, aan de roode boosheid die ze plotseling in zich voelde, begreep ze dat er een diepere wrevel in haar stak onder de ergernis, omdat hij geen grapje zetten, geen plagerij verduwen kon. Wat haar hinderde was ook niet de zekere pedante ostentatie waarmee hij met zijn ongevoeligheid voor wat, in haar, andere mannen verteederde of bekoorde, te pronk liep, maar het vertoon van intellectueele superioriteit, als reikte hij, als ‘geest’, eindeloos ver boven haar uit.

Van Verkerk was ze zijn geschiedenis te weten

gekomen. Een eenige weduws-zoon was hij - zijn vader onderwijzer geweest - die van zijn twaalfde jaar af over zijn moeder en twee zusters, een ervan zelfs ouder dan hij, als ‘familielid-hoofd’ zich had laten gelden, die er op zijn twaalfde jaar, als je Jaap mocht gelooven, al net als nu had uitgezien, op de kwastsik en glimmig-sluike snorren na, die niet veel later al rondventte in de klas met de theorieën over de ‘intellectueele inferioriteit’ van de vrouw, waarmee hij thuis, ook door den zwakkelijken voorkeur van een ouderwetsche moeder gedaan gekregen had dat uit de geringe middelen hij alleen studeeren mocht, ofschoon Dora, het oudste meisje dat tegelijk dienstbodenwerk en naaisterswerk deed, geen lager cijfers thuisbracht dan hij met zijn aan-één-stuk-door blokken behaalde. Verkerks vader kende Schotels vader uit de vrijmetselarij en had hem in zijn lange ziekte behandeld - daardoor waren zij, de jongens, Bert en Jaap, meer dan ze eigenlijk zelf hadden gewild, er aan huis gekomen en de vergelijking tusschen hun rapporten was van Jaap zelf geweest. Want hij meende dat er wel iets in Dora stak, maar ze hadden zich laten overpraten toen het heette dat die ‘wetenschappelijk vastgestelde’ minderwaardigheid zich eerst later openbaarde; en dat hij dus later Dora ver den baas zou zijn. Er was natuurlijk nooit iets van gebleken,

Dora had geen gelegenheid meer gekregen en hoewel haar broer nooit anders dan middelmatige examens deed en toch altijd door blokte.... examens konden niet als maatstaf gelden, dat moest elkeen erkennen, en 't blokken ging door voor louter liefhebberij!

In zijn laatste schooljongens-jaren, zijn eerste studenten-jaren had die minachting voor de vrouw, waarover hij als blaagje oreerde om zijn eerezucht en heerszucht te rechtvaardigen, zich pas recht verwezenlijkt en verwrangd. Ze wist nog precies hoe Jaap het haar, zonder al te ronde woorden, toch had te verstaan gegeven en al begreep ze heel goed dat ze van de 'donkere zijde' van het jonge-mannenleven nog maar weinig wist, dit was haar wel duidelijk geworden: dat Schotel nu de vrouwen vooral verfoeide was om de macht, die ze bezaten over hem, de macht om hem zijn rust te rooven, aan zijn werk te onttrekken, zijn gedachten te vervullen.... en ook omdat zijn geleerdheid, zijn 'geestelijk overwicht' zijn intellectueele superioriteit behalve bij het onderdanig drietal thuis hem nergens baatten, omdat meisjes hem verlegen maakten en over hem triomfeerden, zoodat dus 'geestelijk inferieuren' over hem heerschten en zijn geluk of ongeluk in hun handen hielden.

Plagerijen had hij zelfs van jongens, van school-

kameraden en studie-genooten nooit verdragen, in een vroegerijpte, overdreven zorg voor zijn waardigheid, een overmatige angst, uit innerlijke zwakheid spruitend, zich ridicuul te maken of door anderen ridicuul te worden gemaakt en die schieraanhoudende pre-occupatie belemmerde elken stap dien hij tusschen de menschen deed. Maar hoeveel te minder verdroeg hij dat een meisje hem voor den gek hield, dat een nieuweling uit de provincie geen eerbied toonde voor hem, in de groote stad geboren en getogen, die binnen twee jaar gepromoveerd kon zijn!

Ze had gelachen toen Jaap, dien keer na het roeien, met die spottende woorden zijn ‘verhandeling’ besloot, want ze wist van Bert hoeveel meer dan Schotel hij als intellect beteekende. Grappig was het eigenlijk zooals de beide broers elkaar bewonderden en heimelijk benijdden. Jaap den jongere om zijn lichaamskracht - hem had een zwakke moeder gezoogd, maar de latere kinderen hadden sterke minnen gehad - en om het aardige kleine boetseer-talent, en Bert den ouderen broer om zijn knapheid en omdat hij slank en bleek en geestig was, zoodat alle meisjes hem interessant vonden. Over zijn broers knapheid had hij tegen haar aardig-jongensachtig opgesneden. Jaap was op 't gymnasium klasse-maatstaf geweest, maakte hij in eenig

werk een fout, dan, zei de leeraar, kon niemand het zonder en gaf één fout het hoogste cijfer! Maar Bert had geschaterd bij de gedachte dat Jaap tegenover anderen, tegenover meisjes een verdienste van zijn knapheid maken zou, hij, die voor meisjes een-en-al verteedering was, en daarbij de eerste om op schoolsche goedleerschheid eerder neer te zien. Van haar eigen schoolleven wist Bert door Greeve, den natuurlijke-historie-leeraar, die vroeger ook wel geboetseerd en geteekend had.... die wederzijdsche kennis was hun eerste punt-van-aanraking geweest; toen Bert haar toevallig eens den naam van het stadje waar ze was schoolgegaan hoorde noemen, had hij dadelijk naar Greeve gevraagd en daarna blijkbaar over haar geschreven. Door Bert kende ze eigenlijk de heele rest.

Een paar dagen na het gesprek over Schotel had Bert haar een blaadje papier getoond waarop hij Dora en Lize, Schotels zusters, geteekend had, twee smalgeschouderde, platte creatuurtjes in benepen japonnetjes en ze hadden allemaal lachend de gelijkenis geprezen, en zij-zelf had ook gelachen, maar met een scheut van medelijden door zich heen want plotseling had ze het gevoel gehad alsof hij zich op die weerloozen wreekte, wellicht onbewust, in kleine dwingelandij voor de heimelijke macht die de anderen over hem bezaten....

En het regende al maar door. En ze spraken erover welke versieringen het meest te lijden zouden hebben en Spil vroeg zichzelf en de anderen af of zijn fuivende vriend, die al in drie dagen niet was boven water gekomen, nu misschien weer eens zijn huisgoden opzoeken zou.

Rug aan rug stonden de stoelen tegen elkander opgeschoven en de deur was geblokkeerd door een uit verschillende troepjes saamgelopen bende, die hosten-op-de-plaats of in alle mogelijke houdingen groc en bier stonden te drinken.

‘We zitten ingemetseld’ meende Koos.

‘Ik heb er niets op tegen’. Ze zei het met een uitdagenden nadruk, dien Schotel blijkbaar voelde, want ineens trok hij de beenen onder tafel op, met een nerveuzen schok, als iemand die onverhoeds wordt geprikt, maar de oogen hield hij neergeslagen.

‘Wat vind jij, Koos?’

Hij wilde iets zeggen van ‘overal waar jij....’ maar ze sloeg ineens haar arm om zijn hals en trok als in een haak zijn hoofd naar zich toe en spreidde haar hand over zijn mond. Daarachter mompelde hij nu onverstaanbaar wat hij niet zeggen mocht, de anderen lachten, hij trachtte los te komen, maar ze hield hem nog zoo vast, voelend dat ze Schotel ergerde en diep-in hopen dat ze hem jaloersch maakte.

‘Niemand zal ik na die botsing van zoeven maar niets meer vragen....’

‘Wil je nu niet eindelijk eens wat drinken?’

‘Eigenlijk niet....’

‘Ja, maar in 't belang van 't etablissement!’

‘Als ik dan eens, om mijnheer Schotel gezelschap te houden, een glaasje melk nam?’

Ze vond het laf, maar kon het niet laten. En weer trok hij de beenen op, en keek met een driftigen ruk van zijn hoofd, achterom naar de buitendeur....

‘Geen paraplu bij je?’ informeerde Verkerk effen.

‘Waarom....? Hozoo....?’

‘Ik dacht dat je weg wou. Je keek zoo naar buiten’.

‘Waarom zou ik weg willen?’

‘Weet ik dat? Dat zou je zelf wel het beste weten.’

Hij schokte de schouders, zat weer stil. Hij had willen weggaan, maar nu deed hij het niet. Verkoos niet uitgelachen te worden door dien lammen Verkerk.... met zijn kwasi-onverschilligheid. Niemand maakte hem wijs dat de vent zich niet geweldig voelde om zijn knappen kop. Knappe kop.... jawel.... de dupe van zoo'n malloot met poedelharen.... net zoo goed als dat eerstejaars-broekje Koos van der Bijl, net zoo goed als die slappe knul, die Spil.... en nu zat ze waarachtig weer met Niemand te coquetteeren.

Ze waren immers allemaal 't zelfde.... Hoe ter wereld konden nu lui die zich heele kerels vonden lachen om haar flauwe aardigheden. En altijd op hem en liefst waar anderen bijstonden, eerste-jaarslui, of stommelingen, die zich dan vroolijk over hem konden maken. Net als verleden week die namenraderij. Over ernstige dingen hadden ze zitten boomen, was zij binnengekomen, uit was 't geweest niets meer dan nonsens en geklets. Aan hun neuzen kon ze zien hoe ze heetten.... eigenlijk had hij weg moeten gaan, maar dan noemden ze je weer 'flauw' en dat moest je vooral gelooven dat ze niet vooraf naar zijn naam had geïnformeerd. En.... zoo in gemeen, bij allemaal had ze mis geraden - de broers Verkerk deden niet mee, van die wist ze 't natuurlijk, die zaten er bij en lachten.... en toen hem telkens overgeslagen, voor 't laatst bewaard.... en dat brutale kijken.... vlak in zijn gezicht.... hij werd nog akelig en warm als hij er aan dacht, en hij hoorde het haar nog te zeggen. 'U hebt een neus om Barend te heeten.... u moet Barend heeten....' De nonsens! Een neus om Barend te heeten. En daar lachten ze om.... makkelijk lachen hadden ze.... lui die voor examens zaten, lui met ernstige kwesties aan hun hoofd - die flirtten daarmee.... Nu ja, Niermans nam ze óók vaak op den hak.... en Spil.... en Bert Ver-

kerk.... eigenlijk niet allemaal? Of hem het meest? Deed er niet toe, hij verkoos het niet, en daarmee uit. Hij verkoos niet door zoo'n malloot, zoo'n prul te worden belachelijk gemaakt.

En flikkerde iets voorbij zijn oogen, een zwarte arm streek rakelings langs zijn hoofd, en de hand die 't blank-metalen blaadje hield, stootte tegen zijn melkglas aan.... hij greep ernaar, te laat, 't lag om en van den tafelrand af kletste de melk met een geluid als een kleine waterval op den houten vloer.

De kellner verontschuldigde zich op zijn grommelen, riep Spil tot getuige.

‘Zei 'k niet tweemaal “past u derop, meneer?”

‘t Is hier zoo vol. Je kan je niet roeren. Wacht u maar even meneer, ik stuur u meteen den piccolo met een doekje.’

Ze lachten allemaal, ook vreemden aan een tafeltje dichtbij om het beteuterde gezicht, waarmee hij naar het leeglopend glas zat te kijken en Verkerk sloeg hem op den schouder.

‘Lach dan toch mee, vent!’ maar hij schudde nijdig de hand van zich af. Het woedde in hem, h   r lach alleen hoorde hij, zij moest dien kellner een duw tegen den arm hebben gegeven en tegen het oververmoeide bleeke joggie dat wat teforsch den natten doek kwakte in de dikke plas zoodat de

wegspattende druppels zijn broek bemorsten, koelde hij zijn woede in een snauw.

Ze schikten weer bij, ze greep het glas dat voor haar stond en dronk van den heeten rooden fonkeldrank drie, vier teugen achtereen die ze als vuur in haar keel voelde vloeien.

‘t Schijnt te smaken....’

‘Nog nooit gedronken....’

‘Dan zou ik maar wat voorzichtig zijn!’

‘Brave Koos! Maar dronken ben ik daarom wel eens geweest! Van spuitwater....!’

‘Je meent het niet?’

Ze lachte, keek in de volte om zich heen. En ineens die kramp van machteloosheid omdat ze maar één enkel mensch en maar op één plaats kon zijn.... ze had overal willen zijn, aan alle gesprekken deelnemen, alle menschen kennen, zich van aller aandacht meester maken....

Uit de rumoerige menschenkluw bij de deur werd geroepen, een hand zwaaide boven de hoofden uit.

‘Koos van der Bijl, Hetty Kolff, ga jullie weer mee? 't Wordt droog.... 't wordt droog....!’

Het was een der jongelui met wie ze binnengekomen waren, een uitgelaten Joodje, dat schrikkelijk genoot en geen seconde zijn mond kon houden. Ze hadden hem haar als bijzonder goed tennisspeler gewezen, hij had goudfonkelende oogen en witte tanden.

Ze sprong overeind.

‘Ga je mee, Koos?’

‘Wat een ongeduld ineens. Mag ik niet even mijn glas uitdrinken?’

‘Niet goed voor je. Zal ik wel doen!’

Staande, in één teug, had ze het leeg. Even stond hij met een beteuterd pruimenmondje onder zijn stroo-gouden snor, maar lachende greep ze zijn arm.

‘Zien we jullie nog?’ vroeg Koos, ‘we komen hier straks misschien een broodje eten.’

‘Mij vinden jullie dan waarschijnlijk nog wel’ dacht Verkerk; Spil en Niermans konden niets beloven, Schotel gaf geen antwoord en had tot groet voor haar alleen gebogen. Van der Bijl, een eerstejaars juristje, moest het maar met een achtelooze handbeweging stellen. Maar nauwelijks stonden de stoelen leeg of de breedte, als verkleurde lippen sprongen vaneen als onder al te lang weerhouden druk.

‘Dat ruimte....’

Spil had met zijn droomerige oogen zitten gadeslaan hoe de twee zich tussen de tafeltjes door een weg baanden naar de deur, keek nu verbaasd op om Schotels toon.

‘Waarom....?’ vroeg hij onnoozel.

‘Moet je nodig nog vragen. Geen ernstig woord

kun je spreken, met zoo'n wezen erbij.... zoo'n malloot..... zoo'n lawaai-meid....

Het laatste woord joeg van Verkerks geestigbesneden lippen het milde spotlachje bijna weg, zijn oogen lichtten op in het tengere tering-gezicht.

‘Omdat ze jou een beetje te grazen neemt? Pas maar op dat Koos het niet hoort.

Wat was 't ook allemaal?.... Creatuur....’

‘Wezen’ corrigeerde Niermans lachend.

‘Hoe vind jij haar?’ vroeg hem Spil.

‘Weet ik niet....’ weerde Niermans lachende af.

‘Geen tijd om op te letten....!’

‘Moet je daar tijd voor hebben?’ kwam Spil zoo onnoozel, dat Verkerk luid lachte.

‘Laat ik dan zeggen.... geen attentie. Moet alle zeilen bijzetten om niet in haar klauwtjes te vallen. Als ik niet oppas.... niet oppas.... dan word ik waarachtig nog verliefd!’

‘En dan -....? De bruuske toon van Verkerks ondervraging bracht hem in verwarring. Het welgedane pater-goedleven-gelaat werd nog rooder onder den vorschenden blik.

“En dan? Stel dat ik haar wou, denk je dat zij mij wou?”

“En dan nog?”

Nu was hij zelfs te beteuterd voor woorden. Wat bedoelde Jaap nu weer.... wat voor ingewikkelde

theorie gingen ze ditmaal te hooren krijgen? Dan nog? Of moest je soms niet met handen-en-voeten zulke verliefdheden van je af houden, die je leven maar compliceerden, onrust brachten en nergens toe leiden konden? O, met een scharreltje.... een enkele maal.... dát kon nauwelijks verliefdheid heeten.... een mensch was geen baars.... en liep je dan eindelijk tegen een meisje aan, geschikt, een dat jou ook wel hebben wou.... Haast had hij niet, maar als 't kwam, hoefde hij niet te wachten, langer dan een jaar zou de procuratie, zoolang al toegezegd, nu niet meer uitblijven kunnen.... dan was hij meteen de dertig gepasseerd, dan mocht het meenens worden. Maar eentje als Hetty Kolff zou 't niet zijn. Hem te pikant, hem te geestig, hem te veel oppassen aan! Met dat al.... hij had er zich den laatsten tijd, bij dag op kantoor, en 's avonds op het archief - moest je vrouw óók nog maar in kunnen komen, zijn eenige liefhebberij - herhaaldelijk op betrapt dat hij aan haar zat te denken en straks, toen ze binnenkwam, zag hij ze 't eerst van allemaal - gelukkig dat de lui niet merkten, hoe een kop hij ineens kreeg - uit de verte al, en hij wist zelf niet of hij hoopte dat ze wegblijven of bij ze komen zitten zou.... dat was allemaal gevaarlijk werk en nu hield hij zich maar heel koest en tegen haar zoo koel en rustig als hij kon.... En dan vroeg

Jaap nog “wat dan?” als je opperde dat jij niet van haar, en dat zij niet van jou zou willen weten!’

‘Zeg Jaap, je kijkt als een orakel en je zegt even veel!’

Verkerk stak een cigarette aan.

‘Ik verbaas me....’ zei hij kort en verzonk over zijn verschen groc in gepeins.

Sterk en gezond te zijn als Niermans en dan met alle macht verliefdheid van je af te houden, te leven als een slak, voor je gemak, op je kantoor, en verder avond aan avond op stoffige zolders met muffe paperassen knullige bijzonderheden te zitten opschommelen, over oude huizen, oude schepen, oude gevelsteen... zonder verdere bedoeling, zonder methode, een soort ongevaarlijke manie. Wat was hij laatst in de wolken geweest toen hij een zestiende-eeuwsch zeegezicht, waar een heele tentoonstellings-commissie mee verlegen zat, had weten thuis te brengen, allemaal hadden ze 't moeten hooren, een rondje had hij erom gegeven.... die man deed zulke onbenulligheden uit ‘liefhebberij’ - als je je rekenschap gaf van 't woord, was het toch wel om te lachen - en wou van de liefde alleen de practische, nuttige, bruikbare ‘verliefdheid’, 't noodzakelijk voorspel van een knus huwelijk! En hij-zelf.... zijn longen waren niet goed en zijn hart.... hij wist er alles van en moeder kon zoo ellendig-verslagen

kijken, als hij, wat ze noemde ‘roekeloos leefde’.

Een ribbestoot van Niermans stoorde zijn gepeins.

‘Op, man! Ze randen het voorwerp van je belangstelling aan’. Hij wees op Schotel.

‘Ach, schei jullie toch uit’, kwam die geprikkeld.’ Verkerk ziet er zeker weer een ‘curieus geval’ in. ‘t Is me het museumstukje wèl. Kon je haar maar ergens in een vitrine stoppen dat een verstandig mensch er geen last meer van had.’

‘Bezorgt ze jou zooveel last?’

‘Ze ergert me....’ kwam hij verbeteren. ‘Ik kan dat soort niet luchten. Kletsen iedereen na, leuteren een beetje over wat ze uit boeken toevallig onthouden hebben.... en geven zich dan godbetert voor “intellectueele vrouwen” uit. Allemaal eender.... En dan zij nog met haar straatmeiden-manieren.... Als ze lacht, hoor je 't een uur in 't rond. En ik heb toch hooren zeggen dat ze eerst Van der Bijl en toen Kees Koster een zoen gegeven heeft. In 't publiek. Bah.’

‘Daar was ik bij!’ kwam Spil. ‘Dat was een weddenschap.... een gewone mop’.

‘Jullie weet zeker niet dat ze daarginds ook al eens een week van school is gestuurd? Hoef je niet te vragen of er een-en-ander voorgevallen zal zijn’.

‘Nu ben ik getuige á décharge! Want van dat

gevalletje weet ik toevallig alles door mijn broer en die heeft het van een leeraar aan 't gymnasium daar. En er kwam niet veel van zonen bij te pas. Er ging daar een zoon van een socialistischen arbeider voor niets op school en een van de leeraren moest natuurlijk de pik op dien jongen hebben -, de wiskunde-leeraar -, de man was zelf aan den kerkschen kant, zoo een van “God en Oranje”, en toen schijnt die jongen eens een vraagstuk door een ander te hebben laten overschrijven en niet die ander, let wel, maar hij kreeg ervoor op zijn kop, omdat hij iemand iets had laten opschrijven en napraten dat hij niet zelf gevonden had en begreep! Jawel, je moest nooit iets beamen en aanvaarden dat je niet begreep. En zoo voort, en zoo voort, van die lieve steekjes tegen het socialisme, dat immers, volgens “God en Oranje” zijn aanhangers laat beamen wat ze niet begrijpen. En toen dat maar door ging, over dat laten beamen wat je niet begreep, schijnt zij ineens geroepen te hebben: “Ja, behalve op catechisatie en bij de vaderlandsche geschiedenisles.” En toen wou hij haar de klas uitsturen en toen is ze gewoon niet gegaan, en ze wou geen excuus vragen, dat schijnt ze ook niet te hebben gedaan.... Dat is de heele historie’.

‘Dat vind ik toch wel flink....’ kwam de linksche Spil het eerst, omdat Niermans het bij een

zuinig lachje liet, maar Schotel viel in de rede.

‘Bravour.... niets dan bravour! Relletjes maken in de klas! Maak je mij niet wijs dat het iemand die de lui den hoed van 't hoofd gooit en tekeer gaat als een kermismeid, om iets anders te doen. Ze had mij voor moeten hebben. En of ze er met een paar opstoppers uitgelegd had. Maar dat is het en daarmee hebben ze je.... een jongen kan je desnoods een rammeling geven....’

‘In de hoogste klassen van een gymnasium?’

‘Als ze het er naar maken, ja, ja.... ja! In Engeland gebeurt het ook wel....’

Verkerk dronk uit zijn glas en ging verzitten op zijn stoel. ‘Je zou dus jongens en meisjes gelijk willen stellen....? Goed, maar dan moet je konsekvent zijn. 't Is zoo gek.... ik heb het al een paar maal eerder gedacht. Stel je voor een levendigen, gezonden jongen, een aankomend studentje uit de provincie.... die voor 't eerst terecht komt in een groote stad.... in een stemming van jool en feestvierderij.... en als dan zijn heele zonderegister was dat hij.... laat 's kijken.... voor de mop twee meisjes een zoen had gegeven, een lector een gek hoedje van zijn hoofd gegooit.... en aan den neus van Schotel gezien dat hij Barend heet....’

‘Laat mij er als je blijft buiten....’

‘Ik laat je er buiten, goed! Als een jonge jongen

in zijn eerste jaar en zooals ik zeg, in een algemeene fuifstemming zulke onschuldige grapjes uithaalde, dan geloof ik dat jullie - hij keek van den een naar den ander - het nogal een tam kereltje zouden vinden. En nu je van een meisje eens die zelfde dingen ziet, nu wordt er een drukte gemaakt....’

‘Niet door mij, hoor!’ verdedigde zich Spil. ‘Ik geloof vast dat ze au fond heel aardig is.’

‘Je denkt je niet zuiver in mijn vraag!’ wond Verkerk ineens zich op. ‘In dat, “ze kan au fond wel heel aardig zijn” zit al weer veel te veel afkeuring en vergoelijking, vader.’

‘Een meisje is nu eenmaal geen jongen’ kwam Niermans nuchter.

‘Juist!’ beet Schotel toe. ‘Je zanikt maar wat, Verkerk, je wilt weer tegenspreken en tegengesproken worden. Ik voor mij moet van die blagen van eerste-jaars ook niets hebben, maar een meisje zich zoo te zien aanstellen dat is onsympathiek, dat is stuitend.... En dan nog iets. Je stelt zoo'n prulkind toch niet gelijk met een student?’

‘Ze heeft eindexamen gymnasium.’

‘Achterhoek-gymnasium! Natuurlijk zes jaar lang privaat-lessen van haar eigen leeraren gehad.. papa “invloedrijk man.” Je ziet het van hier....’

‘Zit er eigenlijk volgens jou wat bij?’ vroeg Niermans aan Verkerk. ‘Jij kent haar beter dan wij.’

‘Dat dacht ik ook, ja, maar Schotel schijnt er alles van te weten. Als je 't mij vraagt, ik geloof dat er heel veel in haar zit.... ze teekent om te beginnen bijzonder goed en ze heeft, volgens mijn bescheiden meening, een heel aardigen kijk op litteratuur.’

‘Klèts.... klèts.... klèts....’ woedde Schotel.

‘Je bent dupe, Verkerk.... de zooveelste dupe ben je. Aardige smoesjes.... van teekenen heb ik geen verstand.... maar gelooven doe ik er niets van, dat wil ik jullie wel zeggen, voor geen halve cent ernst....’

‘Jij schijnt maar één soort ernst te begrijpen.’

‘Met jou praat ik niet. Jij hebt het beet.... Spiegel je dan aan Van der Bijl. Hoe ze dien voor den gek houdt!’

‘Heelemaal niet,’ ijverde Spil, ‘hij weet precies dat ze niets om hem geeft.’

‘Moet ze hem niet zoenen....’

‘Ze zoent Kees Koster ook, zeg je zelf.’

‘Juist het walgelijke....’

‘Ik ben maar bang....’ kwam Niermans ineens, breeduit voor de tafel zittend, ‘ik ben maar bang dat ze mij ook eens een zoen zal geven! Als ik eens wat geestigs zeg of zoo. De moet me maar zoo stom mogelijk houden! Als ze me zoent, ben ik voor de haaien, want ik vind haar eigenlijk zoo allemachtig aardig..’

Spil en Verkerk lachten om den komisch-somberen toon.

‘Als we nu weer eens over wat belangrijkers praatten?’

‘Bijvoorbeeld?’ kwam Verkerk op zijn kortscherpe manier.

‘Alles is belangrijker....’

‘O, zou je denken? Waar hadden we 't over, Spil, toen ze binnenkwamen?’

Spil lachte, niet wetend of Verkerk werkelijk een antwoord wachtte, maar die herhaalde:

‘Wel, waarover?’

‘Over den uitslag van de verkiezingen....’

‘O ja! De po-li-tiek’ spotte hij zachtjes. ‘Je hebt gelijk, Schotel, dat is wel veel belangrijker dan Hetty Kolff aan den ingang van haar leven.’

Maar Spil en Niermans stonden op. Ze moesten weg. En Schotel kon ook niet langer blijven. Verkerk had half beloofd dat hij wachten zou.

Dus liet hij zich buiten op het terras een kop koffie en zijn overjas brengen, koos zich een plek vanwaar hij iedereen kon zien komen en tuurde peinzend den vochtigen donkeren avond in.

Tweede hoofdstuk.

Verkerk stond voor het raam en wachtte op Hetty. Een paar uren geleden had ze getelefoneerd: ze zag geen kans den langen middag tot ze Rudolf Veldheer weer zou zien, zonder zijn hulp te doorworstelen en daarom wilde ze tegen drie uren komen, voor een vroeg kopje thee en dan, omstreeks vijf uren, Rudolf van de Bank gaan halen. Hij was voor een conferentie even naar Brussel, twee-en-half-etmaal weggeweest, vanmorgen vroeg met de nachttrein aangekomen en dadelijk naar de Bank gegaan.... zes weken geleden hadden ze elkaar gevonden en nu kan ze nauwelijks twee dagen zonder hem zijn. In die zes weken had hij haar bijna niet meer gesproken, een maand terug was er een briefje gekomen, kort, maar waaruit de onderdrukte jubel hem als een warme wolk tegen het gezicht geslagen was.... en daarna had hij haar een paar maal met Veldheer gezien, die twee gearmd gewandeld op een buitenweg langs het water, waar hij ging op de fiets. Hij kende Veldheer te weinig om ze aan te spreken.

Hetty had vroolijk en vriendschappelijk gegroet, maar haar oogen hadden de zijne niet gezocht.

Hoe zou ze zijn....? Najaar en winter door was ze trouw blijven komen en had hem al het nieuws uit de kring der bekenden verteld, hoe Koos zich al gauw had getroost omdat ze hem na de feesten, toch wezenlijk niet langer als ‘cicisbeo’ dulden kon, in een adoratie voor Corrie Bolhuis, het blondje van 't conservatorium.... en van haar eigen romannetje met Job Degenhardt, dat ook niet machtig veel had opgeleverd.... bij vlagen was ze soms wel geweldig down geweest, vaak ook uitbundig, dat de jool uit haar oogen spoot.... soms zalig in haar werk, als ze nieuwe verschieten zag, op krachtiger resultaten hoopte, bijna altijd daarna weer teleurgesteld, maar altijd door had hij haar lief gevonden en hoe ze was, zich gelaafd in de uitstraling van haar stroomende vitaliteit. Op het lage stoeltje had ze dan meest gezeten vóór den divan, waarop hij lag.... Want 't was, voor hem, het wintertje wel geweest. Tegen December weer verhooging en een beetje bloed.... telkens op flauwvallen af.... maar dat kwam door zijn hart, en dan gingen vader en Bert zoo ellendig gebukt, zag je moeder niet anders dan met roode oogen.

Toen had hij dan ook maar als een zoete jongen wat Lelieveld en Robberts voorgeschreven gehoor-

zaam gedaan, ook grif erkend: hij had een poos te hard gewerkt en, ze hadden gelijk, er was immers geen haast. Eigenlijk had Robberts wel gewild dat hij naar 't Zuiden ging, niet dat hij dadelijk zooveel heil ervan verwachtte, maar omdat hij zich daar minder behoefde te ontzien. Aandoenlijk was het, zooals moeder dan wankelde tusschen haar verlangen hem te houden en haar verlangen om te doen wat het beste voor hem was. Over twee jaar, als er niet nog weer nieuwe tegenvallers kwamen, ging hij immers voor altijd, althans voor jaren, bij haar en de anderen vandaan. Want dat stond, met instemming van allemaal, al jaren bij hem vast: dadelijk na zijn arts-examen - misschien kwam er toch wèl iets van een promotie - zou hij een plaats als marine-dokter of bij een der groote koopvaardij-maatschappijen zien te krijgen, hij hield van de zee en de zee zou hem krachtiger maken, misschien na jaren heel en al genezen.

In Indië, had hij beloofd, zou hij dan bij Marietje Kommer, nu Marietje de Geus, gaan logeeren.... hij dacht anders den laatsten tijd weinig meer aan Marietje de Geus....

Op den hoek van de zijstraat had hij de tram hooren stilstaan; was zij nu uitgestapt, dan moest ze over een paar minuten te voorschijn komen, hij hield zijn gedachten in, zijn blik op den ingang van de zij-

straat aan de overzijde gericht.... hoorde hij haar stap daar al? Neen, ze kwam nog niet.... 't was ook nog wel een minuut of zeven te vroeg.

De groeten van moeder moest hij haar overbrengen en de betuiging van haar spijt, omdat ze niet thuis blijven had gekund. Grappig zooals ze de oudjes had weten in te palmen, grappig zooals moeder had gereageerd op het nieuws van Veldheer en haar.... niet wetend of ze zich teleurgesteld en gekrenkt om zijnentwil dan wel voldaan en verlucht, eveneens om zijnentwil, moest voelen. Moeder wankelde altijd tusschen de hoop, dat een meisje 'onzelfzuchtig' van hem houden zou en de vrees hem zelf hals over kop te zien verliefd worden op een, die niet 'onzelfzuchtig', zijn leven ongelukkig maken en zijn dood verhaasten zou.

'Onzelfzuchtig' je moest wèl een moeder zijn om het te kunnen verwachten en verlangen, zooals zij het bedoelde, van een meisje, van een jonge vrouw....!

Onzelfzuchtig.... een verpleegsterbestaan.... nooit kinderen.... en de liefde streng gerantsoeneerd.... hij moest immers zijn hart bijna nog meer dan zijn longen ontzien.... geen jaar, geen half jaar van gedachteloos, overbruisend geluk. Mij het grootste deel van den tijd op reis - want dat vond moeder ook maar weer heel natuurlijk, dat zijn 'onzelfzuchtige' vrouw, zonder kin-

deren, altijd liefderijk en altijd geduldig zooveel maanden, zooveel jaren wachten zou om hem dan, ziek of gezond, krachtiger of slapper, al naar het toeval wilde, een pooslang thuis te krijgen om hem te verplegen, of in 't beste geval een knus-rustig oude-luis-leventje te leiden. Je kon, natuurlijk, ook wel roekeloos zijn - en vaak liep het dan nog veel beter af dan ze dachten, jammer alleen, dat er vooruit niets van te zeggen viel - maar 't ging toch als getrouwd man niet aan met je leven en je gezondheid te spelen. En trouwens, je ‘onzelfzuchtige’ vrouw zou wel zorgen, dat je hygiënisch leefde en braaf aan je gezondheid dacht, je wel aan je plichten - ‘als mensch en als medicus’ zooals die oude zuster Korvet altijd zei - overvloedig herinneren.

Eigenaardig, dat moeder zich nooit eens afvroeg, of zoo'n pleegzuster-temperament eenige bekoring had voor hem. Grappig-primitief-vrouwelijk was ze in die dingen: een meisje kon best haar geluk in louter toewijding en opoffering vinden, maar een man had ‘recht op een vrouw’ en 't sprak daarbij vanzelf dat hij de vrouw koos die het meest geschikt voor hem was. Zelf voor haar jongens een uit louter liefde zwakke moeder, vond ze het heel gewoon dat een andere vrouw voor h   r zoon van het moederschap afzien zou.... en 't kwam alweer niet in haar op, hoe anders hij-zelf zich dat allemaal dacht. Dat

er van hem geen kinderen mochten geboren worden stond vast.... maar hij wilde geen vrouw die uit 'opofferende liefde' van het moederschap afstand deed.... nog minder een voor wie het zelfs geen offer wezen zou. Dit alles mocht nu weer van zijn kant primitief-mannelijk zijn, 't zat niettemin vast op den bodem van zijn gemoed. En dan.... hij wilde bovenal geen vrouw, die.... van het begin af en consequent.... voorzichtig wezen kon. Hij rilde bij de gedachte aan een huwelijk met een soort verpleegster.... zoo'n stille, bedaarde, altijd rustig-opgewekte, die je humeuren verdroeg - hij had ze nu wel niet, maar 't kon komen - omdat je een zieke was.... die je waarschuwen zou wanneer je dat, in kortstondige, krachtige perioden, eens vergeten wilde, gesteld al dat met haar zulk vergeten mogelijk was....

Neen.... moeders lieve illusie zou wel niet in vervulling gaan, maar evenmin haar vrees dat hij zich 'aan een harteloos wezen verslingeren zou, die hem op zijn ziekbed alleen zou laten.' Die daartoe in staat waren zou hij zeker tijdig aan andere dingen herkennen. Gevoelloosheid verried zich immers bij een meisje in elk gebaar, in het timbre van haar stem, in den vorm van haar handen, in den glans van haar oogen, daarin kon hij zich niet vergissen. En niet omdat hij in sentimenteel zelfbeklag ver-

zorging en verpleging van zijn vrouw verlangde, maar omdat een vrouw die ze hem weigeren kon, gevoelloos moest zijn en omdat gevoelloos in een vrouw ook tegelijk beteekende leeg en dom - de 'hartelooze savante' was immers niets dan een product van burgermans-onbegrip - daarom zou hij nooit gevaar lopen van zoo een de dupe te worden. Wat dan? Een jonge vrouw.... altijd geslingerd tusschen deernis en levenslust, altijd onbevredigd in haar vrouw-zijn, uitgesloten van het moederschap.... en hij het aanziend, onmachtig het te verhelpen.... Ondenikbaar immers. En kwam het nu omdat hij in zijn diepste ziel daarvan zoo was doordrongen of bracht zijn geringere levenskracht een tempering te-weeg, dat het eigenlijk zoo zelden bij hem tot hartstochtelijk gemis en hartstochtelijk verlangen kwam? Als ter vergoeding genoot hij dan ook bovenmate de zoet-amoureuze teederheid die vrouwen soms in zijn leven brachten. Er ging, voor sommige meisjes, bekoring van hem uit en eens, in de intimiteit van een winter-namiddag - hij wist het nog goed, bleek-paars licht stond buiten tegen de ramen aan en binnen gloorden de gouden kaarsen - had Hetty hem gezegd, hoe hij eigenlijk was de 'verboden vrucht', hoe het zwakke en broze dat hij vaak had, met het verfijnd-amoureuze van zijn aard te zamen, als een zacht-prikkelende be-

koring op haar werkte.... die toch nooit overweldigend werd.... omdat het mannelijk-dwingende niet van hem uitging.... daarom bracht ze hem haar vertrouwelijkheid, soms vroolijk, soms droefgeestig, de weekten van haar stem die hem soms verbleeken deden, een rilling langs zijn slapen gaan.... een teeder-amoureuze vriendschap, die hij intens te genieten wist.... maar die hem ook wel heel vaak onrustig maakte.

En die onrust moest hij dan maar verdroomen of anderzins verwerken want hij kon toch niet als Niermans en zooveel anderen leven. ‘Een mensch is geen baars....’ Maar hem was zonder de illusie van liefde intimiteit met een vrouw onmogelijk en tamelijk beperkt waren de grenzen, waarbinnen die illusie uitsluitend bloeien kon.... al had hij oogenblikken gekend waarin hij anderen hun gezondheid en zelfs hun tekort aan verfijning benijdde. Maar er waren ook andere oogenblikken.... als het spreken een fluisteren werd van alles dat zoet en heimelijk was, en als ze dan al dichter tot hem overboog en met haar lippen eerst zijn voorhoofd, dan zijn oogen, en eindelijk zijn lippen raakte.... en voor die oogenblikken gunde hij de anderen hun grove geneuchten.

En haar grappige verhalen.... haar fleurige beschrijvingen van straattooneeltjes, haar rake op-

merkingen over mensen.... haar geestdrift over een mooi boek, haar verrukking over een wandeling.... haar biechten zonder voorbehoud.... haar altijdterugkeerende zelfbeschouwingen, die van de hoogten der zelfverheerlijking soms tot de laagten der zelfverguizing daalden binnen het uur.... dat jong en krachtig opgaan in zichzelf, waarin toch geen ijdel zelfbehagen stak.... een gespannen verwondering over dat al-te-veel omvattende zelf -, waarbij ze hem volmaakt vergat, zoodat hij heel en al de ontvangend-gevende was.... zij aan hem zich rustig-praatte....

Heel anders was 't vroeger met Marietje Kommer geweest, maar toch, als hij zich neerliet in dat verleden van twee jaar terug.... toch ook wel lief. Marietje beteekende veel minder, maar zuiver en zacht was ze toch ook.... en na haar engagement was de lieve intimiteit van alles opbiechten en grappige geheimpjes vertellen - of misschien verzinnen? - tusschen hen gebleven, tot ze naar Indië ging.

Was haar man iets anders dan een bloemzoet en piepjong officiertje geweest, er zou misschien voor zijn gevoel iets hinderlijks in zijn geweest.... nu had hij 't maar zoo gelaten.... soms in het gevoel dat hij wel nemen mocht wat hem gegeven werd.... soms in een bitterheid omdat hij toch als man was

onttroond.... En ze was nog gauwer dan ze dacht al weggegaan.... en nu had ze een zoontje en den eersten keer dat hij in Indië kwam, moest hij ze komen zien. Marietje met haar zachte, zuiverronde gezichtje.... neen 't was wel héél anders met Hetty.... geweest! Geweest....? Of zou 't met haar ook blijven? Daar kwam ze aan, hij had een blauwe glans langs de spiegelende ruiten van de drogisterij links in de zijstraat zien gaan -, dus liep ze rechts en droeg haar zachte fluweelen jurk die als een liefkoozing haar omsloot. Daar was ze den hoek om en keek dadelijk omhoog en wuifde naar hem op en meteen wist hij dat haar lippen de zijne niet meer aanraken zouden. Hij keerde zich naar binnen, leunde even tegen de piano aan, een klamheid brak uit zijn voorhoofd en slapen.

‘Heb ik je lang laten wachten?’

Nu was ze dichtbij en hield hij haar handen, nu zag hij het duidelijk: den muur, onstoffelijk, niettemin ondoorbrekelijk.... den cirkel, waarbinnen ze, door een ander, betooverd was en dien hij niet overschrijden kon.

Ze had naar haar gewone stoeltje gekeken, maar was er niet op gaan zitten.

‘Vind je het erg zelfzuchtig dat ik vroeg te mogen komen? De dag wil niet om!’

Vluchten gedachten doorstormden zijn hoofd,

vluchten woorden bestormden zijn lippen, ze had even de oogen gesloten met een lachje dat kwam en weer ging en hij vroeg alleen:

‘Verlang je dan zoo?’

‘O ja.... o ja.... Het is alsof ik niet leef.... het is alsof ik van mij-zelf ben gescheiden.... afgerukt.... en dan, Jaap, dan ben ik ineens zoo bang dat hij niet terugkeeren zal.... dat hij van mij weggenomen wordt.... omdat het, als hij wel kwam, en als ik hem wel straks weer mocht zien, te heerlijk zou zijn’.

‘Hij is nu toch alweer in stad. Had je niet kunnen telefoneeren?’

Ze lachte even.

‘Ik geloof wel dat hij er is.... ik weet wel dat hij er is.... en dan, hij zou den heelen dag conferenties hebben.... en ook, ik wil niet, na zoolang, zijn stem voor 't eerst hooren door de telefoon. En nog iets is er, Jaap.... ik telefoneer niet graag naar de Bank. De paar maal dat ik het deed riep de juffrouw altijd eerst Cannenberg aan de telefoon, die liet hem dan roepen. Ik weet niet hoe dat zit, maar altijd komt Cannenberg het eerst. Ken je Cannenberg?’

‘Van gezicht....’

‘Je weet dat hij een goede kennis is van Job? O, wist je dat niet? Ja zeker.... ik heb hem een paar maal bij Job ontmoet toen die bezig was aan

die schets van mij.... Ik ben eerlijk gezegd, altijd een beetje bang voor hem, bang dat hij praatjes over mij zal maken bij Ru.'

'Heeft hij daar dan aanleiding toe gegeven?'

'Heelemaal niet! Of't moest zijn dat hij juist altijd zoo overmatig correct en beleefd tegen mij doet.... Den eersten keer dat ik Ru haalde en hij niet dadelijk mee kon, omdat hij iemand bij zich had en hij mij bij Cannenberg in 't privé-kantoor bracht, totdat hij klaar zou zijn.... hij was verwonderd, dat spreekt vanzelf.... hij wist van niets maar zal ik je eens wat zeggen? Ik geloof vast als ik niet zelf had gezegd "we kennen elkaar al", of zoo iets, dan had hij zich laten voorstellen! En vind jij nu niet in zoo'n vertoon van.... ja, hoe zal ik het noemen.... ik denk dat hij het voor een soort "discretie".... zooals je in de krant wel ziet staan "verzocht en verzekerd", dat hij 't voor zoo iets wil laten doorgaan.... vind jij daar nu niet iets bijna beleedigends in? Zoo voelde ik het toen. Net alsof we kennis hadden gemaakt op plaatsen.... en onder omstandigheden.... waarvoor ik me eigenlijk moest schamen.... alsof hij een heeleboel wist van mij, maar wel zoo goed wou zijn dat voor Ru te verbergen'.

Zij zweeg, keek voor zich uit.

'Och Jaap, ik heb van zooveel dwaze dingen

spijt, maar vooral omdat ik me in dien tijd zoo gek met Job heb aangesteld.... weet je, Jaap, ik merk telkens dat de anderen er veel te veel van gedacht hebben.... En dat had ik toch eigenlijk wel kunnen vermoeden.... gek allemaal, hè?’

Hij glimlachte.

‘Je wou immers romannetjes beleven.... anderen schrijven ze, zei je, jij wou ze zelf beleven.... En in een romannetje legt elke lezer iets van zijn eigen natuur.... en iedereen haalt er datgene uit wat in hem-zelf is! Voor de meeste mensen bestaan er nu eenmaal geen liefdesromannetjes zonder.... zonder wat ze van jou en Job hebben gedacht....’

Ze luisterde maar half, haar gezicht drukte spanning uit.

‘Zeg Jaap, denk jij dat Cannenberg in staat zou zijn om mij bij Ru te belasteren?’

‘Heeft hij er een reden voor?’

‘Neen, ik zou tenminste niet weten....’ ze zweeg even en peinsde voor zich uit.

‘Soms denk ik, dat ik het Ru maar wel allemaal zelf had moeten vertellen.... maar ik doe het niet... niet omdat ik mij schaam.... want zeven weken geleden, vóór dien dag.... toen zou ik hem met alle genoegen alles hebben verteld.... ik bedoel niet alles wat in mij omging, maar alles wat de anderen van mij zien

en weten.... maar zie je.... ik leef nu, sinds dien dag met hem in zoo'n heel andere atmosfeer.... het is zoo'n geweldige overgang geweest.... juist als van een grappige, dartele, sentimenteele operette, ik meen niet die vulgaire moderne, maar zoo een ouderwetsche, van voor meer dan een eeuw.... van zooiets dan.... naar het adagio van de vierde symphonie....'

'De symphonie van de Gelukkige Liefde....'

'Ja Jaap, je weet wel, we hebben het samen gehoord.... en nu kan ik er niet toe komen, die twee atmosferen met elkaar te vermengen.... en toch zou het misschien verstandig zijn.... toch moest ik me eigenlijk die luxe niet permitteeren, na wat ik mij vroeger heb gepermitteerd. Het is zoo aandoenlijk.... met hem-zelf heb ik toch heusch eerst wel geflirt en toch houdt hij mij nu voor....' ze sprong overeind, zichzelf in de rede vallend 'ik zeg het verkeerd, ik ben wezenlijk alles, waarvoor hij mij houdt.... Maar Jaap.... hoe vind jij nu Cannenbergs gezicht?'

'Ja....' hij tuurde de kamer in als haalde hij het gezicht uit zijn heugenis naar zich toe om het te analyseeren, gespannen keek ze hem aan.

'Een diplomaten-kop, vind je ook niet? Een stil water.... en die hebben soms diepe gronden, en soms ook zijn ze zoo vlak als een regenplas....

Hij kan heel veel beteekenen, die Cannenberg.... en misschien is hij ook niets meer dan een dorre acten-peuteraar’.

‘Voor schilderijen interesseert hij zich’.

‘Dat zegt niets, dat is Hollandsche traditie. Kom bij den eersten den besten rijken advocaat of welgestelden dokter of den nuchtersten zaken-palurk.... en je zult er werken van “moderne meesters” zien hangen. Een traditioneel behagen in schilderijen.... en meteen een aardig, onschuldig soort speculatie.... of een secure geldbelegging en een plezierigen schijn van Maecenaat.... Ik weet niet hoe Cannenberg daartegenover staat, maar ik zou me voorloopig maar niets in 't hoofd halen. Een behoorlijk mensch.... en daarvoor hou ik hem toch wel, moet toch een goeden reden hebben....’

‘Het zou kunnen zijn.... zie je.... hij moet een groote vereering hebben voor Ru.... dat hij mij.... om alles wat hij meent van mij te weten.... niet goed genoeg voor hem vindt.... Ik tob er zoo weinig over als ik kan.... maar ik zal toch blij zijn als hij weg is.’

‘Gaat Cannenberg weg?’

‘Ja.... niet voor goed, voor drie maanden. Naar Amerika.... een reorganisatie, of een fusie met een bank-zaak daar.... ik weet niet precies. Aanvankelijk had Ru zullen gaan, maar nu gaat Cannenberg volgende week al....’

‘Zal ik nu eens inschenken?’

‘Graag! O Jaap.... wat vind ik het hier weer gezellig.... wat ben ik lang niet geweest.... of eigenlijk ben ik hier nog nooit geweest.... in mijn tegenwoordig leven.... Hoe zijn je ouders? Hoe gaat het met Bert? Katrien zei, er was niemand thuis’.

‘Ik moest je van allemaal en extra van moeder de groeten geven. Ze hebben je erg gemist....’ Hij stond voor het antieke tafeltje waarop hij de thee toeberedde.... zweeg even.... en zei dan, als kon hij het niet weerhouden.

‘En ik ook....’

Ze was al bij hem, klemde den arm om zijn schouders en drukte het hoofd even tegen zijn arm. ‘Jaap ik heb je schandelijk verwaarloosd....’

Hij roerde niet, kuchte even.... lachte een beetje schor.

‘Kind.... je zoudt een mensch de melk in de suikerpot laten storten’. Hij hield zijn handen, met melkkan en suikerpot, stijf voor zich uit boven het tafeltje, als met alle macht zich staandhoudende onder de omknelling van haar arm, diep-in sidderend.... en ineens liet ze af en haar arm weer neer.... als had ze plotseling iets begrepen,.... een paar seconden hing stilte, drukkend op allebei. Dan met hun kopjes keerden ze naar 't divantafeltje

terug; hij legde zich languit neer en zij zette zich in 't oude stoeltje.

‘Vertel nu eens alles....’

‘Alles? Er is niets.... ik bedoel.... er is veel te veel.... maar ik zal je toch iets vertellen. Weet je wat ik wou?’

‘Zeg eens wat je wou....’

‘Dat dit voorbij was....’

‘Wat meen je?’

‘Dit verschrikkelijk zware geluk in mij, dat mij bang maakt en dat ik niet uiten kan.... een weelde die mij bijna te veel is.... Ik mag je toch altijd nog alles zeggen, Jaap? Je wilt toch immers nog wel alles hooren? Jou alleen heb ik altijd alles van mijzelf verteld....’

‘Alles altijd gebiecht....’

‘Zie je.... dat gevoel van altijd, dat ik te veel in mij omdraag voor één mensch.... dat mij vaak zoo moe maakt en zoo benauwd maakt.... en dat tegelijk ook de reden is, waarom ik bij anderen zoo verschrikkelijk uitbundig wezen kan.... zoo allemaal stemmen in je, die je maar half verstaat, allemaal gevoelens, waarvan je niet weet wat ze beteekenen.... en dat ik ook zoo weinig leeren kan.... dat ik van alles wat er te kennen en te begrijpen valt op de wereld.... niets, niets ooit kennen en begrijpen zal....’

‘Dat kun je nu nog niet zeggen!’

‘Op het allerbest wat een zandkorreltje is op het strand. Of niet?’

‘Ja.... dat is waar.... en dat was wel altijd ook je klacht. Maar ook nu nog? Ik dacht dat het nu voorbij zou zijn....’

‘Neen.... neen.... het is nu allemaal op hem geconcentreerd.... om de anderen geef ik niet meer.... ook niet om mijn werk.... maar wèl veel om lezen.... Maar alles staat om hem.... de wereld is leeg, waar hij niet is.... de rest zie ik uit de verte. En ik zou willen dat hij wist wat hij voor mij beteekent en ik heb maar één mond en niets dan armzalige, ontoereikende woorden....’

‘En kussen....’

Ze zweeg bot stil en hij, oogen gesloten, verroerde niet.... maar 't was als werd plotseling de divan onder hem weggetrokken.... zoodat hij in de ijlte hing.... zwaarteloos.... duizellicht.... nu pas, door haar plotseling uit warme woordendrift neervallen in diepe stiltekolk.... nu pas voelde hij hoe ver ze zich van hem teruggetrokken had, ondanks alle vertrouwelijkheid.... over het heimlijk-zoete, nu het hem betrof, wilde ze niet meer spreken. Ging ze nu weg.... ze was opgestaan....

‘Drink je even uit, Jaap.... of zal ik het restje maar wegspoelen?’

Het klonk vergeving-vragend, vertroosting-gevend, hij deed zich geweld aan, kwam overeind en dronk de koude, al te zoete rest uit zijn kopje, reikte het haar dan toe.

‘Niet weer zoo'n apothekers-drankje, alsjeblieft’.

‘Je hebt zelf geschonken zooeven!’

Hij sloeg haar gade, terwijl ze bezig was en tegen zijn streven in om zijn denken en voelen in toom te houden, vergleed hij toch weer naar de herinnering aan hoe het eenmaal was geweest.... hoe trotsch hij zich had gevoeld, dat hij alleen haar kende in haar exaltaties en haar complicaties.... hoe ze hem alles altijd van zichzelf had verteld.... dat ze wel zelf wist altijd door te willen lokken, bekoren, veroveren.... en zich toch aan niemand geven kon.... En als het dan donker was en ze nauwelijks elkanders gezicht meer zagen dan hadden ze wel vaak gesproken over de heerlijk-zoete vervoeringen der liefde.. over wat ze er van kende en niet kende.... wat haar aantrok en afschrikte tegelijkertijd.... dan was ze zoo zacht en zoo onrustig.... en werkte in haar het leven buiten haar weten om.... en als ze zich dan naar zijn lippen boog, voelde hij hoe warm de hare waren, dan ging hij zoo heelemaal op in haar gevoel, dat in hem het zinnelijke zweeg, en als hij dan het licht had aangestoken, keek ze hem niet dadelijk aan en er was een schuwte van schuldbe-

wustzijn in haar heele wazen, die hij zoo lief vond, omdat het alles zoo menschelijk was.... Maar niet altijd kon hij, zich verdiepend in haar, zoo rustig blijven.... en hij wist wel hoe gevaarlijk het zoete spelletje was.... voor hem, niet voor haar, zij was toch veel te levensvol om haar diepe gevoelens en heftige verlangens op een man als hij te concentreeren.... hij was alleen ‘verboden vrucht’ vriend.... biechtvader.... vriendschap en vertrouwelijkheid even doorgloeid van behaagzieke teederheid.... Zoo was het geweest.... en nu.... nu bracht het woord ‘kussen’ schrik en stilte in haar tweeg, nu had ze een pantser om zich heen geslagen, waarin ze, schijnbaar dezelfde gebleven, ver van hem af en ongenaakbaar stond.

‘Zijn jullie eigenlijk al bij je vader en stiefmoeder geweest?’

‘Van den zomer gaan we, maar niet lang. Als Cannenberg weg is, zal er weinig van vakantie komen. Maar vader is hier geweest, veertien dagen terug.... en het bleek, natuurlijk, dat we wederzijdsche familie hebben. Vader vond het geloof ik erg rustig dat hij zoo veel ouder is.... drie-en-dertig en ik pas twintig geworden.... nicht is in de wolken omdat ik zoo'n rijken man krijg, en zoo'n degelijken man en zoo'n beeldigen man.... ja Jaap, dat heeft ze wezenlijk gezegd! - een man met zoo'n

mooie knevel en zoo'n mooie positie.... En Jaap, wat zèggen de lui eigenlijk? Hoe spreken ze over me?’

En haar hart sloeg zacht en bang terwijl ze het vroeg, ofschoon ze de woorden luchtig had doen klinken. Het viel haar zwaar, dien kortstondigen tijd van luchthartig gefladder en jongensachtigen overmoed aan te roeren, ze voelde er zich zoo ver van af. Soms hoopte ze dat de anderen haar vergeten zouden, zooals ze hen vergeten wilde, snel en algeheel, maar ze voelde ook wel het ongegronde van die hoop.

‘Spreken ze niet meer over me, Jaap?’

‘Dat zou meer zijn dan je verwachten kunt.... Wil jij zelf zoo graag alles vergeten wat hiervoor is geweest?’

‘Niet alles.... maar wel het meeste.... wel wat ik nu mal en leelijk zie.... mal en dus leelijk, moet ik liever zeggen.... Als iedereen het wou vergeten, dan was het er niet meer. Want Jaap.... die drang om mij-zelf te verwezenlijken.... “uitleven” wil ik niet zeggen, dat wordt meestal zoo eenzijdig bedoeld.... die.... voel ik nu meer als een drang om mij te volmaken’. Ze sprong op, stond lang opgericht voor hem, strekte de armen.

‘Jaap.... ik zou nu volmaakt willen zijn, in elken zin vlekkeloos zou ik willen zijn.... ook in

dien zin dat anderen mij niet met woorden en gedachten konden bevleken.... Zeg nu eens Jaap, hoe spreken ze over me?’

‘Ik zie bijna niemand.... maar laatst Koos van der Bijl, die vroeg naar je, heel aardig.... heel sympathiek.... hij schijnt altijd nog een groote bewondering voor je te hebben....’ Ze lachte even, ging weer zitten.

‘Brave Koos....’

‘En Spil vertelde onlangs aan mijn broer Bert, dat Niermans....’ bijna had hij zich versproken, ‘dat Niermans ook nog altijd erg vervuld van je is’. En hij dacht hoe ze het vinden moest, in deze stemming, wanneer ze wist wat hij wezenlijk van Bert had gehoord: dat Job Degenhardt, na zijn zooveelste glas bier, aan iedereen die 't hooren wou - Spil, Niermans, Schotel en de rest - niet met ronde woorden, maar met toespelingen te verstaan zocht te geven, dat Hetty zijn ‘maitresse’ was geweest.... en hoe Schotel dat dan nog een beetje zat aan te dikken met ‘beschouwingen’ over haar karakter die eenmaal zoo bar moesten zijn geweest dat Niermans zich woedend had gemaakt....

‘Hoe ben je tegenwoordig met Schotel? Zie je hem nog wel?’

‘We groeten elkaar niet meer....’

‘Wat is er dan gebeurd? Heeft hij je iets gedaan?’

‘Ja.... en iets dat niemand weet.... Maar Jaap, ik wil het je nu vertellen.... dan is dat ook weer van mij af. Zie je.... ik begin met toe te geven dat ik altijd ontzettend laf tegen hem heb gedaan.... ik kan het niet helpen, dat pedante, zotte air kon ik niet zetten en dat maakte mij dan hoe langer hoe flauwer en hoe luidruchtiger. Maar heb ik hem eigenlijk nooit wat ergs in den weg gelegd?’

‘Neen.... ik geloof niet dat je dat ooit wilde..’

‘Nu moet je hooren! Ik heb het je niet eerder verteld.... ik weet niet.... omdat het juist was alsof ik er mij voor schamen moest.... en niet hij.. Ik geloof dat ik wegliep, dat ik vergif innam als Ru het ooit te weten kwam.... en toch is het niets dan een platte, laffe streek van een ander.... Met Sint-Nicolaas dan.... en daarom was ik de dagen daarna zoo ellendig.... dat herinner je je toch?.... kwam er een klein pakje.... een doosje.... toen ik het open maakte lag er een suikerpoppetje in.... zoo'n rose cupidootje met vleugels en een pijlkoker.... je kent ze wel.... Nu ik erover spreek, gaat datzelfde akelige weer door mij heen.... het was zwart gemaakt, Jaap, niet met inkt of zoo.... maar in iets vuils gewenteld.... door modder of roet gehaald.... en een vers was erbij.... ignobel.... Als zijn naam eronder had gestaan kon ik niet

zekerder geweten hebben, dat het van hem gekomen was....’

Hij boog het voorhoofd in zijn hand en ze hoorde hem iets mompelen -, gretig naar troost vroeg ze.

‘Wat Jaap, wat zeg je....?’

‘Niets kind.... En daarna, is er daarna nog iets gebeurd, waardoor die innerlijke zekerheid sterker werd?’

‘Ja! Een paar dagen later dronken we 's middags ergens een kopje thee.... hij zat er alleen aan een tafeltje en 't stond op zijn gezicht! Want de anderen, die van niets wisten, hebben het ook gezien. Annie Steyling zei “wat zou Schotel hebben, wat ziet hij eruit!” en Job wou hem roepen.... want je begrijpt dat ik Job niets had verteld.... ach Jaap, laat ik maar niets meer zeggen, ik kan over dien tijd nauwelijks nog spreken.... Enfin, we groeten elkaar niet meer. Als hij me alleen ziet, negeert hij me, en als hij me tegenkomt met Ru, dan groet hij Ru, dien schijnt hij te kennen. Maar ik weet niet hoe en ik vraag naar niets....’ Ze rilde even, stak de handen naar hem uit.

‘Voel eens....’

‘IJsoud. Arm diertje.’

Ze lachte met kille bevende lippen en nam haar handen terug.

‘Zoo Jaap.... ik ben blij dat je dat nu maar weer

weet.... nu zal ik bij Ru dat akelige gevoel misschien niet meer hebben als ik eraan denk. Nu heb jij het voor mij....’

‘En moet ik het bewaren of moet ik het vergeten?’

‘Vergeten....!’

Hij glimlachte..

‘Moet ik je dan eerst niet wreken?’

‘Neen, mijn lieve ridder! Het moet nu maar allemaal niet langer voor mij bestaan.

Hij alleen.... Ru alleen.... en Jaap, mijn vriend....’

‘Geef eens je handen.... of ze nog koud zijn.’

Ze leek even te aarzelen, schoof dan haar stoel tot vlak bij den divan gaf hem haar handen en glimlachte in zijn gezicht. Hun knieën raakten elkaar bijna aan, hun handen hingen zacht ineen. Ze bleef hem aanzien en haar glimlach verstierf - ze sloeg de oogen neer en weer op.... nauw merkbaar boog hij zijn hoofd nog dichtër naar haar over, en ze zag het zilvergrijs blinken tusschen het zijge bruin boven zijn bleeke voorhoofd.... even bewogen zijn lippen.... en ineens werden haar vingers in de zijne star.... hij had een kus gevraagd en zij had geweigerd. Hij dwong een glimlach in de hoeken van zijn mond.

‘Never more....?’

‘Het mag niet meer....’ Haar stem had geen klank.... een ijlte suisde om hun hoofden.... ze

hield de oogen neer, het was als wiegde haar hoofd op haar hals, ze voelde haar vingers, in de zijne, star en kil, hij legde zacht haar handen op haar knieën terug, schoof langs haar heen den divan af en ging naar zijn schrijftafel toe. Ze zocht naar iets om te zeggen, 't een na 't ander dook in haar op, maar vervlood voordat het vorm gekregen had.

‘Als je nog tijd had zou je deze foto's van de Italiaansche meren misschien weleens willen zien..’

Ze sprong op.

‘Heb ik geen tijd meer? Moet ik weg?’

Hij liet het boekje vallen uit zijn open hand, tegen het laken van de schrijftafel gaf het een zachten plof, er was iets hulpeloos-smartelijks in dat licht geluid als had hij zich in dat eene gebaar vergeten....en 't doorschrijnde haar.... ze had niet moeten vragen. ‘Heb ik geen tijd,’ maar ‘Ga je dan op reis?’ Nu kon ze het niet meer....

‘Ja, je moet weg, 't is over half vijf.’ Hij stond even stil, sneed met een vouwbeen als in verstrooing een brochure open, keerde zich dan weer tot haar en vroeg.

‘Je komt nu toch eens gauw met Veldheer.... met Ru.... zal ik dan maar zeggen?’

Goddank dat hij het vroeg.

‘Ja Jaap! Ik zal je opbellen. Heel gauw. Of heb je.... had je.... reisplannen?’

‘Misschien.... nog.... Heb je geen manteltje, ook niet bij je? 't Is koud, voor een Meidag.... 't kan wel gaan regenen. Wil je niet Berts loden-cape? Of moet hij je dadelijk in je mooie jurkje zien?’

Hij liet haar uit, sloot zacht de deur en zij, in een vaart, zonder denken, was de straat al uit, voor ze zich bezon dat hij misschien aan 't raam op een groet had gewacht. Maar haar schrik schoot door haar heen, en was weer weg want een reuk van gras.... een reuk van groei dreef aan op den vochtigen wind, uit de verte, waar het water was, waar de weiden waren, en deed haar stil-staan. Zoo greep het haar aan, dat ze de oogen sloot in een duizel. En weer voelde ze het leven te vol en te veel, te ongrijpbaar-vaag, nooit tijd latend tot verzadiging in bevatting, al te snel, als zucht, als nevel, trekkend door de ziel.... o onrust.... onrust.... eeuwige bewogenheid....

Maar nu liet ze haar ziel vooruitstormen naar de vervulling die haar te wachten stond en in dat concentreren van de meestentijds naar te-veel richtingen tegelijk gespannen krachten van haar gemoed, voelde ze golven van rustigheid over zich komen. Ze ging langzamer lopen, en zooals iemand telkens weer een melodietje neuriet dat herinnering verwekt, zoo keerde ze haar gedachten als reeds zoovele malen in den afgeloopen tijd naar dat eerste,

wonderbaarlijke oogenblik, naar het stille namiddaguur van dien ongewoon-lauwen Maartschen dag. Ze kende hem al langer.... met zijn moeder, nichts oudste vriendin, kwam hij soms goedig-gemoedelijk op Zondag eten - want hij had nooit met ostentatie zijn leven van dat van zijn moeder gescheiden - en samen gingen ze dan ook naar het deftige groote huis terug. In 't begin had nicht het haar half uit den grap en half in ernst gezegd: ze moest maar niet probeeren den jongen Mr. Veldheer het hoofd op hol te brengen want hij gaf niet om 'dames' en had het daarbij veel te druk met de zaken die sinds den dood van Cannenbergs vader rustten op hem en Cannenberg alleen.

De eerste keer, bij zijn moeder, had ze hem heel knap en heel koel gevonden met iets verstrooids in zijn oogen alsof hij nauwelijks onderscheid merkte tusschen haar en nicht Jet en daardoor kon ze zich ook niet ontplooien, want het gevoel als meisje, als vrouw niet tot haar recht te komen, werkte belemmerend op haar geest. Ze hadden dan ook elkaar niets te zeggen gehad en in de volgende dagen nauwelijks nog - hij ook, hoe dikwijls al hadden ze in lachende verbazing die eerste periode van wederzijdsche onbewogenheid herdacht - aan elkander gedacht.

Maar een volgend maal.... Ze wandelden in nichts aardige, ouderwetsche bloemenhofje tusschen

eten en thee, de oude vriendinnen gearmd vooruit.... toen had ze aan een seringenboompje een bloemtros ongewoon ver voor den tijd in knop gezien, ze had zich over het boompje gebogen om te ruiken of er al geur aan was en hem op het pad laten staan. En toen ze zich weer tot hem keerde om te vragen of hij vond dat ze het trosje plukken en in water verder kweeken moest, had ze aan iets om zijn mond gezien dat hij niet onkwetsbaar was. Voor haar was hij dien avond anders dan de vorige keer, ofschoon nicht en zijn moeder geen verandering merkten, en daardoor zij ook voor hem. Maar toch bleef hij zich verweren en ze begreep dadelijk dat hij niet als een gewone jongen veroverd kon worden. En toen.... was het eerst een spannend spelletje geweest.... en toen toch had ze hem in bezit genomen.... Maar, en dat was nu het wonderbaarlijk-heerlijke, waarnaar ze altijd moest hebben gewacht of het had haar nu die rust en die volkomen zekerheid niet kunnen geven, dat noch hij over haar, noch zij over hem triomfeerde.... want zij had weliswaar hem verlokt maar in het oogenblik zelf dat hij zich overgaf had hij tegelijkertijd haar heel-en-al en voor altijd aan zich onderworpen.

Toen ze in de vensterbank zaten, half-afgekeerd van het zilverig middaglicht.... het was een Zaterdag, ze hadden elkaar in de stad ontmoet, samen een

kopje thee gedronken, daarna was hij met haar mee naar huis gegaan om haar nieuwe teekeningen te zien die hij door zijn moeder had hooren prijzen en hadden ze niet niet thuis getroffen.... en ze hem met een spelletje van handlezen en toekomst-voorspellen prikkelde, uitdaagde, lokte.... toen was zij nog de sterkste geweest.... ofschoon ze nooit, met hèm, zoo zou hebben durven flirten, als hij haar niet al van andere kanten kende, als hij niet pas in ernstige bewondering voor haar eigen werk had gestaan want daardoor voelde ze dat het kon, en dat het onalledaagsche contrast juist een bijzondere bekoring voor hem hebben moest.... Maar dadelijk daarop was zijn oogenblik gekomen. Hij was voor haar komen staan en had haar handen gegrepen en naar omlaag gedrukt, daarna zijn handen op haar schouders gelegd en haar zoo van de vensterbank omhoog gedwongen.... en haar gezicht tot vlak onder het zijne geheven en haar aangekeken, terwijl al meer en meer de lach wegging van zijn gezicht dat ernstig werd, en bijna somber-streng. En eindelijk.... ze kon in een geweldige spanning nauwelijks meer adem halen, had hij haar op den mond gekust, zoo onverwachts, dat ze wankelde, zoo tegelijkertijd hartstochtelijk en bedwongen, zoo bijna-meedoogenloos vast en lang, dat het schier evenzeer een kastijding als een liefkoozing leek.... En zoo,

in hetzelfde oogenblik dat ze meende triomfantelijk hem in bezit te nemen, had hij, met de allerzoetste gewelddadigheid, haar aan zich onderworpen.... En daarna.... en dat was ook voor haar een open wel van gestadige verwondering.... daarna was er nooit meer een dartel woord tusschen hen gesproken wel veel van teeder-bewogen scherts, op een ondergrond van diepe ernst, maar niets meer dat op 'flirt' geleek....

En als ze nu dacht op hoeveel wijzen dit op zich zelf al zoo toevallig gekomen oogenblik had kunnen verlopen, hoe het had kunnen zijn dat zij in nerveuse speelschheid den maat te buiten was gegaan en hij in wrevel en tegenzin zich had afgewend, hoe het alles aan één gebaar, één stemklank, één woord gehangen had, dan steeg de angst om wat haar voor altijd had kunnen zijn onthouden haar naar de keel en loste zich op in een dankbare gelukzaligheid, omdat het allemaal zich zoo ten goede had gekeerd.

Ze voelde de spanning van het wachten als pijnlijke zwaarte in haar armen en beenen nu ze den hoogen stoep beklom en aan den koperen belknop trok.

'Mijnheer Veldheer op zijn kamer?'

'Neen, juffrouw....'

Een heete schrik doorgolfde haar.

Is mijnheer dan vanmorgen niet gekomen?'

‘Jawel, juffrouw, maar meneer is al weer weg.... den heelen middag al....’

Ze staarde voor zich uit de koele, schemerige ruimte in. Een klerk haastte zich met een handvol papieren de breede dwarsgang achter de glasdeuren door, keek vluchtig de vestibule in, waar zij met den jongen stond. Werktuigelijk vroeg ze: ‘Is mijnheer Cannenberg er nog?’

‘Ja zeker, juffrouw’ het klonk blij, als deed het hem genoeg dat hij niet op alles neen te zeggen hoefde. ‘Wil ik u aandienen bij meneer?’

‘Ja....’ Nu liep ze tenminste, nu was ze tenminste actief. En daarmee kwam meteen weer een gerustheid na den eersten schrik: hij moest stellig onverwacht weggeroepen zijn en zoo dadelijk zou Cannenberg haar zeggen, waar hij was.

De jongen liet haar de kleine kamer aan den tuinkant binnen - het was er stil en ijsig-koel. Van achter een gesloten deur hoorde ze het bitsig tikken van een schrijfmachine en Cannenbergs stem dicteerend, maar woorden kon ze niet verstaan. Dat bleef zoo even duren.... en terwijl doorvoeren haar heete gulpen angst.... dan weer rust.... dan weer angst opnieuw.

Eindelijk hield eerst de stem en dadelijk daarna de machine op, de deur werd geopend en Cannenberg kwam binnen, rustig, langzaam, heel kalm zijn mager

gladgeschoren gezicht dat van een acteur en van een dominee had kunnen zijn, grijs aan de slapen, in een licht, wijd zomerpak.

‘U hebt naar mij laten vragen?’

Ze stond duizelend voor haar stoel.

‘Ja.... waar is Veldheer?’

Hij trok de wenkbrauwen even op.

‘Weet u het niet? Ik dacht.... naar u.... Hij ging om half twaalf al hier vandaan.... ik heb hem bijna niet gesproken, was zelf den halven morgen weg...., maar vanavond zou hij hier weer komen.’

Zwijgend stonden ze tegenover elkaar, hij keek haar rustig, alleen maar lichtverwonderd in 't gezicht.

‘U vindt hem misschien bij u thuis....’ kwam hij dan nog, na een oogenblik, aarzelend.

‘Misschien ja.... dank u....’

Hij maakte een lichte buiging, belde het jongetje om haar uit te laten, en ze stond weer op straat.

O, nu moest hij thuis zijn geweest en van nicht hebben gehoord dat zij naar Jaap was gegaan.... maar wat kon hij daar eigenlijk voor verkeers in vinden? Had ze iets gezegd of gedaan dat hij niet had mogen hooren en zien....? Maar waarom, als hij om half twaalf al was van de Bank gegaan.... had ze dan tot kwart-voor-drie, tot zoolang was ze immers thuis gebleven, niets van hem gemerkt?

Een leege huurauto gleed haar achterop en voorbij, ze wilde roepen, maar er kwam geen geluid, en ze draafde naar 't plein, de keel droogschrijnend, niet achtend dat ze werd nagestaard, en rolde ademloos de eerste auto binnen waarvan de chauffeur 't portier voor haar geopend had.

En nu stond ze nog voor ze tot zichzelf kwam voor haar eigen deur en riep door 't open raam van 't sousterrein de verbaasde Mina toe dat ze maar zoolang betalen moest en holde recht-door naar haar eigen kamer en zag op haar tafel een brief en las en zat dan als verlamd en sprong op en greep haar doos en stortte met groote, wilde letters enkele regels op een vel papier, een couvert erom, zijn naam erop en dan, de deur van nichts salonnetje voorbij, waarachter 't keuvelen van oude-dametjes-op-visite zoet-zeurig klonk, de trap weer af, de deur weer uit, naar de brievenbus op den hoek, de brief erin en verder, verder....

Derde hoofdstuk.

Eén na één zegen de zware, volgezogen kleedingstukken schuifelend langs haar neer op den grond.. dan was het, alsof de ondraaglijke gloed, die rondom haar hoofd scheen te staan even bekoelde, maar in de hernieuwde worsteling van haar kille, stijve vingers met weer andere banden, stroef van vocht, onontwarbaar vastgezogen knopen, golfde het heete bloed haar hamerend naar de slapen, suisde in haar ooren, zweefde in een rooden duizel haar voor de oogen. Het oude dametje stond erbij, de fijne handjes in hulpbereid gebaar vooruitgestoken, mond en oogen zwijgend smeekend om te mogen helpen, maar vergeefs.... want zelfs in dit oogenblik duldde Hetty geen aanraking van vreemde handen, wilde ze niet door andere oogen naakt worden gezien.

‘Gaaf u nu weg.... toe....’

Het propere oude menschje keek aarzelend eerst naar het meisje, dan naar den valen, natten hoop op den grond, bukte zich even

erheen, maar bedacht zich en ging naar de deur.

Daar bleef ze nog weer even staan....

‘Ik mag je toch zoo-meteen wel een heeten kruik en wat warmes te drinken komen brengen?’

Maar nu Hetty geen antwoord gaf, geen teeken deed om haar terug te roepen, stapte ze over het hoge drempeltje op het schemerig portaal, waar het naar gedroogde rozeblaadjes rook, de lijzig-tikkende antieke klok voorbij naar de trap.... ze sloeg haar dunne, blauw-beaderde hand om een der zuiltjes van 't galerijtje, en keek naar de donkere vochtvlekken op het linnen looperdek, schudde mompelend het hoofd en daalde de zeven krakerige treedjes af, bleef op den drempel van het salonnetje nog even luisteren, en liet, binnentredend, voor alle zekerheid de deur op een kier.

Binnen zijn glanzende, gespannen, zes kantig groen-zijden kooitje brandde stil de lamp boven de ronde middentafel, waarop het mooie kleed van oude kant en bleekgele satijn nog lag, dat Mina in de consternatie had vergeten weg te nemen. Driftig tikkend spon de kleine pendule op den schoorsteen het eindeloos snoer van den tijd, aan de wanden, zwak-glanzend satijnig gestreept onder laag, in bruin en geel geschilderd plafond staarden met hun overmatig groote, glazige oogen, van onder de strakgeboogde hoge wenkbrauwen, uit hun dof-glanzen-

de ovale lijsten de pastel-portretten het oude dametje aan, dat midden op de ouderwetsche sofa bevend was gaan zitten, ongemakkelijk, onzeker, de handjes nog met datzelfde hulpbereide gebaar, gevouwen in den schoot.

Ze moest nu wel over alles denken.... maar ze dorst zich in de veelheid van wat ontsteltenis had uit haar losgewoeld, haast niet meer roeren.... vreezend te stooten op wat zoo leelijk was dat ze het niet denken mocht.... of zoo onbelangrijk dat ze er niet aan denken wilde, in dit schrikbaarlijk ernstig oogenblik.... of zoo grillig en dwaas dat ze zich afvroeg hoe ter wereld ze daar nu aan denken kon.... als golven kwam het op haar toe en trok weer af en liet haar hoofd suizerig en leeg....

Toen ze daar straks achter-uit binnengekomen met Mina had in de tuindeur gestaan en ze elkaar in den arm knepen van benauwden schrik en ook om overeind te blijven, toen Mina haar op de vochtvlekken wees, was haar eerste gedachte geweest of Mina óók... terstond het allerergste dacht... en tegen wie ze er dan buitenshuis over babbelen zou.... En nauwelijks had ze die leelijke klein-zelfzuchtige gedachte uit zich weg gedreven of een andere kwam er alweer aan: wat gelukkig, had ze gedacht, dat mevrouw Maronne en juffrouw Buitendijk weg waren en vooral dat freule Dierincx niet

was blijven eten.... nu konden ze wel babbelen over wat ze vermoedden, maar weten deden ze gelukkig niets. Ja, zoo had ze gedacht en was zichzelf leelijk tegengevallen en wilde nu eigenlijk alles liever doen door stilzitten en denken.... maar Hetty scheen haar niet noodig te hebben en ze kan toch niet bij Mina in de keuken gaan. Behalve de klein-zelfzuchtige gedachten kwamen er andere, huiveringwekkend-afschuwelijk, in haar op, zonder dat ze het weerhouden kon.... Als nu toch eens, wat je in boeken las.... en wat ook wel in het leven.... en niet onder de mindere standen alleen, helaas, scheen voor te komen, als nu toch eens dat allerergste waar bleek te zijn.... Dat moest ze, moest ze telkens weer denken.... en 't volgend oogenblik schaamde ze zich, dat ze het dorst denken, van Julie'tjes eenig kind.... Ja, het kind van Julie'tje, maar ook van Arend Kolff, haar vader.... en die moest, als student, wel een beetje wild zijn geweest en er werd immers tegenwoordig zóó veel in erfelijkheid gezocht. Maar moesten dan niet eigenlijk alle meisjes.... want welke man was nu niet als jong student een beetje wild geweest?

Neen, 't was ondenkbaar.... en een oogenblik, in een élan, wist ze zich hiervan dan weer zoo te doordringen, dat er een wicht van haar borst leek te vallen.... 't was ondenkbaar.... 't was onmoge-

lijk.... behalve in die dagen van de feesten toen het wel eens een klein beetje laat geworden was, was Hetty altijd tijdig 's avonds.... nu ja, maar dat zei niets.... zóóveel wist ze ook wel van het leven af.... Ze voelde haar gezicht warm en rood ineens worden.... aan wat rare, nare dingen dacht ze toch.... dingen uit boeken, die ze eigenlijk nooit had moeten lezen, die ze lang vergeten had gemeend Foei.... meisjes die tot zoo iets kwamen, konden toch niet als Hetty zijn beschaafd en talentvol en lief huiselijk.... meisjes die tot zoo iets kwamen, daar bestonden twee soorten in.... de gepoederden en opgepronkten met opzichtige kapsels en zwaar gemeen parfum.... en die anderen, die blootshoofds door de volksbuurten slierden, op klappende sloffen, met geplakte lokken, groote bellen, rauwe stemmen.... Maar Hetty.... Wat dan? 't Was toch óók ondenkbaar dat Ru haar zoo-maar, in een brief, den bons gegeven had.... ook al waren hem, en dan natuurlijk onherkenbaar opgeblazen en misvormd, de praatjes over haar en dien Degenhardt ter oore gekomen. Met Koos van der Bijl had iedereen gedacht dat het een engagement zou worden.... ze vonden 't wel een beetje raar dat 't in café's en zoo buitenshuis was aangekomen, maar de jeugd-van-tegenwoordig, en dan onder artisten.... jongelui van de teekenacademie en van het conservatorium..

eigenaardig, maar ze hielden Hetty allemaal voor véél excentrieker dan ze was.... mevrouw van der Bijl had 't zelf aan freule Dierincx verteld.... ja, Arend had haar eigenlijk in een moeilijk parket gebracht. 't Kind woonde bij haar in huis en ze had eigenlijk geen autoriteit.... dus ook geen aansprakelijkheid, dat was tenminste één geluk. En ze zuchtte. Van hoeveel kanten had ze nu al geen verhalen over Hetty en dien Job Degenhardt gehad? Tot van Mina toe! Haar vrijer was kruier.... en toen hij er eens een schilderij was komen halen, had hij haar op de divan zien zitten en die man geknield met het hoofd in haar schoot. Wat waren dat nu voor houdingen.... en voor verhoudingen.... en dat met een man die zoo'n naam had als die Degenhardt scheen te hebben. Op een tentoonstelling had Hetty hem eens voorgesteld.... en echte verleiders-oogen had hij, en donkere krullen.... zoo'n man zou misschien voor haar, als jong meisje, óók niet zonder gevaar zijn geweest.... maar ze zou zich nooit zoo dwaas en onvoorzichtig hebben gedragen. En toen ineens dat met Ru.... daar stonden ze van te kijken, dat gunden ze haar lang niet allemaal. Had niet mevrouw Maronne, toen ze 't onlangs haar in vertrouwen vertelde, zich laten ontvallen: Hè, ik had altijd gedacht dat hij Cora Cannenberg vragen zou. En toen had ze verteld dat Cora Cannenberg de

zuster was van zijn compagnon, een heel knap ernstig meisje van acht-en-twintig jaar, dokter, specialist in kinderziekten, en dat hij wel degelijk plannen met haar had gehad. Hoe mevrouw Maronne dat nu zoo wist.... Eu vanmiddag had ze weer zoo vreemd gekeken toen Marian Buitendijk vroeg of het nu gauw publiek zou worden en ze vertelde dat de jongelui van een gewoon engagement met bloemen en recepties niet weten willen, dat ze moderne opvattingen daarover hadden en dat ze ook in alle stilte zouden trouwen. ‘Ik heb nooit geweten dat Mr. Veldheer zoo modern was....’ een beetje vreemd-effen had dat geklonken, en toen erachter, met zoo'n lachje: ‘Maar hij doet zeker alles wat Hetty wil.’

Dat was net precies gepasseerd toen ze de huurauto hoorden stilstaan..... ze had wel dadelijk gedacht dat er iets achter stak, want het plan was dat ze Rudolf halen zou en dat ze dan met zijn auto ergens buiten zouden gaan eten.... erg gunstig was het weer nu wel niet.... maar verliefde jongelui.... en in verband met dien brief van hem, die een jongen van 't kantoor had gebracht geen vijf minuten nadat ze was uitgegaan.... had ze wel vermoed, toen ze Hetty zag, dat er een kink in de kabel moest zijn gekomen.... maar zóó iets.... Neen, want dan zou ze toch stellig niet hebben ge-

zegd: 'daar heb je Hetty, ze zal wel even binnenkomen.' Had ze maar wat dichter bij 't raam gezeten, zoodat ze door de spion, of anders wat verder, zoodat ze over 't ondergordijntje had kunnen kijken, dan had ze haar gezicht gezien en dan zou ze wel gevoeld hebben, dat ze maar niets moest zeggen. Wat Mina tenminste zei: wit als een laken en met groote, wezenlooze oogen.... Vreemd was dat.... zoo vaak zat ze een beetje in de benauwdheid om die praatjes over Degenhardt.... en juist vandaag had ze zich zoo rustig gevoeld. Ze waren ook zóó heerlijk samen.... en gisteravond was de oude mevrouw geweest en hadden ze zoo prettig erover gepraat en voor het eerst in al dien tijd had ze gevoeld dat mevrouw Veldheer een beetje begon te begrijpen wat haar zoon in Hetty zag. Volgens mevrouw Maronne was ze erg teleurgesteld geweest, dat Cora Cannenberg haar schoondochter niet werd!

Toen hadden ze dan zitten wachten of ze binnen kwam.... ze wist nog precies hoe ze zaten.... zij op 't sofa'tje en naast haar mevrouw Maronne en daar Marian Buitendijk en naast die, aan den raamkant, freule Dierincx.... ze had juist een glaasje vermouthe gepresenteerd, maar nog niet ingeschonken.... en toen ineens.... freule Dierincx vertelde juist van antieke tegels die bij haar onder den kelder in 't metselwerk gevonden waren en mevrouw

Maronne wist het adres van een antiquair die schatten voor oude tegels gaf.... daar was ze voorbij de deur en weer naar buiten komen vliegen en een oogenblik had ze gedacht dat ze den stoep afviel.... ze had zich flink gehouden, gewoon doorgepraat.... maar het karafje rinkelde tegen de glaasjes toen ze inschonk en ineens had ze iets van onheil en akeligheid rondom zich voelen hangen....

En nu was het kind in huis.... nu lag ze boven.... ze moest toch even naar haar toe.... al was 't maar aan de deur.... In de gang boende Mina met zeep en water de vlekken uit het looperdek weg.... ze keek niet op.... als was ze boos of verlegen en zij-zelf wist ook niet recht wat ze zeggen moest.... Wat speelden ze daar toch bij de burens op de piano? Dat had ze ook gespeeld, lang geleden, als kind.

Zwijgend besteedde ze de zeven krakende tredjes, stilte en donker tegemoet. Niets roerde in Hetty's kamer, hoe ze ook ademloos luisterde, maar nu ze bevend heel zachtjes klopte, verschoof een stoel.

‘Lig je er al in, kind?’

‘Nog niet.... Blijft u nog even weg.’

Was dat Hetty's stem? Ze dorst tegen haar wensch niet binnengaan, maar wat voerde het kind in donker uit?

Zat ze daar nu in haar ijskoude, doornatte goed op een stoel.... in plaats van onder den wol te

kruipen.... doodziek zou ze worden.... zachtjes draaide ze aan de knop.... maar ze had van binnen de deur op slot gedaan. Weer tripte ze de trapjes af, bleef besluiteloos bij Mina staan, hopen dat de oude meid opkijken, iets tegen haar zeggen zou. Ging er nu niets in haar om, dacht ze nu enkel en alleen aan die moddervlekken in het witte looperdek? Ach.... zij-zelf had straks toch óók gedacht: ‘gelukkig dat de hoezen liggen....’ Mina had ze eigenlijk, voor de visite, op moeten nemen, maar koekjes-bakkend haar tijd vergeten.

‘Heb je gegeten, Mina?’

‘Neen, juffrouw....’ Brommerig-schor kwam de stem uit haar gebogen houding naar boven, ze onderbrak even haar werk, maar richtte zich niet op. Was ze nu enkel maar uit haar humeur over den bedorven maaltijd, over haar ‘oûsige’ bloemkool en verstarde aardappelen? De coteletjes smaakten toch morgen ook koud....

‘De coteletjes smaken morgen ook koud nog wel, Mina....’

Ze schokte de schouders, greep haar emmer en liep de trapjes naar de keuken af, maar 't oude dametje had in 't voorbijgaan haar roodbehuilde oogen gezien. Een beklemmend schuldgevoel viel van haar af.... goddank... Mina voelde mee.... 't kon ook wel moeilijk anders.... twaalf jaar

woonden ze samen.... ze begreep Hetty's leven niet, natuurlijk kon ze dat niet, maar Hetty was altijd aardig, vergde weinig, had vaak kleine attenties, Mina mocht haar toch graag....

Ach ja.... ze had het ook wel kunnen begrijpen.. wat zag ze zelf niet wit toen ze vertelde hoe Hetty de straat was opgelopen den brief in haar hand, hoe ze had gedacht dat ze enkel naar de brievenbus ging, maar hoe ze, voorbij de roode bus over de brug die je door de boomen kon zien, het blauwe japonnetje verder had zien draven. En toen hadden ze elkaar aangekeken en naar de klok gekeken en naar het raam gekeken en Mina.... was telkens naar de stoep gelopen, en dat zij, die anders voor geen goud, met haar diepe minachting voor die 'kletsmeiden', die 'stoep-madams' van tegenwoordig.. zij-zelf had bijna niet van 't venster kunnen blijven.... gelukkig dat de burens door de boomen.. en 't donkerde trouwens al.... o foei, wat een kleine gedachten weer....

O, en dat thuiskomen.... die schok.... tot Mina haar roepen kwam - ze was even in den tuin gegaan om het poortje te sluiten - dat gezicht waarmee ze op de donkere, groezele plasjes wees die een spoor vormden de gang door, de trap op, naar haar kamer. En daar stond het kind.... en zoo was ze over straat naar huis gekomen.... de fluweelen

jurk als een sliknat sluik donker-glibberig vel, dat wel zeem leek, om haar lijf, een krans van vieze druipsels rond hare voeten.... het gezicht grauwigwit, de haren - blootshoofds was ze uitgelopen - saamgeplat, grauw-zwart als haar jurk.... Zoo was ze wie weet van waar gekomen.... En zij, in al haar bevenden schrik en pijn-doend medelijden.... had toch zich afgevraagd of anderen, bekenden haar zoo zouden hebben gezien....

O, 't was wel makkelijk bij rust en voorspoed edele gedachten te hebben, maar in zoo'n schok leerde je jezelf beter kennen....

Ze was naar boven gelopen, had haar willen helpen, maar de hulp was afgewezen. Vreemde trek vond ze dat eigenlijk weer in Hetty.... Ze was heelemaal niet verlegen en allermist preutsch - las ze niet boeken die zij als jong-meisje zeker niet zou gelezen hebben, ook al waren ze misschien ernstig en eerlijk bedoeld? - ze gedroeg zich in gezelschap van heeren zoo vrij, dat je je telkens moest voorhouden dat ze een modern meisje was en daarbij artist om het goed te kunnen vinden.... en datzelfde kind wilde niet dat een vrouw, een oude nicht, haar naakt zag staan of in haar ondergoed.... En nog meer van die dingen had Arend haar verteld: hoe ze van klein kind af een overdreven schaamte tegenover de gewone menselijke

lichaamsbehoeften had aan den dag gelegd.... hoe ze zich uit de lessen, uit gezelschap, in 't algemeen nooit als anderen het merken konden, verwijderen wilde.... haar overdreven afkeer van sommige woorden en gezegden.... nu ja.... ze hield er zelf óók niet van de dingen zoo bij den naam te noemen als sommige menschen wel deden.... maar juist in Hetty, met haar vrije opvattingen en vrije manieren, had ze dien afkeer niet verwacht. Vreemde tegenstrijdigheden waren er in het kind.... vaak bijvoorbeeld hoorde je van die héól-moderne meisjes dat ze thuis niet aardig waren, op oudere menschen neerzagen, althans niet met ze meevoelen konden.... maar zoo was Hetty juist weer niet.... Hetty was niet onhuiselijk.... en zelfs niet onhuishoudelijk.... ze voelde in veel dingen met haar en zelfs met Mina mee.... Meestal ook lazen meisjes die van uitgaan en flirten hielden, enkel Engelsche onbelangrijke romannetjes.... Hetty weer niet, Hetty nooit.... ze las veel poëzie.... ze las zelfs zoo iets vreeselijk diepzinnigs als Spinoza! En hoorde ze niet van alle kanten hoe ernstig het kind soms werken kon, welke hooge eischen zij zichzelf daarin stelde? Arend had misschien gelijk; 't kind had een jongens-natuur. Want intelligente jongens hielden toch ook van uitgaan en flirten en waren zelfs wel eens dronken.... en dat vond iedereen heel gewoon....

Maar bij dat jongens-leven hoorden dan ook - want zooveel wist ze van het leven wel - nog andere, nog ergere dingen en daarom had ze het eerste gedacht aan wat ze toch wel verschrikkelijk zou vinden als het waar bleek, omdat de wereld hierin over een meisje nu eenmaal zoo anders dan over een jongen dacht....

Beneden waschte Mina nu de vaat, maar ze deed het heel stil en ze neuriede niet, als anders, je hoorde schier geen bord, geen stukje zilver rinkelen.... misschien kwam daarom het piano-spel uit het burenhuis zoo duidelijk over. Wat speelden ze toch? Weer dat melodietje dat ze als klein meisje ook had gespeeld, zeker een studeerend kind.... Maar stil.. kraakte niet boven Hetty's bed.... ja.... nu lag ze erin en mocht ze met de heete kruik naar boven gaan. Ze was ook blij dat ze Mina bellen kon, had zoo graag gehoord hoe ze over alles dacht, maar vond dat het niet aan haar was om erover te beginnen, zou ook niet weten hoe....

‘Je hebt wel kokend water, Mina?’

Ze keek met kleine, zenuwknippende oogjes de meid in het gezicht.

‘Voor een kruik?’

‘Ja, Mina. En wil je de kruik dan even vullen?’

Ze voelde in haar mond een volheid van woorden, die ze had willen zeggen.... En Mina zei ook niets,

ging weer naar de keuken terug en bracht even later de gevulde kruik in zijn witte wollen zak.

En weer besteeg ze de zeven tredjes naar de al donkere opkamer toe, en weer keek ze naar de vochtvlekken in het witte looperdek.... maar dan ineens ontstelde ze zoo vreeselijk, dat haar hart scheen in haar mond te springen en ze de kruik haast glippen liet, en de schrik duwde haar achteruit, zoodat haar hakken even boven het ledige hingen en ze gevallen zou zijn als ze zich niet vastgegrepen had en nu zag ze het ook meteen.... maar één oogenblik had ze gemeend dat die natte sliert dwars over de andere kleeën heen op den grond Hetty zelf was en niet haar japon, Hetty zelf, door zichzelf daar neergeworpen, vertreden, dood, het gezicht ter aarde.

De deur was nu van binnen ontsloten, een koude vochtige luchtstroom, sloeg haar uit de donkere kamer tegemoet en rechtdoor liep ze en sloot de ramen eer ze naar het bed zich keerde. Ze beefde nog van den schrik en haar mond voelde verdroogd.

‘Hier is de heete kruik, kind. Lig je verder wel goed warm?’

Ze maakte aan het onder eind de dekens los, vlijde de kruik tegen de ijzige, roerloze voeten aan, stopte er de zachte wol zorgvuldig overheen.

Wat lag ze stil.... het gezicht naar den muur....

vreemd-donker en kaal de haren, die anders los en glinsterblond uitstonden om haar hoofd.

‘Slaap je....?’

‘Neen....’

‘Kind, ik wou zoo graag een dokter laten komen....’

Ze dorst niet vragen: ‘Heb je water ingekregen,’ ze vreesde aan het akelige met woorden te roeren, wist ook niet hoe dat op haar werken zou.... maar je hoorde van onzuiver water in de luchtwegen gedrongen, dikwijls zulke angstige verhalen.... Waarom wilde het kind nu geen dokter? En de nare angst sloeg weer als hitte haar over het bed gebogen voorhoofd uit.... had ze dan toch vreeselijke geheimen te verbergen? Ineens kreeg ze een ingeving.

‘Wil ik om je vriend Verkerk telefoneeren? Die is toch ook zoo goed als dokter. En dan heeft geen vreemde er iets mee noodig....’

‘Ja’.... en Hetty keerde het gezicht naar haar toe, haalde van onder de dekens haar hand en greep het oude handje even vast, ‘Ja nicht Jet.... laat Jaap maar komen....’

‘Goed kind, ik zal meteen telefoneeren. Kan ik verder nog iets doen?’

Ze lag nu op den rug, hoe naar, dacht de oude dame, moesten die natte haren voelen in haar nek, ze had de oogen weer gesloten.

‘Laat Jaap iets voor mij meenemen....’ fluisterde ze heesch, ‘iets om te slapen....’

‘Ik zal het hem vragen.... maar hij moet zelf oordeelen.... Wil je niet terwijl wat warmes drinken?’

‘Niets, nicht Jet.... wezenlijk niets....’

Er drong iets in de zachte, leege stem, dat haar aarzelend van het bed terug deed wijken.... op een afstand keek ze nog even naar het witte, strakke gezicht, maar ook dat bleek te veel, pijnlijk vertrok Hetty's mond en hulpeloos-hulpbereid ging ze maar weer heen.

Alleen opnieuw in donker, sloeg Hetty de oogen open en luisterde.... de piano zweeg.... zacht ruischte het uit den tuin en.... ze hoorde nicht naar het jassenkamertje gaan, waar het toestel hing. Nu vroeg ze het nummer.... nu sprak ze.... hing den haak op.... kwam weer naar boven, maar bleef buiten de deur.

‘Hij komt zoo gauw als hij kan....’

‘Dank u.’

Onrustig verschoof ze, klemde onder het dek de heete vingers ineen en weer open.... meer en meer ontvlood haar de verdooving die van denken ontheven, die rust gegeven had.... en alles wat haar daar straks toen ze langs het breede, grijze water ging, dien wanhopigen sprong had doen nemen,

de overstrooming van gevoelens, waarvoor ze noch ruimte had, noch uitweg wist, dat benauwde, overvolle, alsof haar hart, haar hoofd, haar lijf, haar aderen bersten moesten.... zwol weer van alle kanten in haar aan.

Toen ze zijn brief had gelezen, zijn kleinmoedig-verstandigen brief, had het neerwerpen van die weinige, woest-trotsche regels, waarin ze zijn bedachtzaam voorstel smadelijk verwierp en eens en voor goed den band verbrak, een seconde van verluchting gebracht. Maar op het oogenblik zelf, dat ze den brief in den gleuf vallen liet, was het plotseling zoo verschrikkelijk leeg in haar en voor haar geworden, dat ze in een kreun zonder bezinning was voortgedraafd, zonder te weten waarom, zonder te weten waarheen. En toen was die leegte zich gaan vullen met schrikgestalten, de schrikgestalten der uren, der dagen die nu komen moesten, vervuld van het brandende verdriet.... de pijn omdat hij haar hunkerend gevoel meedoogenloos terugstiet in haar, die het niet langer alleen dragen, niet langer bij zich bergen kon daar het immers om naar hem uit te gaan alleen in haar was gegroeid.... toen was de leegte een afgrijselijke volheid, een overlading geworden. Hoe ze had gehunkerd naar de aanraking van zijn hand, de streeling van zijn lach, de klank van zijn stem, de warmte van zijn kus, de alver-

vullende koestering van zijn bijzijn, dat wist ze pas zelf toen zijn wreede brief haar te lezen gaf, dat hij niet komen zou, maar opnieuw weer zou weggaan, eindeloos lang.... een tijd die haar lang vóór zijn verstrijken uiteengereten van ellende en verlangen hebben zou.... weggaan om haar te beproeven.... te weten of zij zeker van zichzelf was, van haar gevoel voor hem! De eerste volmaakte zekerheid, die ze bezat, waarin tevens alle andere twijfel zich stilde, de eerste rust, die, zelf ook wel onrust, alle andere onrust uit haar weggenomen had.... een heerlijkheid, waarvoor ze geen naam had geweten, geen uitdrukking gekend, die ze als te zwaar, bijna voorbij had gewenscht.... en dan.. drie maanden uitstel om haar eigen standvastigheid te peilen.... En dwars door dat brandend bittere sloeg de woede tegen den valschaard, met zijn glad-kalme praten, zijn gemeene masker-gezicht, Cannenberg, die natuurlijk alles al wist, de lage intrigant.... Dus toch.... en ze had het Jaap zelfs niet willen zeggen, omdat ze zoo slecht van niemand denken wou.... dus toch om Ru aan zijn zuster te koppelen, had hij hem opgestookt, hem wanhopig gemaakt.... zoodat hij nu het allermooiste onherroepelijk had verbroken. Zij op de proef gesteld.... hij weg.... over de zee weg.... dagen, dagen, dagen weg.... dagen dat ze zijn stem

niet hooren, zijn kus niet voelen zou.... dagen van razenden machteloos angst, van folterend, machteloos verlangen. Dit het loon voor haar eerste volmaakte zekerheid, de weerklank op haar eerste volmaakt geluk....! En dat alles was ten leste tot zoo'n ontzettende spanning in haar aangezwollen en de schrikgestalten van leege uren, van leege dagen.... want waarmee zou ze uren en dagen vullen, waaraan het wreed-door-snedes, leegbloedende leven staande houden.... hoe ooit zou ze zóó zelfs door dezen eersten nacht heen naar den volgende morgen komen en door dien grauwen dag heen naar de volgende nacht en zoo altijd door.... loodgrauw, loodzwaar hadden de schrikgestalten van uren en dagen over haar heen gehangen.... zich stapelend.. al hooger.... zoodat ze er onder brak.... en al de ellende, al de onmacht, al de woede.... en toen kon ze niet meer....

Het was te veel, het besprong haar te heftig.... en niet omdat ze dood wou zijn, maar omdat ze leven wou en niet leven kon, niet leven mocht, omdat de machtige levensdrift in haar zoo gewelddadig werd gestuit, daarom had ze dien sprong in het verlaten water gedaan.... En altijd door opnieuw doorleefde ze die eerste seconde, dat ze als zittend op het water plofte en als zittend naar beneden schoot en rondom zich en boven zich overal het half door-

schijnende, woelige grijsgroene zag en voelde en proefde.... en weer opkwam en met half-verblinde oogen over het wijde grijsgrauwe oppervlak zag.... en een zwarte schuit ontwaarde, en de kou voelde aan haar natte gezicht en haar kleeren die haar wegtrokken, de diepte in, en hoe ze weer zonk, de armen omhoog.... en een gil, die zij-zelf of een ander moest hebben geuit, in de ooren.... en weer kwam ze boven.... maar trager en zwaarder en zag ook niet meer goed.... een dof-zwart gordijn schemerde voor haar oogen en 't was alsof haar keel openstond, want zonder slikken liet hij het koude, brakke water in....

Maar vòòr het tot haar besef doorgedrongen was, omgreep haar hand een natten, stoeven staak en toen was er ineens geen zwaarte meer.... en ze hoorde 't water, vreemd-kalm kabbelend, waardoor ze heengetrokken werd naar de wal en 't liep langs haar gezicht en ze stond en 't stroomde kletterend van haar af.... maar waar waren al die menschen ineens vandaan gekomen?

Toen had één nieuwe angst al het andere voor het oogenblik verdrongen, één angst en één verlangen, het middelpunt van een oploop om alles ter wereld niet wilde ze zijn.... naar huis wilde ze onopgemerkt.... en tusschen die opdringende menschen weg. Stemmen waren tot haar doorgeklonken als

uit verten, gretig-vragende gezichten had ze gezien als door nevel.... was ze gesprongen.... was ze gevallen? Ja, gevallen! En iemand wees op den opstaanden ijzeren punt, dien ze zelf niet had gezien. Was ze, onvoorzichtig slenterend langs den hoogen waterkant, daarover gestruikeld! Ja, daarover moest ze gestruikeld zijn! En toen meegesleept door den stroom.... juist.... ja.... zoo was het gegaan. En kijk, die met dien baard, in zijn schuitje stond hij nog, die had haar gered. En ineens had ze begrepen dat ze geven moest en 't natte taschje hing nog aan haar arm, dikke zwarte droppen lekten eraf.... een vrouw had 't opengeknipt, omdat zij niet kon en de heele beurs, waarin ze vagelijk veel zilvergeld wist, had ze den man in de hand gegeven. En daarmee, zonder dat ze het wist, haar bevrijding uit kakelende deelneming en opdringerige nieuwsgierigheid gekocht, want rondom den man die de beurs opende en het geld telde bleven ze allen achter en zij was weggegaan, strak loopend, strak lijkend voor zich uit, gedragen door één verlangen: onopgemerkt naar huis....

't Werd toen gaandeweg al donker.... enkelen hadden wel naar haar gekeken, vaagverbaasd, naar haar druipnatte kleeren en doorweekte haar, maar niemand had haar gemoeid en toen eindelijk de buitendeur dichtviel achter haar, was ze bijna geluk-

kig geweest.... omdat ze nu veilig, veilig, onbereikbaar was. Uitgekleed had ze zich, ijskoud gewasschen zich den vuilen modder van 't lijf en toen in bed.... en daar moest ze eerst wel flauw-gelegen hebben, omdat ze onder het uitkleeden al te bezwijmen meende.... en het eerste dat ze wist weer te hebben ondergaan terwijl ze lag als lood en zoo koud dat ze het bijkans niet merkte.... was een deinen in woelig, half-doorschijnend grijs-groen water, een deinen alsof ze zat.... neer en op, naar de diepte.... en weer omhoog.... en half eruit.... aldoor alsof ze zat in dat weeke, beweeglijke, dat geen weerstand bood en toch haar droeg.... en dat deinen doorvloeide haar als weeke, vreemde dommeligheid.... en muziek was er ook.... en die deed haar denken aan 'l'Oiseau Bleu' dat ze pas had gelezen.... en wel wist ze altijd door op den achtergrond zware, booze dingen als wolken, maar haar denken werd er niet heen getrokken, haar denken leek ze met de vuile natte kleeren te hebben afgestroopt en buiten de deur geworpen.

En nu kwam het toch weer dichtbij.... en ving dat benauwde, gespannene weer aan.... uit het saamgepakt-grauwe dat op den achtergrond was geweest, ver van haar wezen af, niet haar tot lijden roerend, kwamen de schrikgestalten weer tot haar terug.... de uren, de dagen van een leven, dat zijn

zin verloren had, omdat er de hartstreng aan was ontsneden.... en de onmachtige liefde.... en den machtelozen wrok tegen den verrader, en de schrijnende spijt om zijn kleinmoedigheid die meer dan haar eigen dwaasheden, 't ranke, winddoorspeelde luchtgebouw had neergeworpen....

Van ijskoud was ze gloeiend warm geworden, en ineens wierp ze met twee handen het dek van zich af, kreunde.... kreunde.... hoorde haar kreunen tot kermen zwellen, dat haar verluchtte, dat ze gaan liet, dat ze loosde uit open keel.... een benauwdheid omklampte haar, ze gooide haar hoofd uit het lage kussen omhoog, zat overeind.... keek wild om zich heen....

De deur ging open, een lichte lamp werd binnengedragen, achter nicht kwam Jaap, jas aan, hoed op, zijn groote spokige schaduw hem vooruit over zolder en wanden warend.... en ze strekte de handen....

‘Jaap.... laat mij slapen....’

Nu scheen achter haar de lamp, hem in 't gezicht, haar oogen in donker latend en hij zat aan het bed en weer drong haar het smachten naar de rust, die hij bij zich droeg, dezelfde woorden naar de lippen.

‘Jaap.... toe.... geef mij wat in.... laat mij slapen.’

Hij boog zich naar haar toe, haalde met twee

handen de dekens op en legde ze haar om schouders.

‘Moet ik niet eerst wat weten?’

Ze reikte hem van het tafeltje naast zich den brief, die nat en kreukelig en gevlekt was van het vele lezen en weer volgde op de spanning der laatste oogenblikken een terugval naar halve verdooving, stil lag ze, de oogen gesloten, het gezicht opnieuw naar den wand gekeerd.

In het gezicht van de lamp zat hij en las.

‘Dat is de zesde aanhef, Hetty, voor wat ik je schrijven wil, maar ditmaal ben ik vastbesloten in welken vorm ook je te zeggen wat ik je te zeggen heb.

Toen ik vanmorgen heel vroeg in den nachttrein uit Brussel aan je dacht, en mij al dichterbij je voelde komen, had ik het vaste voornemen je te vragen, dat we nu maar gauw moesten trouwen gaan.... en nu kan ik niet anders dan je vragen, elkander een geruimen tijd niet te zien.

Je weet Hetty, dat mijn overtuigingen niet altijd tegen mijn instincten opgewassen zijn en ik denk dat dit bij elken man wel zoo wezen zal. Elke man is bereid in theorie goed te vinden dat een jong meisje recht heeft op dezelfde vrijheid als een jonge man, maar ik geloof dat het elken man wel moet schokken, als hij hoort dat een meisje, *zijn* meisje, ook inderdaad van die vrij-

heid zoo'n vrij gebruik heeft gemaakt.... en dat ze daarvan tegen den man, die haar als zijn aanstaande vrouw beschouwt, nooit met een woord heeft gerept.

Dat vooral is het, Hetty. Ik ontken niet dat je het recht had met Degenhardt te leven, althans je in het bijzijn van anderen zoo met hem te gedragen dat elkeen geloofst dat er een verhouding bestond.... of met jongetjes als Van der Bijl en anderen die ik zelfs van naam niet ken, te flirten, als het je amuseeren kon. Maar dat ik, tegenover een alleszins betrouwbaar man, die mij deze dingen als algemeen bekend mededeelt, volkomen onwetend zit, omdat je mij nooit over iets hebt gesproken, dat bewijst voor mij dat je òf mij niet voldoende vertrouwt, òf je voor mij schaamt. In beide gevallen is de atmosfeer tusschen ons niet zuiver genoeg, dan dat ik nu al een onherroepelijk huwelijk aan zou durven. Je bent impulsief, en je hebt je in den betrekkelijk korten tijd van je verblijf hier al meer dan eens in je gevoel vergist, ik kan de angst niet van mij afzetten dat je gevoel voor mij ook van voorbijgaanden aard zal blijken. Daarom, Hetty, is dit mijn besluit: ik ga zelf naar Amerika, voor drie maanden en Cannenberg blijft hier. Gedurende dien tijd zullen we elkander dus niet zien en ook

niet schrijven. Gedurende dien tijd zal ik mij aan jou verbonden -, maar jou zal ik als vrij van mij beschouwen.

Voel je, na mijn terugkomst, niets in je veranderd, dan zal er ook in onze verhouding niets veranderd zijn. Maar toch zal ik ook wel drie maanden nodig hebben, om mij in mijn gevoel vertrouwd te maken met die andere Hetty, die wel eenigszins anders is dan het meisje dat ik meende te kennen.

Nog twee dagen blijf ik in de stad. Heb je mij in dien tijd nog iets te zeggen of te vragen, dan ben ik tot je beschikking. Maar het komt mij voor dat het beter is van niet, en dat spreken op dit oogenblik meer ten kwade dan ten goede uitrichten zou. Van mijn standvastigheid kun je verzekerd zijn, het eenige wat ik je vraag, is de jouwe te peilen. Verwijten doe ik je niets.'

Tot het einde toe gelezen hebbende keek hij naar het bed, maar ze lag stil, de oogen gesloten, rustig ademend, ofschoon wakker - als had ze, door hem den brief te geven, voor het oogenblik alles op hem afgewenteld. En weer keek hij terug in den brief.... als meende hij iets er in te vinden, dat hem bij eerste lezing moest zijn ontgaan.

Of was dit inderdaad alles? Dit weliswaar koelzinnige, maar toch in een man als hij zoo begrijpe-

lijke en redelijke voorstel. Veldheer behoorde nu eenmaal niet tot de ‘moderne jeugd’ hij ging door voor intelligent, moest volgens Hetty kunstgevoelig zijn - maar noch deze soort intelligentie noch dit kunst-gevoel was ten slotte in staat over de inprentingen van opvoeding en moraal te triomfeeren. Volkomen los van hun milieu - zoodat de jongen uit de pottenkelder en de afstammeling van het adellijk geslacht wezenlijk tot één en dezelfde geestes-gemeenschap konden behooren - werden alleen filosofen en scheppende kunstenaars. Veldheer ook was dus niet straffeloos de eenige welopgevoede zoon van deftig-‘liberalen’ huize, zijn brief, zijn voorstel hadden, in dat licht bezien, niets dat verbazen kon. En daarom.... alleen had Hetty....?

En weer keerde hij zijn blik naar het bed.... en ontmoette haar oogen.... en hun blik voerde hem een andere wereld binnen.... waar geen ‘goede naam’ bestond en geen voorzichtigheid, geen opvoeding en geen geijkte moraal.... maar enkel hartstocht en exaltatie, onwrikbare innerlijke zekerheid, die elke door anderen opgelegde proef smadelijk afwijzen moest, een uit hoogste geestelijke vervoering, intiemste zinnelijke bewogenheid en zieldoorweekende teederheid gesponnen gevoel dat zich reeds aan verstandige aarzeling en koele voorzichtigheid doodelijk wonden moest. Nu hij naar haar

keek en haar aankeek, kwam hem de wanhoopssprong zoo begrijpelijk voor, zag hij Veldheers houding tegenover die alles-te-boven-gaande zekerheid van haar hart zoo armzalig en zoo kleinmoedig.... maar ze wilde blijkbaar nog niet spreken en sloot de oogen weer en opnieuw tot den brief, en daarmee in de sfeer van redelijke bekommering en verstandelijke overweging en zorg voor de toekomst en aannemelijke gevolgtrekkingen uit voorhanden feiten, wederkeerend, kon hij niet anders dan den man weer vrijpleiten. Dus had toch Cannenberg gestookt.... dus was hij toch de droge peuteraar die in Hetty niets dan een lichtzinnig meisje kon zien en het zijn plicht had geacht, den onwetenden, goedgeboovigen vriend de oogen te openen!

Weer zag hij haar oogen open en boog zich ditmaal naar het bed.

‘En ben je daarom.... en wou je daarom weg..? En terwijl hij het zei, voer een duizel hem door het voorhoofd, als vatte hij nu pas, dat ze in levensgevaar was geweest....

‘Neen, Jaap.... ik weet niet of ik weg wou.... ik kon het alleen maar niet meer dragen.... het brandde zoo.... het spande zoo.... alles door elkaar’. En nu ze het uitsprak, steeg het bloed naar haar gezicht, onrustig woelde ze, sloeg ineens het dek weer van zich af.

‘Geef je me dan nu wat om te slapen, Jaap’.

‘Ja kind, ik beloof het je, ik heb het voor je meegenomen....’

‘Dank je, Jaap. En breng je me dan morgen naar huis?’

‘Naar huis? Naar je vader en je stiefmoeder?’

‘Ik weet niet waar ik anders heen zou gaan. Hier wil ik niet blijven.... Mag ik nu slapen, Jaap?’

Hij bedacht zich even.

‘Is het niet beter, dat je me eerst alles zegt, zoo dat je wakker wordt met het gevoel dat ik alles weet?’

‘En weet je dan niet alles?’

‘Niet wat je hem hebt geschreven, niet wat je nu verder denkt te doen.... Kun je het mij rustig zeggen, zoodat het van je af is.... eer je slapen gaat? Geef me je hand - houd de mijne vast.’

Stil lag ze en sprak nog niet. Hij zag het trekken om haar mond, en dan een vloed van tranen uit haar oogen stroomen. Zóó sterk werkte die onverwachte smartuiting terug op hem dat zijn oogen vochtig begonnen te gloeien en hij moeite had rustig zijn hand in de hare te laten, niet haar aan zijn borst te tillen en te troosten.

‘Het is.... natuurlijk.... uit.... voor altijd.... gebroken....’ Was dit de schok, de grievende smart van het oogenblik of had er inderdaad iets onherstelbaars plaats gehad? Hij zat stil, keek voor zich uit, - telkens kwam dezelfde vraag hem naar

de lippen, telkens duwde hij haar terug.... ineens omgreep hij vaster haar hand en sprak het uit:

‘Mag ik.... zal ik.... met hem gaan spreken?’

‘En hem zeggen.... dat ik....?’

Ze hield op.... haar oogen weer gesloten, haar gezicht onbewogen stil. Met zijn zakdoek veegde hij zachtjes de gesloten oogen en terwijl vroeg hij zich af of het, daar ze zoo plotseling zweeg ook in haar kon opgekomen zijn, wat hij-zelf vreesde: dat Veldheer, niet bij machte te gelooven in een wezenlijke wanhoopsdaad om een in zijn oog ongetwijfeld redelijk en uitvoerbaar voorstel, niet bij machte het te gelooven omdat het nu immers bleek dat hij in haar sfeer niet had geleefd.... aan een comédie mocht gaan denken.... opgezet om hem te lokken.... te dwingen van zijn voornemen af te zien, hem zóó te treffen, dat hij alles vergat, hem naar een overhaast en onherroepelijk besluit te drijven....

De gedachte aan die mogelijkheid deed hem inwendig al trillen.... maar dat niet alleen, hij begreep dat dan pas recht de vervreemding onherroepelijk zou zijn. En hij, hij-zelf zou een man de aanleiding geven om, was het maar één seconde, zoo iets te denken van haar? Neen, Veldheer moest hiervan niets weten. Als hij, haar brief als uiting-van-het-oogenblik niet achtend zonder meer vertrok, zooals het een ernstig man na een schriftelijk meege-

deeld besluit immers betaamde, dan bleek pas recht hoe ver haar onaantastbare, ongestaafde zekerheid verwijderd was van zijn 'op feiten gesteunde' kleinmoedigheid en dan moesten alle consequenties van dat verschil zich ook maar tot het eind ontplooien en voltrekken.

'Nu zal ik je even een poedertje geven.... Dan ga ik naar beneden, blijf een half uurtje bij je nicht, en heel zachtjes kom ik dan nog even boven om te zien of het poedertje heeft gewerkt. Maar ik denk het wel.'

Hij keek op haar neer, terwijl hij het water uit het karafje schonk, hij had haar zoo graag op de vochtigbrandende oogen gekust, maar hij dacht aan het 'never more' van dien middagen hij wilde niet, nu ze leed en hulpeloos lag.... Hij steunde haar hoofd - terwijl ze dronk, broei-heet voelden nog de vochtige haren.

'Zoo, mien schaapken....' het was het woordje van zijn moeder, van toen ze klein waren.... en hij had het gezegd eer hij het wist. Ze keerde het gezicht naar den muur.

'Dag Jaap.... Breng je me morgen weg?'

'Als je goed bent, ja....'

Hij stak den brief in zijn zak en sloop de kamer uit, langs de lijzig-tikkende antieke klok, over het gangetje dat naar rozeblaadjes rook, de zeven krakende treedjes af en zette de brandende lamp op een tafeltje in de benedengang neer.

Het oude dametje opende zelf de deur van het salonnetje al en liet hem in. Het bang-verlangende kijken, waarmee ze elk van zijn bewegingen volgde, hem de woorden van de lippen scheen te willen rukken, bevreemdde hem.... tot hij ineens begreep.... wat ze moest hebben gevreesd.... waarom ze hem daar straks toen hij kwam, al zoo angstig-smeekend aangekeken had.... En zijn eerste gevoel was van wrevel en weerzin.... hoe kon ze, hoe dorst ze van Hetty denken dat ze als een ‘verleid’ kamermeisje had geprobeerd ‘haar schande voor de wereld te verbergen....’ O bah! Maar naar het schrielle figuurtje, het benepen-lieve oude gezichtje kijkend dacht hij aan de sfeer, waarin zoo'n menschje moest zijn opgegroeid, de litteratuur, waaruit ze haar levensbeeld moest hebben opgebouwd.... en hij reikte haar zwijgend den brief.

Hij sloeg haar gade terwijl ze las en zag op haar gezicht huiltrekken en lachtrekken met elkaar kampen.... en toen ze hem den brief terugreikte, huilden haar oogen en lachte haar mond.

‘Och dokter....’ dat zei ze nu om hem te vleien, in de verlossing van haar angsten, ‘als ik had geweten.... had geweten dat dit alles was. Ach lieve hemel, wat is ze toch gauw overspannen, wat is ze toch nog jong.... Laat Ru maar gerust naar Amerika gaan.... als een meisje publiek geënga-

geerd is, is ze toch vanzelf standvastig....! Het valt natuurlijk hard.... ze waren zoo alle dagen samen.... maar wat hij het beste vindt, zal toch wel het beste wezen.... en wat is heelemaal drie maanden?’

Hij antwoordde niet, keek haar aan. Hier sprak de stem van weer een heel andere wereld. Tusschen dit oude dametje en het kind boven.... zeeën en afgronden waren minder onoverkomelijk!

‘Drie maanden is niet voor iedereen even kort’. En hij dacht er achter: ‘wie oud is en niet verliefd, kan licht over “drie maanden” spreken, maar zij....’

Ze had hem een stoel bij het venster aangewezen, ging zelf aan het andere zitten.

‘Een kopje thee?’

Hij bedacht, dat het toch nog wel even duren zou, eer hij de uitwerking van het poedertje kon gaan controleeren.

‘Heel graag’.

Ze stond op om te schellen, kwam weer zitten. Er was nu geen onder schaamte half-verborgten angst voor nare geheimen meer, maar ook het aanvankelijk gevoel van verlichting verging voor zijn ernstig-teruggetrokken houding. Hij scheen de zaak wel veel zwaarder dan haar noodig leek op te vatten.

‘Wat vindt u dan eigenlijk, wat denkt u ervan?’

‘Ze wil naar huis....’

‘Naar haar vader? En Rudolf....?’

Hij zei niets, maar ze begreep zijn gebaar. Ze zette zieh rechter in haar stoel, een plotseling opkomende blos maakte haar gezicht ineens jonger en harder.

‘En is dat nu allemaal omdat hij wil dat ze zichzelf onderzoekt vóór ze besluiten tot zoo iets gewichtigs als een huwelijk? Dat vind ik toch wel een beetje heel erg overdreven en lichtgeraakt. Als een man zulke verhalen over zijn meisje hoort.... en het schijnen toch heusch niet allemaal praatjes te zijn.. en hij doet niets anders dan haar voorstellen dat ze elkaar drie maanden niet zullen zien.... en hij zegt erbij.... want dat staat toch ook in den brief?... hij laat haar vrij, en hij blijft zichzelf als gebonden beschouwen.... ik vind het zoo mooi, de meeste mannen hadden stellig heel anders gedaan, geloof ik.... al heb ik nu niet zoo heel veel ondervinding van mannen, zooveel weet ik van het leven toch wel....’

Hij keek haar aan, terwijl ze sprak, haar stem gedempt om Hetty niet te storen en hij erkende, dat in haar gedachtenwereld alles wat ze zei ten volle gold, dat ze daarin volkomen gelijk had. Hoe ooit kon hij haar dan doen begrijpen, wat dit allemaal voor Hetty beteekende? Hij wilde het zelfs niet beproeven.

Mina bracht thee, het oude dametje schonk in, en onderwijl bedacht hij wat hij nu verder zeggen moest.

‘Ik geloof niet dat u met redeneeren en overreden veel bereiken zou....’

‘En moet ik haar dan om een gril haar toekomst laten verwoesten? Is het niet al onverantwoordelijk tegenover haar vader, tegenover Rudolf.... tegenover mij toch óók wel een beetje, dat ze zulke afschuwelijke, roekelooze dingen doet zonder er zich even rekenschap van te geven dat ze Rudolf misschien nog best had kunnen hierhouden, als ze dadelijk naar hem was toegegaan en hem alles had uitgelegd....?’ Weer klonk alles wat ze zei verstandig en aannemelijk, weer moest hij zich met geweld overplaatsen naar Hetty's gevoelssfeer om te beseffen wát er wezenlijk was geschied. Zwijgend dronk hij zijn thee uit, zwijgend zette hij het kopje neer.

‘Ze heeft mij gevraagd haar morgen weg te brengen. Ik weet nog niet zeker of het gaan zal.... maar ik geloof het wel....’

‘Zou ze niet ziek worden.... heeft ze veel binnengekregen?’ Er klonk meer schaamte omdat ze dit niet eerder had gevraagd dan wezenlijke diepe bezorgdheid in haar stem.... haar heele wezen ging voor het oogenblik op in een wrevel tegen het kind dat haar engagement verbreken wilde om wat louter haar eigen schuld was, terwijl Rudolf niets dan een proeftijd van haar eischte en zelfs dát misschien.... als ze het handig had aangelegd.... hij was toch

zoo verliefd.... en haar wrevel strekte zich uit tot den jongen man tegenover haar, omdat ze voelde dat hij Hetty gelijk gaf en gestijfd had misschien. Maar ze kon hem niets verwijten.... ze had hem zelf laten roepen! Hij keek op zijn horloge en kwam overeind.

‘Nu ga ik nog heel even naar boven.... en morgen vroeg telefoneer ik, hoe ze is. Als ze geslapen heeft en er is geen koorts.... geen ziekteverschijnselen verder.... dan geloof ik dat ze inderdaad maar meteen weg moet gaan’. Want hij voelde ineens hoe een benauwenis het samenzijn met de oude nicht nu voor haar wezen moest.

‘Mag ik dan meteen maar afscheid nemen? Ik ga dan zoo zacht mogelijk door de buitendeur weg. Hoe dieper stilte nu voor haar, hoe beter....’

Die vreemde, smartelijke weelde van nu de kamer te mogen binnentreden, waar ze sliep.... omdat hij hier toch als ‘dokter’ was gehaald.... op de teenen sloop hij naar het bed.... en beluisterde haar adem. Nog niet rustig-regelmatig, maar ze woelde tenminste niet.... droomloos was waarschijnlijk wel die allereerste verdoovingsslaap.... Nu wist ze dus niets.... nu leefde ze nauwelijks.... hoeveel dichter nog was ze een paar uur geleden bij den dood geweest....? In dit schrikkelijke zich te denken, dat hij het morgen had moeten hooren.... ‘Hetty is dood.... Hetty heeft zich verdronken....

Hetty is dood....' Een klamte brak zijn voorhoofd uit.... waarom deed hij dit zichzelf toch aan? Ze leefde immers.... en was voor het oogenblik van leed ontheven. En wat hij doen kon.... en wat hij wezen kon.... Een ongekende verteederling sloeg als dauw zijn wezen uit en met die verteederling ineens een vreemde heftige begeerte naar die zacht-opeengesloten lippen, naar haar heelemaal, zooals ze daar als neergeworpen lag in den geluidloozen schemer.

Hij ging even aan het raam zitten en sloot de oogen, over zichzelf bevreemd, om die machtige opgolwing van zinnelijk verlangen, dat zich juist uit het teederst medelijden tot een ongekenen gloed te voeden scheen. Het denken aan een kus doorstroomde hem van een zoetheid, die elke beleefde of verbeelde volupteit ver te boven ging.... het onweerhoudbaar voortstreven van zijn verbeelding deed hem in folterende weelde schier verkrampen. Met geweld trachtte hij zijn aandacht terug te dwingen op haar leed en dat hij nu voor haar zorgen moest en dat hij haar morgen naar haar vader brengen wilde en wat hij dan zeggen zou.... maar aldoor gleed zijn denken den zoeten, donkeren afgrond weer in, tot hij, met macht zich aan de bekoring onttrekkend, opstond en op de teenen uit de kamer ging.

Vierde hoofdstuk.

Van allen die voor de begrafenis overgekomen waren, zaten alleen nog Barthold Brachthuyzen met Thea, zijn vrouw, Hermance, zijn zuster, nu mevrouw Westenenk en Hetty's oude nicht Jet in de groote bovenkamer op het Zuiden bij elkaar -, Hetty-zelf was een goed half uur geleden uitgegaan om Jaaps ouders en haar eigen vader, langs den kortsten weg over de hei naar de tramhalte te brengen, ze had allang terug kunnen zijn en de oude nicht, het fijne breiwerk stil in de droogkoude vingers boog zich telkens met een schokje naar voren om verder uit het venster te zien, zette zich dan weer overeind en breide heftig verder, in een zenuwkuchje uitstootend de vage angst die langzaam aan haar beklimmen kwam. Ze was zich ineenen gaan herinneren hoe ze eens op Hetty hadden gewacht - zeven jaar terug, thuis in de stad, zij en Mien - en hoe die thuiskomst was geweest. Toen bestond er eigenlijk geen reden, en nu....? Dat ze zoo had

kunnen schreien - 't had Thea Brachthuyzen duidelijk geërgerd! - was haar redding en ook niet tegelijkertijd haar vrij spraak? Nicht Jet, uit haar aan de jongemeisjeslitteratuur harer eigen jeugd gevormd levenskijkje, kon zich 'wroeging' niet anders dan stil en somber, bleek en in-zich-zelf-verknepen denken. Wel heel moeilijk overigens viel het te gelooven dat er in de praatjes geen grond van waarheid schuilen zou. Waarom, inderdaad, waren ze in Augustus teruggekomen, terwijl de plannen reikten tot minstens eind April? Daarna dat ongelukkig, noodlottig najaar.... En al dien tijd had ze niet kunnen komen, buiten staat dus nu te beoordeelen, hoe Hetty, hoe ze samen in die laatste maanden waren geweest. Wist Arend van de praatjes? Waren ze tot mijnheer en mevrouw Verkerk ook doorgedrongen? Nog vanmorgen had mevrouw op Hetty's schouder gehuild en mijnheer had haar bedankt voor al die jaren.... al die zorgen.... dat kon niet anders dan oprecht zijn geweest. Neen, die wisten niets.... of die geloofden het niet.... en hun heele houding pleitte er duidelijk voor, dat het de laatste maanden goed moest zijn geweest, want mevrouw althans was herhaaldelijk gekomen.

Aan de middentafel zaten Barthold en Thea in halfluid overleg over het spoorboekje gebogen en tegenover hen Hermance bladerend in een album

met foto's uit Zwitserland. In haar voelde ze de meeste sympathie, ofschoon ze weinig zei, blijkbaar met broer en schoonzuster geen intimiteit gewend.

In het zwart-satijnen werktaschje hokte de draad, driftig trok de droogkoude kleine hand, zoodat hij pluizig spande en met weer dat scherpe zenuwkuchje boog zich de oude dame opnieuw naar het raam.

Half November en de eerste sneeuw al neergekomen, een dun, droog-glinsterend strooisel, over de zandige glooiingen, in de weeke open sporen, die als smalle, witte voren weifelend trokken door den diepen zonk tusschen de begroeide heuveltjes naar het dorp in de verte toe.... als een ijle zilverglans over het sombere dennen-groen, zoo lag de sneeuw, maar was het niet geweest om den wind, die in vasten knel de wolken bijeen hield en omhoog, ze zouden in vrachten vlokken uiteengezegen zijn. Laag over de hei woei die wind, met geluiden als snikken, lang en droef.... weer om een treurende nog treuriger te stemmen, verzuchtte nicht.... weer om een schuldige, een die zwaar van een hart vol wroeging ging.... hu.... dat schier-verwijtende klaaggeluid.... die over de aarde schuifelende wind.... Vreemde, wreede dingen gebeurden in het leven.... en waar bleef Hetty?

‘Drie uur dertien zou goed zijn.... als er ten-

minste een tram op correspondeert. Word jij voor het eten thuis verwacht, Hermance?’

In zijn stem was nog de demping der begrafenisstemming.

‘Dan zou je 't best ook dien trein kunnen nemen. Rekent Tob op je?’

‘Liefst wel, ja....’

‘Ik begrijp niet waar Hetty blijft’ kwam dan Thea ineens, bijna heftig. Sinds hun aankomst had nog niet zoo luid een stem in huis geklonken. Het was pijnlijk en verlossend tegelijk, juist als wanneer verliefden, merkend dat hun gesprek uit de verten der vervoering tot de nuchtere dagelijksche dingen teruggekomen is, ineens het fluisteren varen laten.

‘Ze weet natuurlijk alles van die aansluitingen.... ze heeft in elk geval een dienstregeling. Ik begrijp niet waar ze blijven kan.’

Het klonk kregelig, als een beschuldiging en nu de beide anderen zwijgen bleven, zei de oude nicht, scherp en schuchter tegelijk:

‘Ze zal een eind zijn gaan wandelen, ze zal behoefte hebben aan wat eenzaamheid’. Dan ineens voelde ze haar gezicht gaan gloeien.... omdat wat ze daar zei op tweërlei wijs kon worden uitgelegd, ze kuchte drie keer achtereen en rukte aan den hokkenden draad, dat hij dreigde te knappen.

‘Ze brengt ze misschien toch naar 't dorp’, kwam

Hermance droomerig. Haar schoonzuster haalde de schouders op.

‘Wij houden het dan maar voorloopig op driedertien’ zei Berthold Brachthuyzen koel en stak het boekje in den zak van zijn zwarte jas.

Het oude dametje bij het raam voelde zich beklemd en bezwaard, omdat ze Hetty verdedigen wilde tegen de zorgvuldig-onuitgesproken aanklacht welke deze twee lange dagen aanhoudend uitging van Bartholds vrouw die haar onsympathiek was, daar ze hard en zelfgenoegzaam scheen.... terwijl ze toch niet wist wat ze zeggen moest nu ze onmogelijk zelf ten volle in Hetty's onschuld gelooven kon. Was Thea maar eens openlijk voor den dag gekomen, ze zou haar wel hebben te woord gestaan, want Hetty was Julietjes eenig kind en haar ‘pete-kindje’ en dan kwam het er ook niet op aan, wat ze zelf gehoord had, wat ze zelf geloofde. Zoo ging het immers altijd. Indertijd dat geval met Minnie Bratt, toen had zich Leonie, Minnie's zuster, wel met mevrouw Drost, haar beste vriendin, gebrouilleerd en toch wist ze zoo goed als die, dat er wel iets was geweest tusschen Minnie en dien getrouwden man. Daar vroeg je dan niet naar, dat schoof je dan opzij. Voor de rest.... Je leerde op school het spreekwoord van de bontgeheeten koe, waar altijd een vlekje aan is, een ‘leelijk spreek-

woord' noemen, maar het leven leerde je wel het als een waar woord te erkennen! Wat hadden de Bauers niet stijf en strak volgehouden dat Carolien niet aan scheiden dacht en drie maanden later hadje de poppen aan 't dansen. De plannen waren geweest: minstens tot eind April, alles had Hetty met het oog daarop geregeld.... en toen waren ze ineens in Augustus terug en begin September al waren de praatjes over Hetty en dien Rick Muntendam naar haar overgewaaid. Ze had onmiddellijk gevoeld dat Barthold en Thea ervan moesten hebben gehoord.... en dat Thea althans gretig het slechtste geloofde en dat ze Hetty voor een huichelaarster hield.... Ja, zij-zelf had ook verbluft gestaan om dien niet te stelpen stroom van tranen, die felle smart, waarop ineens dan weer een doffe wanhoop volgde en daarom dacht ze dan ook, dat berouw en wroeging mede spraken.... en daarom wou ze dan ook zielsgraag, dat ze nu maar kwam. Er moest trouwens nog worden voor de koffie gezorgd en zij diende toch wel bij de anderen - welbeschouwd immers vreemden! - te blijven, tot Hetty haar aflossen kwam.

Weer bukte ze zich naar het raam en ditmaal bleef ze gespannen kijken. Tusschen de dennenboschjes, die den zandweg afsloten van het zicht schemerde iets grijs, dat even later te voorschijn

schoof, een lage auto, ronkend van inspanning, kwam langzaam, moeizaam den weerstand van het stroeve zand overwinnend, naderbij gewurmd, de breede wielen leken uit de mulle sporen de schaarsche sneeuw wel op te lekken, lieten ze donker achter zich, eenige meters van het huis af gaf hij zich gewonnen, de chauffeur bukte zich van zijn zitplaats naar achter, een heer sprong eruit en het oude dametje, als was ze aan het venster van haar stadshuis op onbeschaafde nieuwsgierigheid betrapt, trok gauw het hoofd terug en zat weer overeind en breide dat de pennen zenuwachtig tikkelden.... haar hoofd duizelde.... even had het geleken alsof...., maar het kon niet.... dát kon niet.

Dan kirde het belletje en haar handen vielen in de schoot, waarover het satijnen schortje lag geplooid - ze wilde nog een weekje blijven en meende met huiselijk schortje en gemoedelijk breiwerk het schrijnen der verlatenheid voor Hetty te lenigen! - en haar oogen staarden naar de deur, zoodat de anderen, die de wagen niet hadden hooren komen door haar strakke kijken opmerkzaam werden.

Gerritje kwam binnen, op haar teenen, met groote, wijde boerenstappen, die in gewone omstandigheden het huis moesten doen dreunen en een beteuterd gelegenheidsgezicht, ze reikte al voor zich uit het kaartje en nicht Jet greep het haar uit de

hand en liet het met bonzend hart zakken in haar satijnen schoot. Dus toch.... dus Veldheer toch!

‘Zeg mijnheer dat mevrouw.... neen.... zeg mijnheer dat ik kom.... Jullie vind goed dat ik even?.... Iemand, die condoleeren komt....’ En ze volgde de boerenmeid naar beneden.

In de stilte van verbazing die achter haar viel werden ze nu het snorkerig ronken van de auto gewaar en Thea liep naar het raam. Als nijdig rukkend leek zich de auto, pas tot rust gekomen, te verzetten tegen den chauffeur, die hem alweer wilde doen keeren, de zware jonge vrouw aan het raam bleef er even naar kijken, wendde zich dan naar haar man en schoonzuster om.

‘Wie kan dat zijn? Nicht Jet scheen hem te kennen. Zag je hoe ze keek? Nog meer mysteries’. En met een lachje kwam ze naar de tafel terug, die ze begon met de vingers te betrommelen, ongeduldig, verveeld.

‘Ik wou, dat de interessante weduwe kwam’.

Haar man keek op, leek iets te willen zeggen, maar liet het achterwege. Hermance keek naar hem, en bleef kijken zonder dat hij het zag en als reeds zoovele keeren in deze korte dagen gaf ze er zich rekenschap van, hoe ver zij tweeën uiteengedreven waren. Toen ze allebei jong waren, hadden ze elkaar

zoo na gestaan.... of was dat altijd maar schijn geweest, geboren uit hun gemeenschappelijke positie tegenover 't stiefzusje in het huis van hun moeders man? 't Kon ertoe bijgedragen hebben, maar er had toch ook een wezenlijke overeenkomst bestaan.. Allebei hadden ze van meet af aan geweten wat ze wilden, allebei dat van vader geërfd met vaders neiging anderen leiding te geven -, neiging welke ze zich beiden herinnerden in heerschzucht te hebben zien overgaan. Op school en aan de academie later, tusschen 't weifelen en wankelen van zoovele anderen, die niet wisten wat ze wilden, wat ze zochten, wat ze beoogden hadden ze, met hun eigen verzekerdheid tot veilig en kostbaar bezit, het hoofd wel eens wat heel hoog gedragen.... Als vader hadden ze zich in gematigd-orthodoxe richting ontwikkeld, nog ééns, nog voor den laatsten keer: allebei. Want na de academie-jaren had de daarna al rapper om zich grijpende verwijdering een aanvang genomen, ook omdat geen gelijkheid van omstandigheden meer tot gelijkheid van houding dreef. Barthold was al beroepen, toen zij nog voor haar proefschrift zat en veel in zijn eerste ervaringen was teleurstelling geweest. Het leiding-geven, het zonder tegenspraak leering en onderricht toebedeelen, gedragslijnen voorschrijven, bleek zelfs in een boeren-gemeente niet als voorheen van een leien dakje te lopen,

waar maar eenigszins critiek geoorloofd leek, werd critiek geoefend, twijfel en persoonlijk voorbehoud - 'individualistische hoogmoed' schimpte Barthold het in zijn verbittering - beknibbelde de stelligheid van het geloof en.... het gezag van den predikant. Ook haar zelf was het zoo gegaan en toen had zich een onderscheid tusschen hen-beiden doen gelden, dat fundamenteel moest zijn en alleen maar in vroegere jaren niet tot uiting gekomen.

Om haar en in haar had zich door de aanraking met anderen, met den twijfel en het voorbehoud van anderen, in de rijpere jaren het leven verwijd.... ziende dat juist de beteren, de wakkeren zich in deze tijden niet meer leiden lieten, had ze meer-en-meer van het leiden-willen leeren af zien.... gaandeweg ook inzichten losgelaten, zoodat haar band met de kerk waartoe ze behoorde, dreigde te verslappen. In nieuwe verschieten had ze geblikt, van tot dan ongekende begrippen glimpen ontvangen, zich aan de gedachten van hen, die ze niet kon leiden, verdiept en verrijkt.

En toen ze Tob leerde kennen, was het bijna tijd, had ze al meer dan eens de mogelijkheid van terugkeer en de vraag 'wat dan?' onder de oogen moeten zien.

In Barthold had de gelijke ervaring gansch anders gewerkt -, twijfel, critiek, persoonlijk voorbe-

houd, verzet tegen zijn geestelijk gezag, die hij in zijn oorspronkelijke omgeving ontmoette, hadden zijn verlangen om te leiden sneller dan in vader, gewelddadig als het ware, tot heerschzucht doen rijpen en hij was afgedreven naar het orthodoxe formalisme, waaraan niet getornd worden kan, dat voor twijfel niet ontvankelijk is, dat aanvaard wordt of verworpen. Daar alleen kon hij leering en onderricht geven zonder weersproken te worden, daar alleen de aanraking met ‘individualistischen hoogmoed’ ontlopen. In die wereld ook had hij zich een vrouw gekozen en zijn huwelijk moest hebben voltooid waartoe zijn karakter leidde, zijn huwelijk met een vrouw die daarom alleen al niet tegensprak omdat ze zich voor niets interesseerde, allerm minst juist voor vraagstukken van religieuze beteekenis. Dochter van een gefortuneerd fabrikant, anti-revolutionair Eerste-Kamer-lid, had Thea Giesbers van ‘Christelijkheid’ nauwelijks iets anders dan de politieke zijde gezien, de opwinding thuis over kranten-polemiek, de hitte van verkiezingsstrijd, den triomf om binnengehaalde buit in den vorm van subsidies aan onbekende instellingen, aan scholen die niemand schelen konden, de wrevel na politieke nederlagen, wanneer 't heek huis gedrukt lag onder de booze buien van papa, de samenkomsten tot laat in den avond, als uit verhitte koppen de ‘militante’

plannen werden gebroed.... al het kleine, benepene, naargeestige van politiek Christendom. God, Vaderland, Oranje.... keien, die den vijand naar 't hoofd kreeg gegooid, hoeksteen van papa's grootheid, van papa's macht.... bezweringsformulieren van papa's humeur! Dàt beduidde Christelijkheid in Thea's kring, waar zij-zelf pas na haar huwelijk met Tob voorgoed was uitgeraakt. Nu was Barthold 'orthodox' liep stijf rechtop in zwarte jas, had buiten de kring van zijn aangetrouwde familie geen vrienden meer en kwam nog eens zelf in de politiek terecht. Dat het tusschen Tob en hem zou zijn gegaan.... wie de twee zich naast elkander dacht, kon enkel om de veronderstelling lachen. Tob, de zachte, goede droomer, wien elk opgedrongen gezag zoo tegenstond, dat hij nauwelijks leeraar wezen kon, de twijfelaar met het hoofd, geloover met het hart, voor wien eigenlijk alleen in het leven om over te denken en zich om te bekommeren bestonden de vraagstukken omtrent het allerdiepste zedelijke en geestelijke.... hij zou misschien tegenover den 'Christen' als Barthold er een geworden was, voor 't eerst zijn geduld verloren hebben! En Thea, met haar eeuwig praten over 'plicht', die nooit van 't leven anders dan genoegens en gemak had gekend en genomen, die 't overal rondom zich zette naar haar hand. Tegenover een dienstmeisje, dat 'gezondigd'

had, een arme drommel, in baloorigheid aan 't drinken geslagen.... plicht.... plicht.... plicht...

Wat, wat kon Barthold toch hebben bewogen? Ze had er, voor haar trouwen, aardig uitgezien, en ze sprak niet tegen, als ze baas gelaten werd.

Zou Barthold nog niet hebben ontdekt, wat voor allemaal zoo klaar als water was.... dat ze hem redeneeren liet en dacht en deed wat ze verkoos, de onderworpen ega, met den mond vol plicht?

Braaf was ze, die van 't leven niet anders dan het ‘geoorloofde’ begeerde, waar baasspelen, plompe zelfzucht, lekkerbekkerij tegen gulzigheid aan immers geoorloofd zijn.... braaf wist ze zich, voelde ze zich en wierp op Hetty elken steen die ze rapen kon, zich verlustigend in de ‘ondeugd’ die haar eigen deugd immers nog vlekkelooser uitkomen deed. Geen zweem van gedachte aan al die moeilijke jaren, geen zweem van meegevoel voor haar kinderloosheid, geen zweem van deernis om wat ze nu moest voelen, als het dan werkelijk waar mocht zijn, dat ze in Zwitserland met een man te intiem geworden was en dat ze, om de verzoeking te ontloopen, vóór den winter teruggekomen waren.... en dat dit Verkerk het leven had gekost, nu het najaar zoo zeldzaam koud en bar was geweest. Plicht.... plicht.... en zij-zelf, dik en plomp geworden al na twee huwelijks jaren, na één kind, zat neer in haar

vadsige weelde, braaf, omdat ze van 't leven niet dan de platte 'geoorloofde' lusten begeerde.

Waarom was ze meegekomen - 'plicht' zou 't antwoord zijn geweest, had ze het gevraagd! - als ze niets kon dan Hetty het zware schier ondraaglijk maken, dan elken traan te bespieden met een schamper oog, elk gebaar te misduiden naar de aard van haar platte ziel? Zij-zelf was wel graag nog wat gebleven, maar met Tob alleen liep immers thuis de boel in 't honderd - ze merkte dat ze glimlachte, nu ze eraan dacht - en dan.... was er eenige kans dat ze Hetty, in haar gevormd gevoel, haar gestelde leven nu nog nabij-komen kon? Niet veel.... en toch leek het haar, alsof ze iets verzuimde.

Schijnbaar-bladerend in het foto-album had ze al dit denken door zich heen laten gaan, terwijl Thea halffluid tot Barthold praatte over plannen die ze hadden voor een diner, vaagkribbig, ontstemd dat Barthold niet met haar tegen Hetty samenspannen wilde -, want een zedelijke 'plicht' tegenover het eenig kind van den man, die hen als eigen had behandeld en bedeed, zag ze blijkbaar niet!

Het plotseling weer oplevend driftig geronk van den auto buiten deed alle drie opzien.... en daar was niet Jet terug en achter haar Gerritje, met de koffie-kopjes zacht rinkelend op het blad.

'Hier, dit met weinig suiker voor mevrouw,

Gerritje, en je weet wel, het velletje voor mij.'

Ze zat weer in de hoge rechte stoel aan 't raam, een branderig kleurtje op elke wang en haar oogen gingen van de een naar de ander, onderzoekend.

Ze voelde zelf het zenuwachtige in haar uiterlijk en in haar doen en ook dat het geen der drie anderen ontging en ze wist niet recht, wat tegenover Hetty het beste moest zijn: zwijgen of uitleg geven. Dat voor Thea ook die oude geschiedenis met Veldheer geen geheim was, stond voor haar vast -, die wist alles, die had blijkbaar niets anders te doen dan alles van iedereen uit te vorschen! - doch in andere omstandigheden zou het toch eigenlijk heel gewoon, althans begrijpelijk zijn geweest, dat hij haar nu, in deze beproeving, uit oude vriendschap bezoeken kwam.... 't was alleen om die nare, geheimzinnige Zwitsersche historie, dat elk ding plotseling een ander aanzien had, dat ook Rudolfs bezoek verkeerd kon worden uitgelegd en daarom deed ze beter erover te zwijgen, al voelde ze wel de gloeiplekken onder haar oogen, die op agitatie duiden, al zag ze heel goed hoe Thea keek, van haar schoonzuster naar haar man, en dat bijna onmerkbare, maar tegelijk zoo hatelijke schouderophalen, waarvan zij het geheim te bezitten scheen.

En nog altijd kwam Hetty niet. Zeven jaar geleden.... had haar wegblijven ook met Veldheer

in verband gestaan en nu.... juist weer terwijl Veldheer zoo onverwacht verschenen was.... wachtte ze opnieuw. O foei, foei...., wat een kinderachtig bijgeloof.... wat een dwaze combinatie.. Daar was ze trouwens al. Wat zag ze bleek en moe! En in snel overleg met zich zelf besloot ze niets te zeggen voordat de anderen weg waren, voordat ze gerust had, niet voor vanavond, aan tafel. Wat Thea dan weer kon denken van die 'geheimzinnigheid' moest ze nu maar eens niet laten wegen. Daarom praatte ze haar al tegemoet voor een der anderen iets zeggen kon.

'Je bent lang weggebleven kind!'

'Een eindje gewandeld. Had iemand mij nodig?'

'Er is bezoek voor je geweest....' kon Thea niet nalaten te zeggen.

Ze keerde zich naar de oude nicht met mat-ondervragende oogen.

'Ja, kind! Iemand die je troosten kwam.... en morgen terugkomt....' Zóó, dat had ze handig ingekleed.... geen 'hij' of 'zij' zelfs gebruikt. Hetty toonde geen bijzondere belangstelling. Er kwamen er immers zoo veel. Kennissen uit het dorp mensen die Jaap in zijn goede perioden om niet behandeld had.... vrienden uit vroeger jaren. Ze scheen nauwelijks te hebben verstaan. Wat leek ze jong in de matpaarse jurk uit één stuk - rouw

droeg ze niet en Thea die dat nu afkeurde, zou de eerste zijn geweest het aanstellerij te vinden - ondanks de donker-omkringde oogen.... och, ze was toch ook nog maar zeven-en-twintig jaar. En nu al weduwe.... en kinderloos.

‘Hetty.... weet je ook uit je hoofd of er op den trein van drie-dertien een stoomtram rijdt? Of heb je een dienstregeling’. Zijn zelfs onder demping te luide stem, waarin de dominees-galm altijd hoorbaar bleef, kwam in koele ondervraging naar haar toe.

Er was geen tram en Hermance stelde voor dat ze een rijtuig nemen zouden, maar Thea die vond dat het voorstel van haar had moeten uitgaan - en stellig niet van iemand, die ze eens met geld hadden moeten bijspringen! - opperde bezwaren en wilde in elk geval vooraf telefoneeren wat het kosten zou. Anders haalden ze je het vel over de ooren. Hetty's verzekering dat de dorpsstalhouder de eerlijkheid zelf was keurde ze zelfs geen antwoord waard....

‘Nu kun je tot rust komen, kind’ zei de oude nicht, toen ze kort na de koffie aan het raam stonden en het rijtuig moeizaam door het mulle zand weghobbelen zagen. ‘Nu moest je dadelijk slapen gaan’.

Stilte had het huis betrokken, eindelijk stilte, ongekend, na de drukke begrafenisdagen, na de weken daarvoor, doortrild van smart en machte-

loos medeleed, maar ook doorgloord van hoop, hoe zwak ook, op herstel, op uitstel van het allerergste, dat hij tenminste het voorjaar nog éénmaal halen mocht. Hij was toch ook vroeger vaak erg, maar neen, niet zóó erg, er aan toe geweest. En nu.... stilte.... stilte.... stilte.... geen hoop en geen vertwijfeling meer, alles gedaan.

Wintermiddag-schemering, weifelig doorlicht van ijle sneeuw, die weer te vallen begon, was al binnengekomen, buiten de warm-gestookte kamers stond de kilte, dof, klam.... en stil, denken en voelen als in halve verdooving afgestompt, ging ze naar haar kamer en lei zich op bed. Beneden hoorde ze nicht met Gerritje praten en ineens voelde ze als een kleine levende warme plek de dankbaarheid in zich dringen dat ze tenslotte toch niet, naar haar eerste voornemen, op niets heengaan tegelijk met de anderen had aangedrongen.

Dan ging een tweede diepere dankbaarheid in haar open, want ze merkte dat ze rustig was en ze wist dat zij die rust dankte aan hem.

Hoe goed had hij haar gekend.... bij voorbaat alles voorzien wat haar na zijn dood zou kunnen kwellen en bestormen, bij voorbaat het alles in haar geëffend, in die lange weken vóór het lichamelijk lijden zijn geest verminken, verdooven kwam. En zelfs toen, als het laatste licht dat in hem bleef....

die stamelingen van dankbaarheid.... de troostwoorden, terwijl zijn klamme, bleeke handen de hare omgrepen in benauwdheid en pijn.... en bij elke vleug van verlichting zijn pogingen zorgeloos, opgewekt over later te praten, de navrante scherts die haar de tranen naar de oogen dreef....

Had hij het geweten en had hij het gewild? Was hun terugkomen uitgegaan van hem, omdat hij haar vrij maken wilde? Hoeveel malen had ze zich dit de laatste weken, de allerlaatste dagen afgevraagd?.... En nu weer opnieuw. Heen was de zalige verdoovingsrust en ze zat overeind op het bed en sloeg de handen samen en staarde uit het raam.

Zou ooit die eene vraag, de eenige die zij nooit uitgesproken, de eenige die hij nooit beantwoord had, zou ooit die eene vraag in haar sterven, had hij het gewild?

Wat tusschen haar en Rick was voorgevallen.... de eerste jaren van hun trouwen had ze bijna zeker geweten, dat de verlokking eenmaal op haar afkomen zou. Die stilte plotseling in haar gevallen, terwijl ze nog zoo jong was, dat gelatene, op zichzelf en hem teruggetrokkene, terwijl ze, niet langer dan een jaar terug, verteerd, uiteengereten werd van begeerte naar alles-tegelijk-beleven, alles-tegelijk-begrijpen, alles-tegelijk-ondergaan.... die stilte,

die gelatenheid konden, meende ze, niet altijd duren.

Maar ze duurden en zooals iemand achter het dikke, stille floers van wolken den stralenden zonneschijn weet, maar niet ziet en niet voelt, zoo wist ze achter die plotselinge verstillings en verenging haar onderaard van onrust en verlangen, straling en smachting.... en eenmaal moest dat floers toch scheuren en eenmaal toch dat ruim van stilte dat van haar oude ik haar scheidde, met het oude zich vullen. Maar de dagen vergingen, de jaren vervloden, waarin ze noch het moederschap, noch de volheid van een krachtige, stralende liefde, maar wèl een nooit-aflatende teederheid, die haar zoet omspon, verkreeg, waarin ze ook veel te waken en te zorgen had, veel werkte en las en sprak en zag, alles met hem, gansch en al zich keerend naar hem, omdat hij, als in een heelal, gansch en al opging in haar.... en altijd, op den achtergrond, die zekerheid, dat het zoo niet blijven zou, omdat ze anders was, omdat iemands uitgesproken wezen zich toch zóó opeens niet wijzigen kon....

Vier maanden geleden had dan eindelijk het noodlot zich voltrokken.... met het eene was ook al het andere opgestaan. De vloed van hartstochtelijk verlangen die door zijn mond haar wezen binnenstroomde in dien eenen kus, had het gansche

complex van gevoelens, stil en verzonken op den bodem van haar wezen, naar boven en losgewoeld.. de doellooze onrust.... het naar alle zijden reiken, smachten, de begeerte het leven in zich te verdubbelen, te vertienvoudigen, zich met alles en met allen te vereenzelvigen. En o, de nachten.... dat ze zich altijd weer een pasgeboren kind in de armen droomde.... een warm kind, een lachend kind, een kind aan haar borst, een kind uit liefde-storm gewekt....

Waaraan had hij het alles geweten en begrepen? Want hij had alles geweten en begrepen, en wat onvermijdelijk komen moest had hij voorzien en voordat het kwam haar eraan onttrokken. Niet uit kleine jaloezie had hij haar gemaand dat ze weggaan zouden, maar omdat hij wist dat ze het toch niet zou kunnen dragen en dat het toch haar geluk niet kon zijn en dat ze hem toch nooit alleen zou kunnen laten, daar hij toch ook weer te vast en te duurzaam haar wezen met het zoet van zijn amoureuze teederheid, de verfijnde volupteit van zijn kussen en liefkoozingen omweven had.... En daarzonder.... de onverbreekelijke band van medelijden.... en dan ook.... kon ze bij hem blijven als het zoóver kwam met een ander dat ze zou moeten vreezen, wat ze niet kon, niet durfde hopen?

Alles moest hij hebben doordacht en voorzien toen

hij bij haar drong, dat ze terugkeeren zouden of dat hij alleen terugkeeren zou. Hij voelde zich krachtiger.... hij had toch wel vaker een Hollandschen winter zonder al te veel bezwaren doorgemaakt.

Wanneer in die dagen vol weifeling en wankeling, wanneer toen Rick was tot haar gekomen en had haar met de bekoring van zijn zachte kracht gedwongen.... misschien.... misschien.... maar ook hij hield zich terug.... ook hij kon het niet aan, dorst het niet op zich nemen en na een al stijgende spanning van weken, vol kwelling en heerlijkheid, waarin ze beiden hadden gevoeld dat het niet lang op die hoogte blijven kon, dat ze moesten bukken in den storm, alles vergeten, zich overgeven.... of wijken en zonder omzien heengaan, elk zijn weg.... waren ze op een morgen zonder afscheid dan een brief naar Holland en 't heidehuis teruggereisd, en nooit een oogenblik had ze aan er getwijfeld dat Jaap het voor haar en niet voor zich zoo had besteld en doorgezet.

Toen was dat wreede, noodlottige najaar met niets dan guren en woesten verraderlijken wind en vroege kou onmiddellijk in September al begonnen. Verleden jaar tot het eind van November zachte zon, milde stilte, de dag voor Sint-Nikolaas hadden ze in de beschutte dorpstuintjes Oost-Indische kers in bloei gezien. 't Leek ongelooflijk....

Ze ging naar het raam. Zacht viel de sneeuw, langgerekt snikte de wind, schuifelend door de dennenboschjes, laag over de aarde warend.... en voor haar staren dat meer en meer van de dichtbijge en zichtbare dingen zich losmaken ging, brak 't verleden leven met hem open, terug tot den aanvang toe. Uit vertwijfeling had hij haar omhoog gebeurd, met eindelooze teederheid haar omkoesterd, zijn door fysieke zwakheid en geestelijke verfijning getemperd zinnelijk verlangen had haar wel in ontroerde verrukking doen huiveren.... en langzaam aan had zich uit dankbaarheid en bewondering en al het andere heimelijke en zoete een gevoel in haar tezamengesteld, dat ze twijfelloos liefde zou hebben geheeten.... zonder die voorafgegane ervaring, zonder het subtiële onderscheid dat zich op den achtergrond toch altijd onveranderlijk gelden deed. De eigenlijke liefde was niet tezamengesteld, doch was enkelvoudig en droeg alles in zijn eenvoud besloten.... En omdat ze dit subtiële onderscheid altijd gevoelde en omdat ze wist steeds juist, niet in liefde enkel maar in alles, naar het alomvattende enkelvoudige te hebben gehaakt, te moeten en te zullen haken, daarom had ze ook altijd gevreesd dat de rust eenmaal breken en de gelatenheid van haar afvallen zou. En toch, wat Rick Muntendam haar voelen deed, stond wellicht nog verder van de

alomvattend-enkelvoudige liefde af.... maar zijn gezonde zonnigheid deed wel meeslepend krachtig tot dan verzwegen geluiden in haar klinken en hoe telkens droomde ze zich gedurende die weken een kind in de armen....

Vergat ze hem zoo snel of verzette zich haar wezen tegen vreemde machten, toen ze weer in Holland waren en Jaaps lijdten bijna onmiddellijk erger, dreigend werd.... en hij tegelijk in hun gesprekken dien diepen, meeningsvollen toon begon te brengen, alsof hij haar voorbereiden en tegen smart om hem en eigen schuldgevoelen weerbaar maken wilde.... Alles had hij voorzien, voorvoeld. En nu.... wat ze om hem, sinds het stil werd in zijn lijdensbed, gevoelde was verlossing nameloos, omdat het gedaan was, omdat het benauwde jagen van dien al zeker, al moeder, dien inwendig vernielden borst een eind genomen had.... een verlossing die ze voelde in haar eigen lichaam, in haar eigen borst. Maar den eersten nacht, onder koortsig slapen door was toch die ongekennde stilte weer tot een kwellling geworden, waarin ze zijn wanhopig roepen en klaaglijk steunen, het piepen en zagen in zijn borst, den klammen greep van zijn benauwde hand bijna smartelijk miste.... toen dan zijn ouders kwamen en Bert met Jeanne zijn sterke, lieve vrouw, had ze alleen aan troosten en getroost-zijn gedacht. En nu

hij weg was.... en ze hier alleen stond.... in dit onrustige weer, die wind, als een vertwijfeling snikkend laag aan de aarde... en zelf zoo rustig toch... nu begreep ze wat hij in die weken stil-aan, stil-aan, voor haar had gedaan, om haar had gebouwd, tegen welke gevaren hij haar beveiligd had. In zijn geest leefde ze, in zijn sfeer stond ze nu nog, doorschienen van zijn rust.

Ook over wat een aanvang neemt, en wat de mensch wezen zal, wanneer voor 't laatst zijn borst daalt als een moede vogel en zijn hart eindelijk, eindelijk zwijgt, het verborgene, dat instinct en verbeelding toch altijd weer binnendringen, tegen de rede in, hadden ze in die maanden, dat het dreigende al meer nabij trok, vaak tezamen gesproken, en de harmonie van zijn wezen had haar onrust gestild. Van kind af had er, naast het sterke, schier overcritische intellect in haar een stroom van mystisch aanvoelen geleefd, in die jonge jaren voornamelijk zich openbarend als vrees voor verschijningen, en altijd nog huisde de twijfel der redelijkheid die geen gevoelsgestalten, geen denkbeelden liet ongerept, met het primitiefste hopen en vreezen daar te zamen Niet in hem.... zijn gevoel beaamde zonder weifeling, wat zijn inzicht beleed -, hoe de mensch niet na zijn dood kan voorbestaan, omdat hij zelfs bij zijn leven niet bestaat, omdat 'persoonlijkheid'

verschijning is, die door het sterven zich tot andere verschijningen verkeert.... en hoe vaak ze toen met open woorden en verholen blikken had gepeild, nooit iets in zijn oogen, nooit iets in zijn stem had van verborgen vrees of hoop of weifeling getuigd.... wat in haar alleen als inzicht leefde, bezat hij als fundamenteele zekerheid, in vollen vrede.... En daardoor was er nu ook in haar die vredige zekerheid, waar ze, vooral in de oogenblikken van het geëxalteerde schuldgevoel, huiver en onrust en angst als het deel van haar eenzaamheid had gevreesd.

Doch niet meer dan een trillende licht-kring was die rust, waarin ze stond, overal rondom drong donkerheid op, de donkerheid van onbeantwoorde vragen - had hij alles geweten en alles voorzien en alles gewild? - de donkerheid van een lange toekomst voor haar uit.

Haar werk.... het had nooit gekund, het zou ook in het vervolg niet kunnen haar leven vervullen. Aanmoediging, succes, toejuiching zelfs waren haar niet onthouden gebleven en zij-zelf ook kende wel de waarde van haar arbeid in zijn hoogtepunten, wist daardoor en daarnaast ook zoo goed wat ontbrak: rust en geduld -, en begreep juist daaraan dat het de ware vervulling niet was.

Was het wel de ware vervulling geweest, dan ook

zouden rust en geduld niet ontbroken hebben en het zou de beloften ingelost, de fluisterstem gestild, de koortsen gedoofd hebben, en het oude, ingeboren verlangen alles-te-begrijpen en alles-te-beleven zou daarin zijn opgegaan, want daarin zou ze dan alles hebben begrepen en alles hebben beleefd. Wel noodig had ze het toch, en immer opnieuw kwam, spontaan, de behoefte het onder den schijn bewegende leven in den schijn van lijn en kleur te interpreteren, maar het resultaat bleef bijna altijd beneden haar door den aanzet gewekte verwachting en de arbeid, als vervulling ontoereikend, liet een smachting achter....

Liefde.... liefde leek wel eerder dan vervulling de vergetelheid van dat hogere smachten.... waarheen ze gedreven werd, maar die evenmin toereikend zou blijken.... Ze wist niet.... en stond met haar niet-weten alleen.... alleen gebleven, in de overstelpende raadselvolheid van haar innerlijkzijn alleen....

Nu ze dit ineens realiseerde, leek haar keel van benauwenis dik op te zwellen, ze prangde de handen en staarde voor zich uit... dan trok het al te scherpe ik-besef weer uit haar weg.... ze ging opzettelijk voor de spiegel staan of het haar daaruit weer bevliegen zou.... maar werd enkel en alleen een matheid gewaar, en haar staren vervlood en ze nam

zichzelf uit de spiegel weg en ging naar het raam.

Het geluid van de telefoon uit de andere kamer deed haar middenweg stilstaan, en ze dacht ineens aan de vele malen dat ze de angstige, hartelijk-meevoelende of maar koel-beleefde vlagen naar Jaaps toestand, die laatste weken voor zijn dood in het wezenlooze toestel beantwoord had, nu zou nooit meer die vraag tot haar komen.... terwijl ze het overdacht, herhaalde zich het dwingend geluid en meteen hoorde ze niet Jet haastig naar boven komen. Die liet ze nu maar gaan, maar bleef luisteren, de zware gordijnen verkneusden de woorden tot zoemende mompelingen, maar toch leek het haar alsof bezoek werd aangekondigd. Even later wist ze het: dokter De Vries met mevrouw en de twee meisjes wilde komen.

‘Ik wist niet’ kwam nicht, die De Vries kende uit de soms lange perioden van waarneming, toen Jaap nog altijd poogde, eigen praktijk vast te houden, ‘ik wist niet dat er twee meisjes waren. Ik heb een keer eens zoo'n groot, mooi slank kind met hem gezien’.

‘Het andere is ook hun eigen niet, - maar van zijn broer en een Indische moeder, en ze is bij hen in huis, omdat de ouders daarginds te afgelegen wonen.

Een heel ding om zoo'n kind bij je eigen te

nemen!’ meende nicht Jet, altijd prompt gereed met de waarheden van haar jongemeisjesboeken wereldbeschouwinkje. Hetty antwoordde niet en ze gingen naar beneden.

Een paar minuten later was de kamer vol van de vier bezoekers en van de vochtige koude die ze meebrachten, en van hun naar woorden tastende verlegenheid, alleen den dokter had Hetty reeds op den dag van Jaaps sterven ontmoet, als vriend en collega, behandeld had hem een ander, hem kende ze het best en tot hem ook voelde ze zich, na het Indische nichtje, het meeste aangetrokken. Hij was een kleine, donkere Jood, met den weemoedigen, meewarigen glimlach, die bij hem niet alleen zijn zieken, maar ook het eigen levenslot scheen te betreffen: onder de vereende machten van zijn standbeeldachtige rijzige en zware, blanke, rosblonde vrouw met haar diepe, niet onwelluidende, metaal-klankige, rustig-zelfverzekerde stem, en zijn dochter, uiterlijk tot evenbeeld van haar moeder opgegroeid, maar veel minder levendig, een groot, mooi, loom kind, haast te kolossaal voor haar leeftijd, ging hij gebukt, niet actief-smartelijk, maar eenvoudig tekort-komend, terzijde-geschoven, ongeteld. En heel en al in de schaduw stond Jeltje, het leelijke Joodsch-Indische kind met haar prachtige oogen, als Milly tusschen de veertien en vijftien jaar, maar

bij het blonde meisje met haar glinsterende, uiteen gespreide pronkharen vergeleken een kromme, onooglijke stumper. Ze was dadelijk naar Hetty gekomen en haar oogen, vochtig-blinkend, straalden troost, zoo warm en zoet, dat het in Hetty's eigen oogen ineens begon te prikkelen en ze hield haar dicht bij zich, terwijl nicht Jet op stemmigen half-fluisterenden toon een gesprek voerde met de standbeeldachtige vrouw die, niet gewoon haar stem te temperen, telkens van haar gewone metaalklankige geluid tot een geforceerd heesch fluisteren verviel, terwijl haar man, weinig sprekend, met een weemoedig-ironische bewondering naar haar zat te kijken, als iemand die een ander volkomen doorgrondt en zich toch aan zijn overwicht niet onttrekken wil of kan. Het kind was als altijd de zwijgende bondgenoot, loom leunde ze achterover in haar stoel, spelend met den gouden armband om haar vrouwelijk-molligen pols, de lange licht rosse wimpers in aandacht neer, de vrouwelijk rijpe beenen lang uit de naar Hetty's smaak al te korte, kinderachtige jurk, die in het zitten zelfs een glimp mollig, blank vleesch boven de knie onder-uit een ronden strook van fijn borduursel gaf te zien. Er was in die vermenging van schier onnoozele kinderlijkheid - de lange kousebeenen, recht en roerloos naast elkaar, de geborduurde strook onder de jurk uit - en on-

miskenaar-rijpe vrouwelijkheid iets dat Hetty altijd vaag ontstemde, ze voelde er iets oneerlijks in, alsof het vrouwelijke zich achter het kinderlijke verschool, om ongehinderd te kunnen werken en spieden. En ofschoon geen trek op het mooie, loome gezicht iets verried, voelde ze spottende critiek, zoo vaak het kind de lange, lichte wimpers langzaam opsloeg naar Jeltje en haar. Opzettelijk daarom begon ze luider te spreken.

‘Jeltje mag wel even met mij naar het atelier, mevrouw? Ik beloofde haar een van de laatste schetsen die ik maakte van mijn man’.

Het in beminnelijk gesprek ontplooiende gezicht verstugde even, maar niet tot volkomen onvriendelijkheid, en leefde dadelijk weer op, nu ze Hetty bedankte.

‘Wat lief van u!’ En neerbuigend-onverschillig tot nicht Jet, wier oogen ondervroegen:

‘Ze teekent zelf een beetje, mijn mans nichtje.... en mevrouw Verkerk schijnt er wel wat in te zien’.

Ze sprak altijd van mijn mans nichtje, als om alle bloedverwantschap tusschen zichzelf en haar dochter eenerzijds, het onaanzienlijke Joodsch-Indische kind anderzijds met nadruk te ontkennen.

Onder het naar boven loopen voelde Hetty de lenige, dunne vingers vast in de hare klemmen, als zocht ze zoo uit te drukken, wat ze meende dat haar

oogen niet konden en wat haar mond niet dorst. Nooit eerder - toen ze het kind leerde kennen, was immers reeds al haar aandacht, met haar zorg en haar angst en de vlagen van benauwend schuldbesef, naar Jaap gekeerd, op hem betrokken! - had ze de naar weder-gevoel hongerende teederheid zoo smartelijk-duidelijk, zoo tegelijk onstuimig-dringend en eerbiedig-vragend tot zich voelen komen. Ze had wel met Jaap samen geglimlacht om de kinderlijke dweperij, die uit de groote vochtig-fluweelen, zeldzaam mooi-gevormde oogen naar haar opstraalde, maar den diepen ernst in het onder dagelijksche gevoelstekorten wie-weet-hoe-smartelijk gebukt gaande kind toch niet gepeild. Nu ineens deed ze dat en het maakte haar verward, zoodat ze niet wist wat te zeggen, hoe te doen. De verhoudingen in het huisgezin zag ze plotseling zoo helder, als leefde zij ze dagelijks mee: de tante, zonder tegenspraak heerschend, hoog, ofschoon niet hard, enkel maar over haar heen levend zonder haar te zien, heel-en-al opgaand in de eigen dochter, waarin haar schoonheid zich herhaalde en die haar toch niet overtreffen zou, omdat ze haar geest niet scheen te hebben geërfd... haar geest, en de generositeit van iemand die zonder mededinging altijd heeft geheerscht. Haar man had ze immers uit een trits aanbidders gekozen, ook wel om zijn Joodsche pittigheid, maar

vooral om die bijzondere alleen hem eigen onderworpenheid, die nooit stupide kan zijn, daar ze altijd om zich zelf glimlachen blijft, en glimlachend met zichzelf spelend, zichzelf eerder overdrijft dan ooit verzaakt.... terwijl de stupide onderworpenheid kan omslaan tot dolzinnig dom verzet....

Duidelijk was het hem aan te zien dat hij jaren in den schaduw had geleefd, maar duidelijk ook, dat zijn zelf-ironie hem had beveiligd voor het kleine en lage - de neiging zwakkeren te tiranniseeren en te knoeien - dat zoo vaak in die schaduw teelt en tiert. Het lot dat hij zich had gekozen, droeg hij met een beminnelijkheid, niet zonder gracie, waarvoor zijn vrouw hem heimelijk wel erkentelijk was. Voor het kind van zijn broer voelde hij weinig meer dan de sympathie die hij ook grif genoeg aan vreemden schonk.... de liefde voor het dochtertje wist hij in zich ongemotiveerder, daardoor wellicht nog diepergeworteld, dan voor zijn vrouw....

Zoo moest hij zijn.... zoo ongeveer dacht Hetty zich hem en zijn leven.... terwijl ze uit de portefeuille de schetsen zocht en Jeltje stil-fel meelevend stond naast haar stoel.

‘Je mag er een kiezen’ zei ze, en naar haar opziend, als om zich te verontschuldigen, dat ze zoo lang zoeken bleef.

‘Je mag uit allemaal er voor je zelf een kiezen.’

‘Houden....?’

Hetty glimlachte bijna om de hunkerende spanning in den toon.

‘Maar natuurlijk....’

Vreemd dat juist dit de met zichtbare moeite bedwongen aandoening den band deed verbreken. Ze liet ineens het hoofd op Hetty's schouder neer.

‘Ik vind het zoo.... zoo vreeselijk.... Hij was zoo lief.... En nu hebt u niemand meer.... Ik voel het zoo.... ik kan er niet van slapen’.

De heete tranen drupten op Hetty's hand. Stil zat ze, als overweldigd. En onmiddellijk ook weer bedwong zich het kind, richtte zich op, droogde de oogen en zette zich op een stoel, verder-weg.

Even nog zat Hetty, zoekend naar een vraag, naar een woord, wachtend of wellicht een tweede uitbarsting haar die aan de hand zou doen. Maar het bleef stil en op een groote tafel begon ze de schetsen te spreiden.

‘Kijk, hier heb je ze alle acht. Bekijk ze op je gemak en kies er dan een uit. Nu of later....’ Samen keken ze op de fijne, vaste lijnen die zijn tengere, vroeg-verouderde en wonderbaarlijk verdiepte gezicht op schier geheimzinnige wijze verbeeldde, keken en zwegen. Af en toe kwam de dunne hand van het kind als aarzelend naar den tafelrand op, om haar keus te duiden, maar zonk dan weer en ze

schuifelde even op haar voeten en zuchtte - van spanning, van ontroering, van weelde en dankbaarheid, van smart en medelijden. Maar eindelijk legde zich de kleine hand op een der teekeningen neer en ze keek naar Hetty op, ernstig en vast de blik van haar vochtig-fluweelen oogen.

‘Die....’

Hetty stond getroffen.

‘Waarom die....?’

‘Ik weet het niet. Maar die wil ik’.

Ze nam de tekening tusschen de andere uit, bleef erop turen, voor ze hem het kind in handen gaf.

Zóó was Jaaps gezicht ook na zijn sterven geweest.... Jaap-zelf had deze tekening de beste gevonden.... en nu weer Jeltje ook. Drukte ze dan zoo duidelijk de verlossing uit? Ze voelde lust, het meisje te ondervragen over haar voorkeur, haar te zeggen dat in de eerste oogenblikken na zijn sterven zoo zijn gezicht was geweest.... maar ze zweeg en staarde op de tekening.... ze wilde niet het jonge nerveuse schepseltje nog dieper schokken, nog feller ontroeren.... ook zou ze wellicht het geschenk dan niet willen aanvaarden, als ze dit alles wist.... ze reikte haar dus zwijgend het blad papier.

‘Deze is dan voor jou. De datum staat er op’.

‘Dank u, dank u wel....’ Ze haalde diep adem, het leek een huivering, die haar gansche wezen door-

schokte, ze keek rond in het leege atelier, onverwarmd en somber-schemerig, buiten de lichtkring van de tafellamp. Van beneden kwamen de stemmen, gedempt, schier onhoorbaar.

‘Als vader goed-vindt dat ik doorga met teekenen.... u weet... ik wacht al een tijd op de brief... het heeft ook zoo lang geduurd, eer oom erover wou schrijven....’

De vraag, waarvan het voorgaande zoo blijkbaar de inleiding was, hield ze in, keek enkel naar Hetty op.

‘Toen kon het natuurlijk niet....’

‘Neen, toen mijn man er was, en mij noodig had, toen kon het niet. Maar nu.... als je vader het schrijft en je mag van school en je mag probeeren, wat je bereiken kunt.... ja, Jeltje, dan wil ik je alles leeren wat ik je leeren kan....’ Ze greep de twee dunne handjes vast in de hare beet.

‘En zijn dan al je wenschen vervuld?’

‘O neen....!’ Het klonk zoo zonder aarzelen stellig, dat Hetty er bevreesd en verontrust van keek.

‘Als ik heelemaal en altijd mocht bij u blijven.... dan zouden pas mijn wenschen vervuld zijn....’

Eer ze iets vond om te zeggen, eer het meisje verder sprak, hoorden ze stappen op de trappen naar boven komen en allebei tegelijk keerden ze zich naar

de tafel met de teekeningen die Hetty zoo rap ze kon, bijeen lei en in de portefeuille borg.

Na een klopje verscheen Milly, op haar glinsterende haren stond luchtig een groote molbruine vilthoed en ze droeg haar mantel over den arm.

‘Moeder vraagt of je beneden komt’.

De stem was zwaar als die van haar moeder, maar effen, minder geschakeerd en zonder den metaalklank, ze bleef aarzelen in de deur, als was het atelier een vreemd, onveilig terrein.

‘We komen....’ zei Hetty, zonder zich om te keeren.

Beneden namen ze afscheid, mevrouw De Vries gaf met haar vlotte welsprekendheid en metaalklankige stem een paar lieve, deelnemende volzinnen ten beste en nicht Jet was zóó verrukt van haar beschaafdheid en beminnelijkheid dat ze er aan tafel nog over uitweidde, totdat ze intens bedacht dat ze Veldheers bezoek nog niet aangekondigd had en plotseling tot stilzwijgen verviel....

Maar Hetty merkte noch het een noch het ander....

Vijfde hoofdstuk.

Langs het in innerlijken schrik ineens verstilde oude dametje heen staarde Hetty tegen de gesloten gordijnen aan -, als met een bons was het nieuwe denkbeeld tegen haar opgevlogen, zoodat ze zacht-trillend ervan duizelde. Wel eerder in de afgeloopen huwelijksjaren hadden ze beiden, Jaap en zij, de mogelijkheid een zuigeling of oudere baby als het hunne aan te nemen onder de oogen gezien -, maar in deze gedaante had het zich niet voorgedaan: een ouder kind, dat uit eigen aandrang, en in de eerste plaats als onmiskenbaar-begaafde leerling, tot haar komen zou. En in de andere, geijkte vormen had ze het altijd afgewezen. Vaak had ze daardoor de gelegenheid gehad zich te peilen, of ze al dan niet van kinderen hield -, nog steeds wist ze het niet recht. Als klein meisje had ze weinig met poppen gespeeld, maar ze geloofde niet in de neiging tot poppenspel als aanwijzing van een moederlijken aard. Soms speelden jongens met poppen, vaak juist kattige, benepen, onbegaafde kinderen, die haar lievelingen niet anders

konden dan aankleeden en uitkleeden, straffen en slaan. Daaruit lieflijke conclusies te trekken, behoorde tot het geesteswereldje van nicht Jet en de haren. Wanneer ‘van kinderen houden’ echter beteekenen moest: alle kinderen lief vinden, zich tot elk kind aangetrokken gevoelen, dan hield zij zeker niet van kinderen, want zelfs kleinen boezemden haar soms, in hun vroegwijze sluwe vleierigheid, een even sterke afkeer als volwassenen in. Ook van huilerige, ziekelijke, leelijke kinderen keerde ze zich meestal af. Het verlangen naar een eigen kind begreep ze als een kant van haar verlangen naar de ongetoomde, ongebonden liefde, die haar ontbroken had. Meer en meer had zich die begeerte door het verbod verscherpt, inniger en vaster zich met de gedachte aan die vervulling de gedachte aan een kind verweven, zoodat het een nu van het ander in haar hunkerende overpeinzingen onafscheidelijk was. Daardoor had ze zich den zonnigen, gezonden, forschen Rick schier van den aanvang af als den gever van een kind gedroomd, zonder dat het kind zelf daarin een grooten rol vervulde.

Dikwijls sloeg ze, in den kring van haar bekenden, de omgang van ouders met hun kinderen stil aandachtig gade en stuitte dan altijd weer in zichzelf op dezelfde vreemdgecompliceerde gevoelens, waarin een zonderling medelijden vaak overheerschte, om-

dat ze vond dat kinderen bijna altijd vernederd werden. Zelfs in de zorgen voor hun lichamelijk welzijn, het precies op tijd naar bed gezonden worden, het toedienen van zorgvuldig afgemeten hoeveelheden medicijn, een halve aspirine-tablet, een kwartlepel van dit, een zesde-glaasje van dat, voelde ze dat vernederende, meestal tot haar eigen bevreemding, omdat ze wel vermoedde dat ze precies zoo met haar kinderen zou hebben gedaan en omdat ze wist dat zelfs fiere, moeilijk-handelbare kinderen toch nooit in verzet komen tegen temperatuur-opnemen, verband-aanleggen en controle op hun spijsvertering. Eens was ze door een getrouwde kennis meegenomen naar een school-Sintnikolaasfeest en ze had er, onder het lachend-verteederd toekijken der volwassenen, kleine ‘fröbeltjes’ die nauwelijks goed spreken konden en wier beentjes nog krom stonden, een zangspelletje van paardjes en koetsiertjes zien uitvoeren en toen had ze weer, tegenover die kleine kinderen, diezelfde mengeling van afkeer en medelijden gehad - medelijden om het sollen dat de ouderen met ze deden, terwijl ze de denkers en geniën der toekomst konden zijn, om het verteederd lachen, het wijzen naar een ‘snoezig’ jurkje, een ‘doddig’ krulle kopje, een paar ‘schattige’ sokjes, als waren het levenloze poppen of redelooze diertjes.... maar nog dwazer en onverklaarbaarder was haar afkeer tegen die kleine

kinderen-zelf geweest, juist weer om alles, dat de anderen verteederde, de onbeholpen onvaste hoge stemmetjes, de wankel beentjes, de onzekere gebaartjes en stamel-woordjes, en toen er na afloop, een met een benauwd gezichtje werd meegetrokken maar de deur in den hoek en een, voor wie de uitredding al te laat kwam, bitter schreiend aan de wachtende juffrouw haastig mee naar huis gegeven, had ze bij het verteederd lachen van de ouders en de onderwijzeressen niet anders gekund dan strak-afkeerig staan kijken.

Maar in gesprekken met jonge kinderen, al van zes of zeven jaar, vond ze toch soms een warm en diep behagen, wanneer de open blik van hun oogen haar doorstraalde, en een handje vertrouwelijk op haar knie of schouder lag, totdat een moeder met de levertraan-flesch of een vader met 'bedtijd' de stemming verstoorde - en dan mengde zich in het medelijden met het kind ook weer dadelijk dien afkeer, juist zooals ze tegen den elfjarigen jongen van Jaaps collega Camp veel vriendelijker was als ze hem ontmoette in zijn wollen trui dan in het lila prutspakje dat zijn moeder hem had gemaakt, met geplooid meisjesachtig kraagje en veel te korten broek. Nooit ook, had ze vaak gedacht, zou ze eigen dochttertjes van zes, zeven jaar 'voor het gemak' hebben laten rondkopen in een jongensbroek, gelijk

er-zoovelen deden, toch wetende dat ze het ouder geworden zelf niet willen zouden.

Al die vreemde, raadselachtig gecompliceerde gevoelens die verschillende kinderen haar in den loop der jaren ingeboezemd hadden gingen door haar heen, terwijl ze aan Jeltjes bezoek en aan haar woorden dacht en ze voelde dat ze Jeltje in dien zin heelemaal niet meer zag als kind, en het denkbeeld, haar uit het gezin, waar ze te-kort leed, van daan te halen en bij zich te nemen als leerling en gezelschap, zoo plotseling opgekomen, zette haar hart in een ongekende warmte en trok een lichtspoor naar de toekomst toe. Jaap ook had zich tot het meisje aangetrokken gevoeld, om de wijze, waarop ze de eenzaamheid droeg in de schaduw van haar ooms verwende mooie dochtertje; in het slordig-vroolijke Joodsch-Indische huishouden bij haar ouders was ze trouwens evenmin op haar plaats geweest.

En ook op school aardde ze niet, waar ze met Milly samen in een klas vol meisjes zat - tegenover de smaken en vermaken, waarin ze niet was opgegroeid, die geen oudere zusters of vriendinnen haar als 'vanzelfsprekend' hadden leeren voelen, zoodat ze haar tegelijk ouwelijk en kinderachtig vonden en hun verlegenheid onder den blik van haar naar het hart der dingen borende oogen verborgen ze achter vinnigen spot.

Maar juist dat on-wennige met meisjes van haar eigen jaren, dat hij bij langeren omgang hoopte te zien afnemen, deed Jeltjes oom aarzelen, haar verzoeken aan haar vader al te krachtig te ondersteunen. Niet omdat hij van studie eenig resultaat verwachtte, waar de rechte lust ontbrak, of omdat hij haar in wat ze als haar roeping voelde, weerstreven wilde.

Zelf was hij immers de aanleiding tot haar kennismaking met het kind geweest, zelf had hij Jeltje met haar krabbels naar haar toegezonden, haar oordeel erover gevraagd. Dat was niet licht te formuleeren gebleken, omdat de eigenaardige mengeling van achterlijkheid en voorlijkheid ook daarin zich openbaarde en om de sterkuiteenlopende kwaliteit der verschillende proeven, naar gelang der stemming van het oogenblik. Jaap had daarbij gevreesd dat een al te zwaarwichtige ernst haar ontwikkeling in den weg zou staan, tot een paar toevallig in een leesboek gevonden bijna-brillant-rake caricaturen een verborgen humor in haar openbaarden, waarin ze nauwelijks gelooven konden. En de glimlach die na het eerste oogenblik van schrik en schaamte haar leelijke gezichtje verhelderd had, bracht Hetty zich nu ook weer te binnen als een zeker teeken dat ze zich niet een drukkend-vervelend, zwaar-op-de-handsch kind op den hals ging halen.

Ja, ze moest het maar doen, als de toestemming

uit Indië kwam - eerst de lessen, die haar eigen werk ten goede moesten komen, in de ontwikkeling van haar eigen begrip - want niet alleen vaardigheid, ook smaak en inzicht zou ze haar zien bij te brengen - en als dan Jeltjes aanhankelijkheid haar niet al te veel drukte, zou ze haar, zoo de pleegouders het verzochten, geheel bij zich nemen.

En wanneer ze van die gezindheid blijken liet dan zou het verzoek zich niet lang laten wachten.

Wel vreemd zouden ze er allemaal van opzien dat zij, zelf nog geen dertig jaar, de leiding van een bijna vijftienjarig vreemd meisje op zich nam en wat zou niet zeggen als ze hoorde van zoo'n onverwacht en eigenaardig pleegmoeder-schap....

Ze keek naar het oude dametje tegenover haar en gaf er zich ineens rekenschap van dat ze plotseling stil geworden was en zorgelijk voor zich uit zat te kijken, na haar lange uitweiding over de lieve, gedistingueerde manieren van mevrouw De Vries en hoe onbegrijpelijk dat zoo'n vrouw den tamelijk-onaanzienlijken dokter, daarbij nog Jood, had getrouwd, en wat een zegen voor het onbeholpen Indische kind, den dagelijkschen omgang met een meisje, kind van zoo'n moeder en door die moeder opgevoed, en meer van die aan Engelsche meisjesboeken van een halve eeuw terug ontleende beschouwingen.

‘Hebt u iets nicht, is er iets wat u hindert?’

Met een schokje keerde ze het hoofd naar haar toe, stootte een paar maal het welbekende scherpe zenuwkuchje uit.

‘Ik moet je nog iets zeggen kind. Vanmiddag kon ik het niet doen.’

‘Wat is er dan?’

Eer ze 't wist, waren haar plotseling verontruste gedachten uitgevlogen naar Jaap alsof hem nu nog iets deren kon.... dan ineens zetten ze zich vast op Rick Muntendam. Zocht hij toch, tegen haar stellige verwachting in, nu nog, nu al, zoo kort na Jaaps dood, tot haar te komen? Had ze zich zoo, ten kwade en ten goede, in hem vergist? Ten kwade.. als hij het wezenlijk wagen zou, zijn schuld waarvan zijn gevoel hem evenmin vrijpleiten kon, als het hare haar - nu al met den hare samen te brengen - ten goede, omdat ze den afkeer van ziekte en rouw in hem, den zonnige en gezonde, bijna als lafheid had leeren kennen....

‘Je herinnert je toch Rudolf Veldheer nog wel? Die was vanmiddag hier’.

Hij! Als dook hij uit een woelige zee vlak voor haar oogen op, zoo scherp en helder zag ze ineens zijn trekken en dan meteen was hij weer weg en onderscheidde ze hem nog maar vaag.... Hij.... en een scherp-zoete pijn doorstak haar en ze voelde

zich in een kerstvacantie van jaren terug, de eerste maal dat ze als kind in de stad had gelogeed - niet omdat hij daartoe stond in eenig rechtstreeksch verband, maar omdat ze datzelfde scherp-zoete doorstoken worden kende uit die innig-donkere rood-doorschenen warm-bruine dagen, ook van weelde en ook van beklemming, omdat als achter een dunnen muur het allerergste, de kale, koude Januari, nog te wachten stond.... Ze leunde achteruit in haar stoel, klemde de handen aan den tafelrand.

‘Wat kwam hij doen....?’

‘Je condoleeren, kind! Wat anders? Je was juist met je schoonouders weggegaan, toen zag ik hem in zijn auto komen. Ik kon het bijna niet gelooven, maar hij was het toch.... En hij deed heel natuurlijk en heel correct.... en hij vroeg naar Jaap.... naar zijn ziekte.... en naar jou, hoe je je hield.... als je terug was geweest voor ik naar de anderen moest, had ik het je dadelijk gezegd. Maar tegenover Thea.... je weet precies hoe ze is.... en hoe trouwens de menschen in het algemeen dadelijk met hun praatjes....’

Het laatste slikte ze bijna in, schuw naar Hetty kijkend, maar zag ineens dat Hetty niet luisterde.

Telkens, als op hoog-deinende golven, rees zijn gezicht naar haar op en trok weer af, zooals ook in een droom van volksgedrang op straat één enkel

gelaat, één afzonderlijke gestalte telkens uit de menigte te voorschijn komt en weer daarin verdwijnt. Nu ze niets zei, praatte nicht weer door.

‘Ik voor mij vond het toch correct van hem en heel hartelijk.... Jullie hebt elkaar gekend.... en jij hebt het zelf uitgemaakt.... Het speet hem erg dat hij je juist niet trof, maar hij kon niet wachten en het was beter ook, met hen allemaal nog in huis, en morgen komt hij terug.’

Nu Hetty niet sprak en zelfs niet naar haar keek, vatte ze den moed te vragen:

‘Nu moet je me toch eens zeggen, kind.... al die jaren, na wat er toen gebeurd is.... heb je hem nooit weer gezien of gesproken?’

‘Gesproken nooit.... gezien een paar maal, met zijn vrouw!’

De trilling in haar stem, het heete rood dat bij de laatste woorden naar haar slapen ging, deed de oude vrouw verwonderd opzien, blij ook, om die plotselinge, zeldzame vertrouwelijkheid.

Ach ja.... zoo vonden menschen elkaar wel vaker in droeve dagen, Hetty had de oude nicht niet altijd bijster geteld...., maar zij had toch altijd geduld gehad. Toch mocht ze haar nu geen gelijk geven, als ze zoo bitter over den vroegeren verloofde sprak.

‘Neem je hem nu kwalijk dat hij een ander trouwde, toen jij hem niet hebben wou? We mochten hem

geen boodschap sturen, dien ergen, dien vreeselijken dag.... je liet hem naar Amerika gaan..... en toen hij terugkwam was je engagement met Jaap publiek.... en je vader heeft nog achteraf verteld, dat jij het zoo gauw publiek hebt willen maken en niet Jaap.... Toen moet hij toch wel gedacht hebben dat je veranderlijk en wispelturig was....' Ze zweeg en dan, nog weer moed vattend uit Hetty's vertrouwelijkheid, ging ze op een beverig-onderrichtend toontje verder. 'En zeg nu eens eerlijk.... op een dag als vandaag mogen we toch wel eens samen praten, nietwaar?.... zeg het nu eens, nu je zooveel meer ondervinding hebt...., had hij gelijk dat hij je op de proef stelde, na al die malle, ondoordachte dingen, die je had gedaan, en was het niet vreeselijk.. dat je toen.... je jonge leven!.... en al die akeligheid en angst. Ikzelf, die toch zooveel van je hield.... en heusch, ik kan wel in allerlei menschen komen, hoor, al ben ik een oud mensch.... en toch begreep ik je niet....' Ze zweeg weer even, kwam dan, zwakhaperend: 'Ik wil niets zeggen tegen Jaap.... maar denk eens even aan, wat een ander leven je dan zou hebben gehad....'

Ze zweeg maar en zat stil.... de plotselinge oude pijn was weg en kwam niet weer.... wat moest ze ook zeggen? Hoe kon ze het oude menschje doen meevoelen wat ze nu nauwelijks meer met haar

eigen ik van voor zeven jaren meevoelen kon.... dat uit hoogten van extase onpeilbaar.... wanhopig neerstorten in de nuchtere wereld, waar mannen hun uitverkorenen standvastigheidsproeven doen ondergaan? Was nicht vergeten of had ze nooit geweten van dien brief vol tartende, vlijmende, vernielende woorden, waarin ze onherroepelijk alles verbrak, opzettelijk zoo, dat ze er nooit meer op terugkomen kon, de brief, die, in zijn overmatige heftigheid, juist averechts moest hebben gewerkt, zoodat hij toen ook inderdaad was weggegaan. Nog kon ze, 't levendst misschien van alles wat ze toen had doorleden en doorvoeld, haar bittere ellende herdenken over die woorden: drie maanden van elkander weg. Een eindelooze baan van tijd, smart en duldzaam wachten, enkel in wrange worstelingen tegen eigen wanhoop en eigen zwakheid, in wilden triomf om eigen besluit en eigen eenzaam lijden te doorleven, dat hadden haar toen drie maanden geleken.. sinds waren zeven jaar voorbijgegaan en menigmaal in dien tijd had ze, het verleden bemijmerend, bijna gedacht dat ze misschien onbewust alles zoo had gedaan en bewerkt om aan de woestijn van drie maanden werkeloozen, emotieloozen tijd te ontkomen, zóó sterk en fel giste toen in haar het leven, uit al zijn bronnen, dat ze geweld van breken en brijzelen boven de effen stilte verkozen had. Neen,

lijdelijk wachten, zijn mond, zijn stem, zijn oogen missen, de klanken, de zangen, de adem van haar eigen liefde binnen-houden, dat alleen had ze niet gekund.... en daarom ineens het onherroepelijke gedaan en den gloeienden adem van haar in heftige extase ontstoken wezen in daden van wanhoop, in kreten van smart en drift geloosd.

Van terzijde sloeg de oude nicht haar gade, hoe ze op haar peinzen als weggedragen was.

‘Als je denkt dat het je te veel schokken zou.... hij heeft mij zijn adres en zijn telefoon-nummer gegeven.... dan kunnen we het hem laten weten, dat je hem liever niet ziet.’

Ze keek verwonderd op.

‘Waarom zou ik hem liever niet zien?’ En niets bewoog nu ze, in zelfondervraging, de woorden binnen in zich als herhaalde. Zij zag zijn trekken nu weer vaag en ver, en uit die verte kwam niet meer de warmte, die in dat eerste oogenblik tot haar overgeslagen was, tusschen hem en haar-zelf stond nu een warmte-weerhoudende, lichtkeerende middenstof.

Waarom zou ze zijn belangstelling afwijzen, hem niet willen zien?

‘Omdat je zoeven, toen je sprak van zijn vrouw.’..

‘Maar dat begreep u verkeerd. Het was niet omdat hij getrouwd is.... ik weet toch ook net zoo goed als u, dat er twee kinderen zijn....’

‘Zoo iets zou ik nu weer niet zoo goed over mijn lippen kunnen krijgen, als ik jou was’, vond nicht, met een vluchtig blosje ineens op haar mager gezicht.

‘En waarom niet? Denkt u dat ik niet van Jaap gehouden heb.... en dat ons huwelijk niets is geweest?’ Ze voelde nu ook zichzelf blozen en het netelig terrein, waarop ze zich beiden verlegen voelden, weer verlatend, zei ze:

‘Wat ik straks bedoelde, is eenvoudig dat het mij hindert dat hij juist met haar is getrouwd.’

‘Met Cora Cannenberg.... Waarom niet met haar?’

‘Omdat hij toch had moeten voelen, dat het Cannenberg daarom alleen te doen was.... ik weet zelf dat er al eerder sprake was geweest van een engagement.... kort voordat bij en ik elkaar leerden kennen.... en al was alles wat Cannenberg van mij gezegd heeft, waar geweest, dan nog was het hem niet om die waarheid maar om zijn zuster te doen.... en dat Rudolf van al dat geïntrigueer de dupe geworden is, daar vind ik zoo iets onnoozels in.... en van haar, dokter Cora Cannenberg.... toch niet het eerste het beste onnoozele wurm.... dat je op die manier een huwelijk begint....’ Ze hield ineens voor den strak verbaasden blik van de oudere vrouw haar snelle spreken in.

‘Ik weet in geen verten wat je meent....’

‘Weet u dan ook niet dat het Cannenberg was, die hem den brief heeft laten schrijven?’

‘Niets! Heb je mij in die dagen iets verteld? En ben je daarna niet al vrij gauw naar Italië gegaan? En toen je getrouwd was, konden we toch moeilijk die dingen nog weer allemaal ophalen gaan. Iedereen vond het nogal vanzelfsprekend, dat Rudolf met Cora trouwde.... wie zou hij anders hebben moeten vragen? En hij had toen toch heusch wel den leeftijd en de positie om te trouwen. Maar nu weet ik toch wezenlijk nog niet, wat je van Cannenberg bedoelt....’

‘De welmeenende vriend.... de ernstige vermaner!’

Ontzet over den scherpen spottoon, herhaalde ze langzaam, toonloos de woorden....

‘Welmeenende vriend.... ernstige vermaner?’

‘Dat was Cannenberg. Hij wist door zijn intimiteit met Degenhardt, van onze verhouding. Maar als hij Degenhardt wezenlijk kende, dan had hij ook moeten weten dat hij een bluffer was en dat hij in zijn teleurstelling, toen ik niet meer van hem weten wou, in staat was om te liegen, in elk geval sterk te overdrijven, over wat er tusschen ons en tusschen mij en anderen was geweest. Juist hij had daarom voorzichtig moeten zijn in zijn oordeel en in zijn woorden

en niet dadelijk grif gelooven wat trouwens de meeste anderen uit dien tijd geloofden, behalve Jaap....' Haar stem verzachtte plotseling en haperend zweeg ze, dan ineens weer, driftig:

'Nu moet u niet denken dat ik dit allemaal zeg.... dat ik mij erger uit spijt.... er zijn zeven jaren tusschen.... Rudolf is getrouwd en van mij is er mijn leven met Jaap, en het leek alles misschien toch veel te mooi om ooit verwezenlijkt te worden.... het is alleen maar.... geweest.... en het was toen in mijn droomen, als ik aan Cannenberg denk.... al die laagheden om een meisje dat onafhankelijk was, dat haar eigen werkkring had, dat zelf boven al dat geïntrigueer had moeten staan.... en hij vooral, met zijn gladde gezicht, die Cannenberg.... toen we elkaar op Rudolf's kantoor voor den eersten keer ontmoetten, deed hij bijna alsof hij mij niet kende.... uit overmatige discretie.... en hij had me herhaaldelijk bij Job gezien, bij Job op de bank en zijn hoofd.... Jobs hoofd.... in mijn schoot....'

'Hè kind.... hoe kun je nu, op een dag als vandaag, zulke dingen....'

'Er is geen woord bij, dat Jaap niet geweten heeft.... en in mijn oordeel over Cannenberg is hij het volkomen met mij eens geweest.... iemand die doet alsof hij je niet kent, zoogenaamd uit angst om je in opspraak te brengen en die dan de rol van

“welmeenende vriend” speelt, met opgewonden brieven als bewijsmateriaal’.

‘Brieven ook....?’

‘Ja, brieven ook. Brieven, zooals je schrijft als je een geëxalteerd kind van twintig bent, desnoods aan een man, dien je nooit hebt gezien, aan een held uit een boek, aan een foto uit een muziekwinkel, ... omdat je je extase over het heele leven aan iemand uitschrijven moet en die iemand natuurlijk een man.... van die brieven, waarin je het woord “liefde” regenen laat, zonder dat je er de diepte en de wijdte van kent.... litteratuur.... maar die Degenhardt beschouwde als het onvermijdelijk preludium van wat hij zelf begeerde, het eenige dat hij begeeren kon en die hij in de zakken van zijn overjas liet slingeren, toen hij bigreep, dat hij zijn zin niet krijgen zou....’

‘En geloof je dat Cannenberg....’?

‘Die comédie van mij niet te kennen, die ik toen al als een belediging voelde, want daarmee gaf hij mij toen al te verstaan dat wat hij van mij wist, tegenover Rudolf niet avouabel was.... En later.... heb ik u wel eens verteld dat ik hem kort voor ons trouwen nog eens ergens in Tirol ontmoet heb, waar ik toen met Jaap en vader was.... en dat hij, ik wandelde 's avonds in mijn eentje een eind om, naar mij toe wou komen alsof er niets ooit was

gebeurd? Dat me was toch te kras en ik heb hem aangekeken op een manier.... en later altijd gedaan alsof ik hem niet zag....’

Even bleef het stil, dan vroeg Hetty, op een toon, die te kennen gaf, dat ze nu niet meer spreken wilde:

‘Hoe laat komt hij morgen?’

‘Morgenmiddag....’

‘Dan ga ik even naar boven, om de lijst en zoometeen, als Gerritje heeft afgenomen, kom ik hier zitten schrijven’.

Als had zich plotseling een storm gelegd, zoo stil werd het nu ineens. En terwijl Hetty aan de ronde tafel onder de lamp te schrijven zat, aldoor middelerwijl de nieuwe, vreemde stilte beluisterend, sloeg het oude dametje, het breiwerk in de droge vingers, haar ongemerkt gade. En de door het voorafgegane gesprek weer opgewoelde oude gebeurtenissen verbonden zich als zonder tusschenpoos aan die van den laatsten tijd en met een mengeling van nieuwsgierigheid en preutschen schroom trachtte ze zich te verdiepen in Hetty's innerlijk leven en evenmin als vroeger slaagde ze erin, Hetty's onmiskenbaar tekort aan ‘fatsoen’ - want nu twijfelde ze ineens heelemaal niet meer: er moest in Zwitserland iets zijn geweest tusschen haar en dien Muntendam! - te rijmen met wat ze toch zoo stellig wist en zelf had ondervonden van haar hartelijkheid, haar een-

voud, haar goeden smaak, haar afkeer van ‘onzedelijke’ boeken, haar trouwe zorgen voor den gestorven man, en zachtjes in de avondstille zuchtte ze en stootte menig onrustig kuchje uit, omdat het allemaal, het moderne leven en de moderne menschen, zoo ver buiten haar begrippen reikte.

Dien nacht lag Hetty aldoor luisterend naar de suizende stilte, wakker in bed, vergeefs pogend zichzelf en haar leven in één formule saâmgevat te begrijpen. En ineens kwamen - ze had ze nauwelijks met bewustheid gehoord - oude niets woorden haar weer in den zin: ‘Wat een ander leven zou je dan hebben gehad’. En ze trachtte zich dat andere leven voor te stellen, maar telkens als ze de lichtweerhoudende en warmtekeerende middenstof doorbrak en weer dat scherp-zoete uit het verleden naar zich toe voelde komen als dat eerste oogenblik toen onverwacht zijn naam werd genoemd, overstroomde haar de gloeiende lava van het heete medelijden, uit de open krater der versche heugenis aan zijn lijden en aan zijn liefde, voor den gestorven man en sneed den weg naar het verleden af.... maar toch.. zag ze achter den nevel schimmen van kinderen en in één oogenblik versmolten Rudolf en Rick tot één gestalte van krachtige, zonnige, lachende mannelijkheid, die haar ophief en meevoerde ruimten in van overweldigende, bedwelmende heerlijkheid,

die haar kussend den adem benam en het leven vergeten deed.... dan weer rustiger trachtte ze zich te denken wat wel en wat niet van het vuriggehoopte en teeder-gedroomde de proef van het huwelijks-samenzijn zou hebben doorstaan en ineens, in een schok, kwam het haar te binnen, dat ze, met Rudolf getrouwd en niet met Jaap, vrij van schuld zou zijn gebleven, want wat ze zich bijna door Rick had laten geven, zou haar immers bij Rudolf niet ontbroken hebben. Die schuld.... een kilte overkroop haar. Kwam het omdat onverhoeds de gedachte haar ziel binnenviel en aan zoo gansch andere sfeer ontrukte, dat ze ineens zoo schrikkelijk zwaar hem voelde.... of trok, nu al, Jaaps geest van haar weg en liet haar wezenlijk alleen.... of had Rudolf het contact verbroken, dat de dood tot nu ongerept gelaten had....? En wild snikte ze.... Jaap was gestorven, het wreede rauwe najaar had zijn teere borst vernield, omdat hij ginds in de warmte niet blijven kon.... omdat hij haar niet in wroeging wilde laten vergaan, daar hij wel wist dat ze hem toch niet laten kon, en evenmin ontrouw dragen kon.... want alles wist hij van haar, nooit had hij dan iemand de vreemd-verweven wenschen, de tegenstrijdigheden van haar wezen als met teertastende vingertoppen ontward. En dringender bekleemde haar de vraag: heeft hij geweten dat hij

sterven ging en heeft hij willen sterven, dat ik vrij zou zijn.... en aldoor bleef die vraag in haar rondbonken, onder het andere denken door.

Tot kalmte bedwongen ontving ze Rudolf, den anderen dag.

‘Ik kon wezenlijk niet wegblijven’ zei hij hartelijk en hun oogen ontmoetten elkaar en ze zag in de zijne een weemoed, die door berouw kon zijn heengegaan, maar nu met het leven vrede genomen heeft -, de bedwongen kalmte in haar werd tot een innerlijke rust. Ze voelde ineens, dat hij alles wat hem destijds vreemd en overdreven, geëxalteerd en misschien zelfs theatraal voorgekomen moest zijn, in de latere jaren verwerkt en begrepen had, terwijl tegelijk door een besef van onherroepelijkheid, door den vasten wil voor zich en de zijnen zooveel mogelijk van het leven te maken, uit den stekenden spijt gelaten weemoed was gegroeid.

En als vanzelf vonden ze beiden den toon, die bij deze nieuwe gezindheid paste, en ze vertelde hem van Jaaps ziekte en van zijn bereidheid tot den dood, maar telkens als een vraag naar zijn gezin haar op de lippen kwam, drong ze dien terug, totdat hijzelf de stijgende beklemming van dat onuitgesprokene voelend, over zijn huwelijk en zijn vrouw begon te spreken. Ineens verstild, leunde ze achterover van hem af en haar hart bonkte in haar borst.

‘Was het niet natuurlijk, dat ik toen de vriendschap van Cora weer zocht? Er is aan haar niets heftigs, niets overstelpends.... ik was zoo verward en ik werd zoo geslingerd.... jij had alles zoo heel-en-al en onherroepelijk afgebroken....’ en haastig, als betrapte hij zich op onedelmoedigheid jegens zijn vrouw. ‘We wisten eigenlijk geen van beiden of het nog tot een engagement zou komen.... en Gerard, haar broer.... ik meen mijn zwager Cannenberg, je kent hem immers.... hij was toen natuurlijk enkel mijn compagnon.... je hebt hem toch een paar maal ontmoet....?’ Hij zweeg om den vreemden blik in haar oogen, ze had zich opgericht, haar plotsverdroogde mond stond half-open, het gezicht had ze ineens weer naar hem toegebogen, maar ze zei niets. Dus sprak hij werktuigelijk verder.

‘Cannenberg.... haar broer.... hij heeft altijd veel invloed op haar gehad.... hij wilde eerst weten wat er tusschen jou en mij was voorgevallen en dat ging moeilijk.... moeilijk zoo ineens....’

Maar zijn stem hokte en weer zweeg hij, de oogen in strakke verbijstering op haar gevestigd.

‘Cannenberg.... wist hij niet wat er tusschen jou en mij..... heeft hij dan niet zelf.... was hij dan niet zelf....?’

Cannenberg....? Bedoel je dat hij mij zou hebben.... ingel.... ik meen.... dat hij mij dat

allemaal verteld.... waardoor ik er toe kwam, dien brief te schrijven.... die voor jou toen aanleiding was.... Heb je ooit.... heb je al dien tijd gedacht dat het Cannenberg is geweest?’

‘Al die jaren....’

‘Maar hij kende je nauwelijks! En als hij over je sprak, was het met de grootste sympathie.... En juist daarom wilde hij alles weten.... of het nog goed te maken was tusschen ons.... want hij wist eigenlijk niets.... en ook niet van je engagement.... ik was toen nog verbaasd om die plotselinge sympathie.... Wat voor reden had jij dan om te denken dat hij....?’

Ze antwoordde niet gereedelijk, beklommen van schroom, voor het oogenblik nog ééns weer het vlekkelooze ideaal, dat ze destijds voor hem had willen zijn, dat onder de bezoedeling van laster en spot niet leven wilde.... dan herdacht ze de zeven jaren en beider huwelijk.

‘Cannenberg kende mij beter dan jij wist.... hij had mij ontmoet bij.... de naam doet er niet meer toe.... een vriend.... een schilder.... hij had alle reden om te meenen dat er tusschen mij en dien man.... dat is te zeggen.... als hij wat hij zei gelooven wilde en een leelijken, trivialen uitleg aan mijn brieven geven wilde....’ Maar de verbijstering overkwam haar en ze zweeg. Al die jaren had ze

Cannenbergs beeld als dat van een valschen verrader in zich gedragen.... het stille, dubbelduidige gezicht, waarvan Jaap het al had gezegd, dat er even goed het mooiste, edelste als het leelijkste, laagste of ook wel zelfs niets dan een leege onnoozelheid achter schuilen kon. Nu moest ze dat beeld ineens en volkomen anders zien, aan dat gezicht leeren gewennen als aan dat van een eerlijk, gevoelig mensch... en ineens viel het haar in, hoe ze als klein meisje van het toevallig-gelezen woord 'frivool' had gemeend dat het 'droefgeestig' beteekende en hoe moeilijk het haar was gevallen, de gedachte aan droefenis los te maken uit den klank en de gedaante van het woord. Maar dan onderbrak zich die overpeinzing door een nieuwe vraag, die plotseling in haar open sprong.

‘Wie dan....?’

‘Wil je het wezenlijk nog weten?’

Snel peilde ze zichzelf. Ze verstond duidelijk uit zijn eenvoudige vraag de bekentenis van zijn dwaling en zijn onrecht.... was het dan niet beter dat nu over al het oude ook maar gezwegen werd.... maar neen.... een bitterheid stond in haar op tegen de valsheid, en het onbegrip vooral, van wie het dan ook mocht zijn geweest en ja.... ze wilde het weten...

‘Als je er dan op staat. Herinner je je een zekeren Schotel?’

Schotel! Het verlegen, bleeke, zwart gebaarde mikpunt van haar overmoedige plagerijen.... hij! Had zóó diep zijn verbeterd wrevel in hem geworteld gezeten, waren zulke giftige haatbloemen eruit opgeschoten, dat hij den aanblik van haar geluk niet dragen kon? Maar met welk recht en onder welk voorwendsel was hij naar Rudolf gekomen?

‘Herinner je je hem?’

Ze knikte.

‘Er bestond een heel oude relatie tusschen zijn familie en onze familie. Zijn grootvader heeft jaren lang muzikles gegeven aan mijn moeder en er is altijd een band gebleven, een oud zwak.... hij studeerde goeddeels van mijn moeders geld.... en hij kwam bij mij....’ Verlegenheid deed hem even zwijgen.... ‘Het is zoo moeilijk zelf over te brengen, wat een ander zegt dat hij voor je voelt.... vereering en zoo en dankbaarheid.... en dat hij zich ook liever blootstelde aan mijn boosheid.... dan willoos aan te zien.... dat ik werd misleid, bedrogen....’ Hij zag hoe ze verkromp en boog zich snel tot haar over. ‘Het waren zijn woorden.... en waarom wil je dan dat ik erover spreek?’

‘Hij gaf mij de brieven.... ik had ze niet moeten lezen, maar ik kon het niet laten.... hij noemde al maar meer namen.... allemaal in verband met jou naam.... en hij wist dat hij kans liep dat ik

hem eruit gooien zou, dat zei hij.... en hij had er zelf niets bij te winnen, enkel te verliezen.... enkel ter wille van mij kwam hij.... nog begrijp ik het niet, en hij gaf me zijn woord dat hij gezien had hoe je blagen van jonge studenten in een café, in het publiek, had gekust.... en die brieven aan weer een ander.... en ik, die daar zat en niets wist.... en hij.... zoo rustig, zoo beheerscht en afgemeten.... een man die een zware, ellendige plicht volbrengt.... zoo noemde hij het zelf.... een plicht van groote dankbaarheid.... en telkens weer zei hij dat hij wel wist de kans te lopen dat ik hem eruit gooien zou, en hij had gelijk, als hij het niet zoo vaak had gezegd, had ik het misschien gedaan.... maar daarmee zou ik toch wat hij zeggen kwam niet van mij afgegooid hebben.... En toen hij weg was, heb ik me zitten afvragen, waarom hij het allemaal zou hebben gezegd, als het niet waar was.... en ik vond geen beweegredenen anders dan die hij zelf gaf, de dankbaarheid tegenover mijn familie en een zekere persoonlijke vereering voor mij.... misschien omdat ik zooveel ouder was en gepromoveerd.... en een positie als de mijne toen al schijnt ook op sommige mensen imponeerend te werken.... anders weet ik niet, want we waren hoogst zelden persoonlijk met elkaar in aanraking gekomen. En ik dacht nog even dat hij misschien zelf hoopte.... het maakte

mij razend.... die man en jij!.... maar ik vroeg het hem toch.... en hij trok een gezicht of hij in een citroen beet en toen zei hij dat hij in het algemeen niets om vrouwen gaf....’

Hij wischte zich vluchtig het voorhoofd af. Dat ze nu juist van alles wat tusschen ze lag onuitgesproken, dit eene, het pijnlijkste en tegelijk zoo weinig belangrijke.... Uit haar zwijgen meende hij te begrijpen dat zij er ook niet verder over spreken wilde, even hing een moeilijke stilte en de harmonie, uit het eerste ontmoeten van hun oogen geboren, leek verbroken....

‘Je artistieke ontwikkeling ben ik altijd blijven volgen.... uit de verte. Ik heb thuis verschillende dingen van die ik het beste vond....’

‘En je vrouw dan?’

‘Mijn vrouw?’ Hij glimlachte even. ‘Ze verzorgt de kinderen en ze heeft wat kinderpraktijk aangehouden daarbij.... maar met kunst bemoeit ze zich niet.’

‘Maar wil ze, dat jij mijn werk? Wat heeft ze indertijd eigenlijk gedacht?’

‘Wat kon ze anders denken dan dat jij, in een soort exaltatie van opofferingszin, liever Verkerk had dan mij? En in die veronderstelling heb ik haar altijd gelaten. Weet je wel dat ik pas na de geboorte van mijn eerste kind.... kleine Cora, ze is nu vijf....

er achter ben gekomen, wat er toen allemaal is gebeurd? Mijn moeder wist het, van je nicht, maar tot toen hebben ze het voor mij verborgen gehouden....' hij haperde even, liet dan de bekentenis volgen. 't Was nog wel een schok toen....'

In de stilte na die laatste woorden hoorden ze buiten de kamer zacht voetgeschuifel en het zenuwkuchje van de oude nicht, het klonk hem als een sein dat hij nu heengaan moest en hij stond op en weer hadden zijn oogen de uitdrukking van het eerste oogenblik. Vóór het gesprek had die blik ze van verlegen vreemden tot vrienden gemaakt, nu ze, hoe kortstondig ook, even tezamen in het gemeenschappelijk verleden hadden geleefd, beduidde hij eerder verwijdering. Beiden begrepen ze dat dit bezoek niet de inleiding tot een nieuwe kennismaking moest zijn, dat het als tot deze bijzondere, deze rouwdagen behoorend moest worden opgevat en apart gehouden.

'Ik was zóó dicht in je buurt. En het schokte mij zoo, toen ik het hoorde. Ik ben blij dat je je flink houdt. En ik hoop dat je pleegmoederschap, als het doorgaat, een succes blijkt!'

Een oogenblik stonden zij nog met de oude nicht, die zenuwachtig de oogen knipperde en al maar kuchjes uitstootte en samen lieten ze hem uit. Een eind verder wachtte de auto, even had Hetty een

gebaar als wilde ze hem tot zoover brengen, maar ze deed liet niet, liet niet Jet alleen in de open deur en ging boven voor een venster staan, waar hij haar niet kon zien. Ze zag dat hij, bij de auto, nog eens omkeek naar de deur, en haar daar blijkbaar miste, want terwijl hij met plechtstatig hoed-afnemen nicht uit de verte groette, liet hij vluchtig-zoekend zijn oogen langs alle ramen gaan.

Zesde hoofdstuk.

‘En wat is het nieuwste nieuws?’ vroeg de dikke, maar tegelijk toch kwieke en bedrijvige Mevr. Rooyer, toen ze allemaal, aangenaam verzadigd na den langen hongerverwekkenden tocht, afleunden van de tafel. Het was, na de drukke openlucht koffie-kout, ineens stil geworden, en glimlachend zonder dat ze het wisten, keken de stadskinderen op naar de dikke, witte wolken, de groote vakken blauw, door de zwiepende eikentakken in grillige, wisselende parten gedeeld, blij-voldaan om de geslaagde verrassing, die ze zichzelf en de anderen hadden bereid. Want de hartelijke ontvangst bewees wel mevrouws ingenomenheid met het plan, zoo maar ongenood, profiteerend van een onverwachten vrijen dag, alle drie hierheen te komen. En ook als proef op Jans uithoudingsvermogen en de deugden van zijn nieuwe, zorgvuldig-geconstrueerde fiets, was de tocht geslaagd - Jan was niet vermoeider dan een van hen, spitsbleek en wat zenuwvertrokken stond zijn gezicht altijd na lichamelijke inspanning, maar nu de

dokter ook vond dat hij daarom niet alles behoefde te laten, was er geen reden tot bijzondere bekommering.

Zooals ze in 't haastig afspringen achteloos neergeworpen waren, stonden de fietsen met die van Robbert en Hans tegen den dikken beuk geleund, een rommelige massa stralend en dof metaal gedekt door het forsche takkendak - alleen de dure, nieuwe van Jan was apart tegen een bank gezet en Robbert, de handen op de knieën, stond die in overgegeven aandacht te bestudeeren.

Omdat geen van drie op mevrouws vraag iets had gezegd en dat toch wel wat onbeleefd leek, kwam Heleentje, de droogkomieke veertienjarige, terwijl ze haar stoel achteruit liet wippen zóó ver dat hij met een bons tegen een dunnen eikenstam haltte en Hans een gilletje slaakte.

‘De hartelijke groeten van ma!’

‘En dat ma het eigenlijk maar zoo-zoo vond, u hier met z'n drieën als hongerige sprinkhanen te komen overvallen’, vulde Floor, de zestienjarige jongen, lachend aan.

‘De hartelijke groeten dan terug en dat jullie ma onze moes nog heelcmaal niet kent, als ze denkt, dat die van zóó weinig...’ en Robbert op een drafje terugkomend van Jans fiets, knelde zijn moeders hoofd in zijn armen als in een notenkraker.

Ze kenden elkaar van den vorigen zomer af, toen Robbert en Floor in een jongenskamp uit een gemeenschappelijke passie voor draadlooze telegrafie een dier jongens-vriendschappen gesloten hadden, die nauwelijks op bewusten voorkeur schijnen te berusten, eigenlijk meer van compagnonschappen hebben en toch blijven. Mevrouw Rooyer, gastvrij en gul, had zich gehaast den stadsjongen voor de rest van zijn vacantie naar 't ruime, wijd-omtuinde buitenhuis te halen en daardoor waren de zusjes, Heleentje en Hans, elkander nader gekomen en tot elks verbazing, want de een een dweepstertje, de ander droogkomiek-nuchter, gezworen vriendinnen geworden. Den winter door waren ze geregeld naar elkaar toe, maar de stadskinderen 't vaakst naar buiten gekomen, en nu een week of vijf voor de groote vacantie, een leeraar, die wegging....

Dat was het nieuws!

‘Onze Nederlandsche taal-leeraar gaat weg,’ vertelde Heleentje.

‘Wat gek.... de onze juist ook. Die wordt professor! Mooie opruiming!’

‘Is 't zoo'n naarling?’ informeerde Floor lachend om Robberts toon.

‘En of!’ En Robbert trok er een vies gezicht bij.

‘De jongen zeurt,’ kwam Hans ineens driftig. ‘Reuter is alleraardigst. En buitengewoon knap.

Stel je voor, hij gaat weg van onze school omdat hij professor wordt. En hij is nog geen dertig jaar!’

‘Och ja.... in zijn soort is hij misschien zoo kwaad niet’ gaf Robbert toe, ‘Jammer alleen dat de soort niet deugt. Lamme talen-gedoe.... voor mijn part bestond er niets op de wereld dan wiskunde en korfbal, wat jij Floor?’

‘En je Duitsche en Engelsche boeken over techniek dan?’

‘Moesten ze maar vertalen! Spaansch en Grieksch verstaan we toch ook niet.’

‘Een mooie beschaving zou dat zijn’ wond Hans zich op. ‘Korfbal en draadloze telegrafie. Trouwens, - wat ben je zelfs in de practijk waard als je in je zakenbrieven “tenzij” en “mits” nog door elkaar haspelt, zoo als jij doet! Ze zouden gewoon niet weten wat je bedoelt. En stel je voor, Heleen, dat die jongen toch laatst in een opstel heeft geschreven “Rembrandt was een onverbeterlijk kunstenaar” - hij bedoelde onovertrefbaar!’

‘Dat is een gewone vergissing, zoo iets komt in de beste families voor. Jij sprak nog, toen je zes jaar was, van “frambozen en frambessen,” nietwaar moes?’

‘Een pracht-alliteratie’ riep Hans in het algemeen gelach. ‘k Gaf wat als ik er nog zoo een vond. Doorslaand bewijs van mijn litterairen aard!’

‘Rembrandt een onverbeterlijk kunstenaar’ kwam Heleentje, al wippend met haar stoel, langzaam en bedachtzaam sprekend, als proefde ze het woord op het ‘puntje van haar tong’, ‘onverbeterlijk,’ dat is: niet te verbeteren. Waarom niet? ‘t Zou heel goed zijn, als het maar goed was!’

‘En waarom is het dan niet goed?’

‘Omdat het niet goed is!’

‘Daar heb je het juist! Jullie zoogenaamde talenwetenschap.... allemaal foefjes. Als je eerst redeneert is het goed, en dan is het toch niet goed. Dat schijn je dan te moeten voelen. Voelen! In de wiskunde hoef je niets te voelen! Als je beredeneert dat iets goed is, dan is het ook goed.’

‘Onze leeraar zei laatst’ kwam Jan even op uit zijn boek, ‘dat je wel zoo goed van wiskunstig gevoel of van logisch gevoel kan spreken als van taalgevoel’.

Tegenover het oordeel van den zesde-klasser, die door iedereen als volwassen mensch werd behandeld, dorst Robbert niet anders dan binnensmonds knorren.

‘En jullie leeraar.... wordt die ook professor?’ deed mevrouw het gesprek handig zwenken.

Floor en Heleentje proestten tegelijk het uit.

‘O hemeltje neen.... die gaat weg omdat....

‘Omdat hij geen orde houdt....’

‘Wel neen kind, omdat hij te goed orde houdt..’

‘Ze maken versjes op hem....’

‘Die maken ze niet.... 't is een oud liedje: Wanneer is het kermis, Barendje-neef?’

‘Heet hij dan Barend?’ proestte Hans. ‘Wat een naam voor een leeraar!’

‘Je hebt een oom, die Barend heet, meisje’, mengde voor 't eerst haar vader zich in het gesprek. Hij had op een afstand, onder een boom, zijn krant zitten lezen, maar de laatste oogenblikken onopgemerkt geluisterd.

‘Wat kom je dààr ineens valsch tusschen, vadertje-neef! En oom Barend heet Bee in de heele familie. Barend! Hoe nog meer?’

‘Schotel. Barend Schotel.’

Hans keurde den klank. ‘Schotel... 't Gaat nog al!’

‘Waarom gaat hij weg? Jullie maken me eerst nieuwsgierig en dan zeg je niets!’

‘Om een meisje....’ lachte Floor ineens, met een vollen blos om zijn eigen durf.

‘Foei,’ liet mevrouw zich ontvallen. ‘'t Is toch niet waar? Toch geen akelige geschiedenissen op school?’

‘Om een meisje’ bevestigde Heleentje, droogkomiek langzaam, ernstig hoofdknikkend.... ‘om een meisje, die hij met een klad-cahier.... of was 't een net-cahier, Floor?.... om haar ooren heeft

geslagen.... en toen heeft hij geen excuus willen maken.'

'Wat een rare geschiedenis!' zei mevrouw onthutst. 'Een meisje uit de zesde klas? Wie was het?'

'U zult haar niet kennen, mevrouw, ze wonen pas een jaar of twee in de stad. Elly Beynen heet ze.... en ze is erg modern....'

'Maar niet akelig modern!' ijverde Heleentje.

'O neen', gaf Floor willig toe. 'Want ze is redactrice van ons blaadje en ze wil bijna nooit iets over de leeraren opnemen.... 't Moet al heel geestig zijn en ook niet dat eeuwig gepronk met Grieksch en Latijn.... Want we doen samen met de H.B.S. - en dat vinden die lui natuurlijk vervelend.... Maar ziet u, ze heeft wèl kort haar, korte krullen net als een jongen. En een beetje voelen doet ze zich ook wel.'

'Niet waar.... niet meer dan ze waard is. Ze is erg knap en erg mooi, nietwaar Jan? Hè, waar is Jan ineens?'

'Waar anders heen dan naar vaders kamer, zien of er nieuwe boeken zijn? Vertel nu alles, toe! 't Interesseert vader ook, al wil hij het niet weten. Hij loert telkens over zijn krantje heen!'

'Ze heeft een vrijer....' viel Floor uit den mond en dadelijk schutte hij het hoofd tegen zijn zusjes woede in zijn gebogen arm.

‘Ze is eerlijk geëngageerd!’

‘Wind je niet op, kind, je ziet zoo rood als een hanekam.’

Mevrouw schudde het hoofd.

‘Wat een gesprekken.’

‘En hij logeert elken maand twee keer bij haar thuis, van Zaterdag tot Maandag’ sneed Heleentje, ineens in een rateltempo verder sprekend, haar broer de gelegenheid af. ‘En dan brengt zij hem op de fiets een eind weg, want dan heeft hij een college, dat hij niet missen wil, omdat hij gauw examen doet.... en nu laatst was er iets met zijn fiets.... en toen heeft zij hem de hare geleend.... en is te voet teruggekomen.... en is een half uur te laat gekomen.... bij Schotel in de les.... een half uur! En toen hij vroeg waarom, toen wou ze 't niet zeggen....’

‘Dat wou ze wel....’

‘Ze wou het toen niet zeggen.... ze wou het later zeggen.... ze wou het in de klas niet zeggen.... Toen zei ze ‘meneer, ik zal het u straks wel vertellen, nu liever niet.’

‘En heeft hij haar daarom, met een cahier....?’

‘Neen, mevrouw! Er komt nog veel meer. Toen zei hij zoo iets van ‘ik heb met je praatjes niets te maken en je zult het nu dadelijk zeggen’ en toen zei zij.... ja, wat zei ze precies, Floor? Ik geloof

‘zanik niet....’ want ze werd woedend. En toen hij, razend, wit van drift.... zei Paulien van Dorp...., ‘nu zal ik het weten en nu zul je het zeggen....’ Toen vertelde ze het.... heel kalm.... En weet jullie wat voor gemeens of hij toen zei? ‘Ik dacht wel, dat het iets was, waar je niet mee voor den dag kon komen!’ Dat zei hij.... dat dorst hij te zeggen. En zij, ijskoud: ‘O, denkt u soms dat ik mij ervoor schaam dat ik liever een half uur te laat in uw vervelende les kom dan dat ik mijn vriend in de steek laat?’ En toen is dat van het cahier gebeurd.... twee klappen op elken wang! Angstig stil was het geworden, zei Paulien. En Elly stond op en ging de klas uit en bij de deur zei ze ‘voor dat u mij excuses aanbiedt, zet ik geen voet meer in school.’

‘Excuses aanbieden.... een leeraar aan een meisje uit de klas....’

‘Hij had ongelijk.... mevrouw....! Ja, moes.. hij had ongelijk.... je mag maar niet alles, omdat je ouder bent.... en omdat je leeraar bent!’

‘Ja maar hoor eens.... wie weet hoe opgewonden hij was. En zoo hard zullen die klappen wel niet aangekomen zijn.’

‘Opgewonden! En zij dan? Ze had gedraafd als een paard om niet nog later te zijn. Ze kon gewoon niet meer.’

‘Niet hard aangekomen.... o maar mevrouw,

hoe kunt u zoo iets zeggen! Alsof het was om de pijn....’

‘Ik gaf het maar op, moeder, tegen de moderne jeugd’ raadde lachend haar man, opstaande en naar de tafel komend. Zwaar, blond, breed-geschoouderd stond hij wijdbeens met een halven glimlach op het opgewonden Heleentje neer te kijken.

‘Schokkende gebeurtenissen op die school van jullie! En gaat die meneer Schotel daarom weg?’

‘Of vader ook heeft zitten luisteren! Eén keer hebben we den naam genoemd.’

‘Ik kende den naam.’

‘Hoe dan....?’

‘Dat doet er nu niet toe.’

‘Daarom alleen niet, mijnheer!’ beantwoordde Floor zijn vraag. ‘Maar hij kan niet zoo heel goed orde houden. Alleen als hij veel straf geeft. En onze rector is juist erg tegen straf. Trouwens.... hij hoeft natuurlijk niet weg.... maar hij wil zelf weg....’

‘Hm....’

Rooyer wendde zich af en langzaam, peinzend liep hij het tuinpad over naar de achterserre toe. Vlak bij huis ontmoette hij Jan, aarzelde even of hij hem staande houden zou, liet hem eerst langs zich gaan en riep hem dan terug.

‘Jan.... die geschiedenis met dien leeraar van

jullie school, kan jij me daarvan wat meer vertellen? Ik vraag het je niet uit nieuwsgierigheid.... maar hij heeft naar onze school hier gesolliciteerd.... je weet, ik ben voorzitter van het curatorium, morgenavond zou hij bij mij komen. De informaties zijn ongeveer wat ik dacht: als een leeraar uit een grotere plaats naar een kleinere, afgelegene solliciteert, dan is het meestal dat hij geen orde houden kan. Het oude liedje. Nu is het hier juist zoo gesteld dat de rector-zelf nogal veel persoonlijke invloed op alle leerlingen heeft.... een kleine school.... en hij is er al jaren en jaren.... verlangt niet weg.... heeft van ouder tot ouder hier gewoond.... maar van die geschiedenis met dat meisje heeft niemand mij iets verteld. Ik hoorde de kinderen er toevallig over spreken.... ik heb hun natuurlijk niet laten blijken dat ik iets met dien mijnheer Schotel heb uit te staan.... maar jou kan ik het vertellen.... in vertrouwen voorloopig.... dat spreekt vanzelf nietwaar?’

De jongen sloeg de scherp-klare blauwe oogen naar hem op, even stilstaand en op zijn krukstok leunend.

‘Eerlijk wat ik ervan denk?’

‘Natuurlijk.’

Het lichte hijgen, terwijl de jongen sprak was hem niet ontgaan.

‘Willen we daar, op die bank bij 't vijvertje gaan

zitten? De anderen zullen wel naar den tennisbaan trekken.’

Langzamer nu, tusschen rozenstruiken door, liepen ze naar de bank....

Tusschen volwassenen en jongelui had Jan Noordhoek zijn bijzondere, heel-aparte plaats, omdat hij naar zijn leeftijd en schoolontwikkeling bij de laatsten en naar zijn inzicht en bezonken begrip bij de eersten hoorde. Dit alles tengevolge van zijn lichaamsgebrek.

Als kind van vijf, in Indië, had het hem als een bliksemval getroffen: op een morgen vonden moeder en baboe hem schreiend in zijn bedje; hij wilde opstaan en hij kon niet staan en toen zijn moeder hem opnam hingen de gisteren nog sterkgespierde, elk verlangen en elken wil rap-gehoorzamende beentjes, als slappe, krachtlooze bungels, waaruit bloed en leven weg leken te zijn, bij hem neer. Vóór de dokter kwam, begrepen ze het al: een zwaar en bij eersten aanblik hopeloos-schijnend geval van kinderverlamming. En daarmee het pas ontbloeide gezinsleven plotseling in zijn fundamenteën aangegrepen en de moeder eerst door een miskraam getroffen en nauwelijks hersteld met het zieke kind op een spoed-certificaat terug naar Holland, naar het nieuwste, het beste dat uitgedacht kon worden, de vader, versomberd, vereenzaamd, niets zonder

zijn vrouw, een paar jaar later genoodzaakt ontslag te nemen en zich in Holland met een bescheiden positie bij een spoorwegmaatschappij tevreden te stellen, na de prachtige vooruitzichten ginds, daardoor al meer versomberd en daarbij dan nog door wroeging geplaagd, omdat hij niet krachtiger was geweest, 't niet in de eenzaamheid had uitgehouden. De jongen zelf, in de lange jaren van fysiek en psychisch lijden, had een wonderbaarlijke geestkracht aan den dag gelegd, en, van meet af scherp voelend dat kinderen maar weinig meelij kunnen geven en met stumpers ook weinig geduld kunnen hebben, boven alles vrezend uitgestooten te worden, alles verbeterd en nooit geklaagd. Hij wilde, hoe ook zijn gedachtenleven zijn tijd vooruit schoot, met de jongens jong blijven, overwon de moeilijkheden aan geregeld schoolgaan verbonden en zat nu op zijn twintigste jaar in de zesde gymnasium-klas. Van nature had hij zijn vaders humeur, hooghartig, bij buien prikkelbaar en somber, maar de strijd na zijn ongeluk had dit alles eer verzacht dan gescherpt, ook zijn vaders levendigen, scherp geest had hij geërfd. Zoo werd hij door de jongens vriendelijk geduld en naarmate ze meer begrepen met een zeker ontzag bejegend en door de ouderen, om zijn scherp inzicht, schier als gelijke behandeld.

Ze zaten nu samen op de bank en Rooyer vroeg:

‘Zie je, dit vooral wou ik weten.... is die Schotel wel vaker zoo ruw?’

‘Tegen meisjes als Elly Beynen, ja!’

‘Wat is zij dan voor een meisje?’

Hij lachte, een kort, stootend lachje, sloeg met zijn krukstok in het zand.

‘Aardig.... mooi.... intelligent....’

‘Is dat de reden?’

‘Omdat hij op zulke meisjes verliefd is....’

‘Maar jongen! wat vertel je mij daar nu?’

‘O, u hoeft niet bang te zijn voor verkeerde dingen! Hij weet het zelf niet eens.

En hij is zoo onhebbelijk mogelijk. Maar u vraagt mij eerlijk mijn opinie, nietwaar? Die is, dat hij verliefd is en uit machteloosheid zoo doet. Maar nog eens: hij heeft er zelf geen flauw vermoeden van. Zóó is hij tegen Elly Beynen. We hebben nog een ander meisje in de klas, een meisje Resink -, die is intelligent en leelijk.... daartegen is hij koud-beleefd. Ik geloof dat hij au fond niet kan uitstaan dat meisjes op de middelbare school gaan en studeeren. Als ze dom en leelijk en verlegen zijn -, dan is hij nog het aardigst voor ze.’

‘En de jongens?’

‘O, die beoordeelt hij enkel naar hun werk.’

‘En zijn lessen....?’

‘Ja.... de meesten vinden hem vervelend, of-

schoon ze moeten toegeven dat hij veel weet en degelijk is, ik verveel me niet zoo gauw....’

‘Kun jij nu, persoonlijk, nogal met hem over weg?’

‘Ik geloof dat hij zelfs een zwakje voor mij heeft.... ik denk dat hij mij een nog grooter stumper dan zichzelf vindt....’

‘Hij heeft niet de minste reden jou zoo'n stumper te vinden!’

Weer lachte de jongen zijn stug, kort lachje.

‘Hij bedoelt het ook niet in het algemeen, alleen in één bepaald opzicht. Hij denkt waarschijnlijk dat de vrouwen van mij nog minder dan van hem zullen willen weten....’ Even zweeg hij, maar voordat de oudere man gelegenheid had iets te zeggen of te vragen, sprak hij haastig, pijnlijk beschaamd omdat hij die plek van zijn ziel bijna had blootgegeven, over den leeraar verder.

‘Hij moet vroeger toch eens half geëngageerd zijn geweest, met een Roomsche meisje.... lang voordat een van ons op het gymnasium was, een jaar of tien wel terug, vader had zoo iets gehoord.....: maar dat is uitgeraakt. Hij woont al jaren met zijn moeder....’

‘Hij is een veertiger, niet?’

‘Zoo iets. Twee- of drie-en-veertig.’

Ze zwegen beiden. Van den tennisbaan achter de

hazelaars kwamen de Engelsche telwoorden, de korte, gespannen uitroepen door de klare lucht tot ze over.

‘Ik hoop toch niet, mijnheer,’ zei dan de jongen plotseling, ‘dat ik hem kwaad doe met wat ik u heb verteld? Dat was niet mijn bedoeling. Het gaat toch voor hem om zijn bestaan.’

‘O neen.... we nemen hem wel, we hebben maar weinig keus. Drie kandidaten.... alles in vertrouwen, hoor jongen!.... daarvan één, die we toch niet houden, die nu al naam maakt met zijn werk.... en al die veranderingen zijn voor de school en de leerlingen zoo nadeelig.... dan een ziekelijke.... hij komt uit een van de groote steden en hoopt veel van de lucht hier.... maar het risico is ons te groot.... en de derde is hij. Dus zijn kansen staan mooi. Ik ben alleen blij, dat ik nu wat meer van hem weet en ik geloof ook wel, dat ik er morgenavond, natuurlijk zonder namen te noemen, een woordje van zeggen zal.... Laten we nu maar weer naar de anderen gaan.’

En den anderen avond, in zijn ruime, met den gematigd-modernen, maar niet heel zekeren smaak van ‘vrijzinnigen’ uit den deftigen, gefortuneerden middenstand gemeubelde werkvertrek, tegenover den zenuwachtigen sollicitant gezeten, wiens bleeke

gezicht nog valer leek in het getemperde, groene licht, dat vreemde tinten schampte over zijn glimmend diep-zwart haar, vroeg hij, na de zakelijke besprekingen, meer nog uit nieuwsgierigheid omtrent het innerlijk van dien stuggen fletsen man, dan omdat het tot zijn kansen iets deed, naar het voorval met het meisje uit de hoogste klas. Hij zag een ijl rood de bleeke slapen beklimmen, in een gebaar van ergernis en schrik.

‘Heeft Valcken nu toch....? Hij had mij zoo beloofd....’

‘Van den rector heb er geen woord over gehoord, maar van een ander, louter door een toeval. Maar ik ben blij, dat ik het weet.... want ik zou u toch wel willen vragen in den omgang met de meisjes zoo tactvol mogelijk te zijn.’

Hij zweeg even, de oogen naar den grond, vroeg dan ineens stug-agressief:

‘Meer dan met de jongens?’

Even voelde Rooyer zich door den fellen blik meer dan door de woorden van zijn stuk gebracht, dan streek hij glimlachend door zijn blonden baard.

‘Kom, mijnheer Schotel.... u is toch geen vrouwenhater?’

Het leek of de ander verkromp.

‘Dat is.... een particuliere aangelegenheid. Als leeraar heb ik nooit verschil gemaakt tusschen

jongens en meisjes.... als mensch, in de maatschappij, maak ik geen verschil tusschen vrouwen en mannen.... Sinds de vrouwen alle rechten hebben, sinds zij de concurrenten van de mannen zijn, op elk gebied.... zie ik niet in dat ze nog langer aanspraak moeten maken op onze hoffelijkheid.... of om bijzonder door de mannen te worden ontzien....!’

‘Waren het dan wezenlijk zulke onaangename plichten, dat we ze zoo gauw mogelijk van ons afgooien moeten?’ vroeg Rooyer, gemoedelijk glimlachend, maar met een ondertoon van ernst.... doch ineens, tegenover den man, die daar toch zat als sollicitant, verlegen, zielig-leelijk, overkwam hem het gevoel als beging hij een onedelmoedigheid, een onbescheidenheid, haastig brak hij af, nam den zakelijken toon weer op.

‘U wilt dan wel tegenover alle leerlingen zooveel mogelijk tact en zelfbeheersching in acht nemen, nietwaar? Drift is een lastig gebrek in een leeraar, dat bent u toch zeker met mij eens. We hebben een kleine stad, en een kleine school.... dokter Langemeyer, onze rector, kent alle leerlingen en bijna alle ouders door en door... hebt u dus moeilijkheden... dat u het karakter van een van de jongelui niet dadelijk begrijpt.... gaat u dan altijd en dadelijk om advies hij hem.... dat raad ik u dringend....

En dadelijk na de groote vakantie zoudt u kunnen komen? Uitstekend. En is er nu nog iets dat u mij zou willen vragen.... nu ik u zooveel heb gevraagd? Niets....? Misschien valt u straks nog wel iets in.' Hij trok zijn horloge. 'Mijn vrouw wacht ons in de huiskamer met de thee. U kunt dan meteen met twee van uw leerlingen.... een vierdeklasser en een tweede-klasser.... voorloopig kennis maken....'

Achter de ronde tafel, juist buiten de lichtkring van de in glanzend-spannende zalmkleurige zijde gekooide, laaghangende lamp, zat de moeder tusschen Robbert en Hans en hun vorschend-nieuwsgierige blikken haalden achter den breedgeschouderden vader in zijn wijd grijs voorjaarspak den donkeren, bleeken, in engsluitend zwart gekleeden man vandaan en naar zich toe. Verlegen kwam hij dichterbij en de kinderen schonden al dadelijk de afgedwongen beloften door een grimas achter hun moeders rug.

En ineens, in deze ruime, naar zijn begrippen rijke kamer, nu geen zakelijke bespreking meer houvast bood, en hij wel zou moeten afdalen tot de gevreesde en geminachte salon-conversatie met de minzaam-glimlachende dame, achter haar eigen theeblad zoo volkomen op haar gemak, voelde hij spijt dat hij maar niet dadelijk was weggegaan. Zwijgend dronk

hij de nog veel te heete thee, de oogen neer, want zijn leeraarswaardigheid leed alreeds onder het ‘brutale’ kijken van de twee groote, blozende, gezonde kinderen, vluchtige gedachten aan ‘klein-krijgen’ op zijn terrein, de school, doorschoten hem en stijfden tegelijk zijn gevoel van eigenwaarde zoodat hij, onverhoeds opkijkend, met koud-borend oog, de op een nieuwen grimas betrapte kinderen dwong de hunne in verwarring neer te slaan. Het zwijgen werd ineens daardoor pijnlijk en in die stilte klonk de anders zachte stem van de moeder bijna hard.

‘U woont met uw moeder, nietwaar mijnheer Schotel? ‘t Zal voor u allebei dan een heele overgang zijn naar een zooveel kleinere plaats’.

Hij voelde zijn wantrouwen opstaan, omdat ze zoo veel al van hem wisten. Rooyer van dat geval met Elly en nu mevrouw weer van zijn familie-omstandigheden. Stijfjes zei hij:

‘Mijn moeder leeft meestentijds binnenshuis.’

‘En u-zelf? Houdt u van wandelen? Mooie wandelingen zijn hier genoeg, niet jongens?’ moedigde de vader zijn kinderen tot meespreken aan. ‘Kom Rob, jij kent hier de streek op je duimpje’.

‘O ja....’ kwam de jongen, wat bedremmeld - vaag ongerust door gedachten aan ‘inpeperen’! - ‘de kant van de plassen op. Maar dat kan je beter per fiets’.

‘Fietsen doe ik heelemaal niet en wandelen zelden ver....’ hij zei het opzettelijk naar den vader gewend, de kinderen rancuneus buitensluitend. ‘Meestal houd ik mijn moeder gezelschap’.

‘Misschien geeft mijnheer Schotel meer om de kunst?’

‘Zeer zeker, mevrouw, alles wat kunst is, interesseert me sterk!’ Het klonk alsof hij de artistieke belangstelling van de goede dikke mevrouw Rooyer minstens zoo sterk betwijfelde.

‘En welke tak van kunst dan in het bijzonder?’ kwam de heer des huizes en, in een poging met lossere toon het stroeve gesprek te lenigen ‘want voor architectuur zoudt u bijvoorbeeld hier niet moeten komen!’

Om die geestigheid lachte vooral mevrouw met een reeks hooge, kleine giecheltjes en bibbertjes door haar dikke lijf. Dan, hoofdschuddend zeh de oogen wisschend, lichtte ze den bezoeker verder in.

‘Er wonen hier heusch nogal veel artsen.... langzamerhand zoo gekomen, een heele buurt van moderne huisjes.... een eindje buiten de stad.... Niet minder dan twee schrijvers en een jonge dichter.... Hendrik van Solms.... iemand van heel veel talent. Een alleraardigste jongen daarbij en zoo eenvoudig, U hebt toch zeker wel eens van hem gehoord?’

‘Tot mijn spijt niet, mevrouw’.

‘Werkelijk niet? Dat verwondert mij toch’. Ze zat een beetje onthutst en wist niet zoo gauw wat verder te zeggen.

‘Schilders hebben we hier ook’ kwam dan Hans ineens, met een schuchteren blos.

‘Hans denkt aan het voorwerp van haar vereering!’ plaagde de vader.

‘Een dame....’ lichtte mevrouw haastig toe, bang dat de leeraar verkeerde gevolgtrekkingen zou maken ‘en trouwens, onze Hans voelt op haar manier ook wel voor kunst, mijnheer Schotel’.

Hij maakte zwijgend, zonder een spier te vertrekken, een kleine, stijve buiging de richting van moeder en dochter uit, waarin mevrouw vaag een ironischen twijfel meende te voelen, die haar een verlegen rood naar de wangen joeg.

‘Onze vriendin, mevrouw Verkerk, ze is hier een paar jaar geleden komen wonen, die zegt altijd dat iemand heel goed een artisten-temperament kan hebben, al zou hij zijn heele leven niets produceeren!’

‘Wie zegt u....?’

‘Mevrouw Verkerk.... Henriette Verkerk, Hetty Kolff is haar meisjesnaam.... daarom teekent ze haar artikelen H.K. Van haar werk hebt u toch zeker wel gehoord?’

Een schok was door hem heengegaan, nu ze daar zoo onverwacht uit het verleden vlakbij voor hem opdook, een duizel, die hem het hoofd bleek en als ledig voelen deed. Woonde ze hier, zoodat hij haar op straat of bij kennissen tegenkomen kon, schier onvermijdelijk tegenkomen moest? En de oude haat, in den loop van de jaren gestadig aangewakkerd door haar succes, dat hij zonder aarzeling toeschreef aan den wansmaak van het publiek, aan de onkunde van de critiek, aan al de ‘duistere machten’ der artisten-legenden, schoot zoo heftig in hem op, dat hij zich maar met moeite tegenover deze haar blijkbaar goedgezinde vreemden bedwingen kon. Zij hier....! Zijn sollicitatie intrekken ging niet, wilde hij niet.... wat was moeder niet blij geweest met den kans.... maar wel nam bij zich voor althans uit dit huis, waarin hem trouwens niemand aantrok, de trotsche rijkaard van een Rooyer niet en dat onnoozele dikke mensch niet en die twee verwende blagen niet, van meet af weg te blijven.

‘Hebt u wel eens werk van haar gezien?’ herhaalde mevrouw in de volle gerustheid om den erkenden naam van haar locale ster.

‘Zeker mevrouw, natuurlijk! En het spijt me.... want u schijnt er nogal mee op te hebben, maar ik moet u zeggen dat het mij in het minst niet interesseert.’

‘Vindt u dan niet dat ze heel veel talent heeft?’

‘Als leek geef ik niet graag al te gedecideerde opinies.... maar volgens mijn bescheiden meening heeft mevrouw Verkerk geen stijl.... en geen diepte en geen cachet.... en geen distinctie....

Tegenover de gereede en snedige deskundige uitdrukkingen, den krassen toon zaten ze sprakeloos, en ze wisselden een blik waaruit weifeling sprak.

‘Maar haar persoon.... want wij kennen haar persoonlijk.... of u misschien ook?’

‘Van heel vroeger.... een paar maal.... een vage herinnering. Maar ik geloof niet dat haar persoon mij meer dan haar werk zou interesseeren’.

En de voldoening, omdat ze daar nu geslagen zaten, den mond vol tanden, omdat hij haar, door maar het eerste het beste dat hem inviel ten kwade van haar werk te zeggen, misschien al benadeeld had, haar prestige in dezen kring afbreuk gedaan, gaf een nieuwen klank aan zijn stem, een nieuw zelfvertrouwen aan zijn houding.

‘Henkemans.... de etser.... woont óók hier in de stad. Kent u die misschien?’

‘Zijn werk.... heel knap werk’ dichte hij ijverig zijn in werkelijkheid maar uiterst geringe waardeering aan, om te laten zien dat het hem aan goede wil niet mangelde. Hij zat nu rechtop in zijn stoel, nu was het zijn beurt om lesjes te lezen!

‘Ik dacht toch altijd dat mevrouw Verkerk heel veel betekende....’ mompelde mevrouw bedremmeld tot haar man. ‘Ze krijgt meestal zulke mooie recensies’.

Rooyer antwoordde met een weifelig schouderophalen en Schotel, wetend dat hij ze met zijn beslist toon had geïmponeerd, keerde zich nu neerbuigend-vriendelijk tot de kinderen en begon ze te ondervragen over wat ze op school met den leeraar, die nu wegging, alzoo gelezen hadden. Maar mevrouw gaf de pogingen om hem voor het voorwerp van haar bewondering te winnen, nog niet op. Ze voelde zich bedreigd in haar plannetje voor den winter, een intellectueel-artistiek kransje, bij hen aan huis, want zij waren het ruimst behuisd, waar in zoo'n kleine stad niemand die iets presteeren kon ontbreken mocht, dus ook deze Schotel niet, hoe weinig beminnelijk hij overigens leek, maar allermint Hetty Verkerk, op wier kunstbeschouwingen in intiemen kring iedereen zich spitste, na haar publiek succes van het vorige jaar!

‘Leest u wel eens wat van mevrouw Verkerk? Ze schrijft veel artikelen over kunst. De laatste jaren doet ze daaraan nog meer dan aan schilderen, nietwaar man?’

Een donkere schaduw trok over zijn oogen.

‘Ik heb voor al die dingen zoo weinig tijd. Maar

wat ik ervan las, lijkt me al heel weinig oorspronkelijks. Zoo-wat echo's van....' ja, wie moest hij nu zoo gauw zeggen?.... 'van Riegl.... en Wölfflin.... en....' zoo, nog maar wat opgenoemd, ze wisten hier toch van toeten noch blazen - 'en van Bürckhardt.... Veel groote woorden, dat imponeert den eenvoudigen lezer.... ze zal ook wel eens een kwartiertje naar Bolland geluisterd hebben....' Hij hoorde ineens de snijdende animositeit in zijn eigen toon, wilde zich niet te veel blootgeven en zei, zich dwingend tot een gematigd-beschouwenden toon:

'Ik zal niet zeggen, dat anderen het hier in ons land tegenwoordig zooveel beter doen. Ze schijnt in elk geval nogal wat kunst te hebben gezien.'

'O ja' viel mevrouw bij, dadelijk weer het beste hopen, 'ze maakt op het oogenblik een reis door héél Zuid-Europa, van Spanje tot Griekenland.... en ze blijft tot half October weg....' even zweeg ze, als in aarzeling, zei dan 'weet u met wie ze reist? Met Mijnheer Berckenhoff.... u kent hem wel van naam, de kunsthistoricus..... de taalkundige.... Hij is een vriend van haar, of liever, een groot bewonderaar van haar werk....'

Ze keek niet naar haar man, maar voelde zijn glimlachend-vragenden blik en bloosde. Ja zeker, ze bleef erbij: het was niet correct, niet zooals 't hoorde, al was zij dan veertig en Berckenhoff over

de zestig, dat wilde ze volhouden tegen iedereen, tegelijk ook de eerste om te erkennen dat het alleen in eer en deugd.... Je moest nu eenmaal zelfs den schijn vermijden, maar aan den anderen kant mocht die mijnheer Schotel wel eens hooren dat haar bewondering voor Hetty Verkerk niet zoo maar op losse schroeven stond, maar door bekende menschen, mannen als een Berckenhoff, werd gedeeld! En of het indruk maakte!

‘U meent het niet? Dr. L.C. Berckenhoff, die in al de groote buitenlandsche kunstperiodieken schrijft? Die ze al een paar maal een professoraat aangeboden hebben? Maakt die een studie-reis met mevrouw Verkerk?’

‘Dezelfde....! Ze zijn erg met elkaar bevriend al jaren. Hij is getrouwd.... maar we hebben toch wel eens gedacht....’ Ze was een oogenblik de tegenwoordigheid van haar kinderen vergeten en brak haastig af.

‘Nog thee, mijnheer Schotel? Niet? Dan misschien een glas lichten wijn?’

Hij stond op.

‘Dank u mevrouw.... wijn drink ik nooit. En het wordt nu trouwens ook mijn tijd’. Rooyer was ook opgerezen en de mannen stonden tegenover elkaar, de gezichten ineens weer in zakelijken plooi.

‘U krijgt natuurlijk in elk geval nog officieele

tijding. Maar u kunt wel rekenen dat het in orde is. We hopen dan na de groote vacantie nader kennis te maken.'

Verstrooid nam hij afscheid, verlangend alleen te zijn.

Buiten op straat sloeg hij haastig den eersten den besten donkeren zijweg in.

En waar hij ging, lagen de duistere tuinen van geheimvol ruischen en fluisteren vervuld, maar onopgemerkt, ongenoten gingen de streelingen en verlokkingen van den donkeren voorzomer-avond zijn ziel voorbij, die stond in den somber-rossen gloed van ouden wrok, aan oude herdenking ineens ontbrand, maar die uit dieper bronnen zich voedsel haalde! Want dat begreep hij wel zelf, niet om die plagerijen, hoe ook pijnlijk als brandnetels ze zijn ijdelheid hadden geschrijnd destijds, niet daarom was het dat hij Hetty Kolff over twintig jaar heen nog zoo haatte, maar omdat in haar gedaante het eerst in zijn leven was verschenen het overmoedig-triomfeerend vrouwelijke, dat op hem neerzag, lachende, dat van hem niets weten wou, dat hem tergde, hem belachelijk maakte, omdat hij links en leelijk was en dat, ergst van al, andere mannen, zijn eigen kameraden, kon aansteken en meesleepen, kon doen vergeten, dat er hoogere en betere dingen dan futiele uiterlijkheden bestaan!

In de latere jaren had hij herhaaldelijk aan andere verschijningen zijn haat tegen haar hernieuwd - die andere verschijningen verdwenen uit zijn heugenis, zij alleen bleef, het symbool van alles dat zijn leven had vergald, zijn zelfvertrouwen ondermijnd.... in elk geestig, aardig, overmoedig jongmeisje zag hij en verfoeide hij haar, in Elly Beynen had hij, haast onbewust, en diep-in beschaamd, maar nu hij er aan dacht gaf hij er zich genietend rekenschap van, haar vernederd, haar geslagen!

En bij dat alles te moeten denken dat zij tot aanzien en bekendheid was gekomen, hij in vergetelheid gebleven, nergens geteld, dat niemand zelfs de opstellen over vakaangelegenheden in vakbladen gepubliceerd, door zijn moeder als kostbare schatten bewaard, ooit had opgemerkt of aangehaald.... zoodat elkeen zijn geringschatting wel misplaatst en belachelijk zou hebben gevonden. En toch.... toch bleef hij haar minachten en weigerde zijn ziel met alle kracht haar ook maar de geringste verdienste toe te kennen en geloofde hij liever dat al de anderen zotten waren, met inbegrip van Berckenhoff, dien hij tot dan als nimmer-falend, fijn-onderscheidend kenner van kunst en kunst-beschouwingen had geëerd. Berckenhoff....! Maar ach, dacht hij dan bitter, wat worden de meeste mannen tegenover een handige, sluwe vrouw?

Ingepalmd met haar kunsten, van streek gebracht door haar streken zou ze hem wel hebben, zooals ze het vroeger de scherpzinnigsten onder zijn tijdgenooten en studie-genooten had gedaan. Hem alleen niet! Hem zou geen vrouw het oordeel verblinden, de rede vertroebelen, hem niet, alle anderen, maar hem alleen niet. Ja, wel al de anderen, zelfs Berekenhoff. En in bitterheid proefde hij toch nu zijn eigen onverschalkbaarheid als triomf. Dan verdiepte hij zich rustiger in alles wat die lange twintig jaren voorgevallen was. Hoe zijn bezoek aan Veldheer precies had gewerkt, daarvan had hij nooit het rechte geweten, maar wel had hij gezwelgd in bevredigden wrok toen hij van haar huwelijk met Verkerk vernam.... en toch niet onvermengd, want al kon het niet anders of ze moest den rijken, knappen, gezonden Veldheer liever gehad hebben, ze vond toch weer dadelijk een ander, en met al zijn scherpzinnigheid en knapheid had die ander zich toch maar in reserve laten houden en at gewillig de restjes op! Iemand, welke vrouw ook, had moeten probeeren met hem zoo iets uit te halen! Daarna had hij haar uit het oog verloren, maar een lief leventje zou de stumperd hebben gehad, die zeven huwelijksjaren, en een lief leventje zou zij daarna wel hebben geleid, al waren dan tot hem geen geruchten doorgedrongen, van dat ze, nu al dertien jaar geleden, weduwe

geworden was! Berckenhoff.... de man die professoraten afwijzen kon, de in binnen- en buitenland gedoctoreerde, gedecoreerde.... die met maar weinigen, kritisch-uitgekozenen omging, die bijna niet te naderen was.... die maakte met haar een reis, een studiereis, jawel, dacht hij plotseling, in eigen ruwheid zwelgend, jawel, je moest het maar gelooven.... Maar hij scheen toch ook over haar werk te hebben geschreven.... nogal glad, dat ze in de eerste plaats wel zorgde, dat hij reclame voor haar maakte. 't Kon haar om niets anders te doen zijn. Al was, goddank, haar jeugd voorbij, ze kon niet ouder dan veertig zijn.... bij haar vergeleken was hij dan toch een stok-oude man.... oud-mal, jawel, zelfs Berckenhoff. Allemaal.... hij alleen niet....!

Zoo sprongen zijn gedachten naar Fietje. Ach, die was onderdanig en bescheiden genoeg geweest en ondanks haar ouders zou ze ook van de papisterij wel voor hem zijn afgestapt.... toch had hij zelfs haar aarzeling niet verdragen. Tusschen haar ouders en hem had ze hem moeten gehoorzamen, zonder voorbehoud, alleen omdat hij het van haar verlangde - want noodig was het niet, ze konden immers elk in zijn eigen meening blijven, zelfs omtrent toekomstige kinderen hadden de ouders geen dwang geoefend - maar 't was hem niet genoeg geweest, zij

mocht niet hangen aan wat hij onzin vond, lichtschuwe zotternij.... dat dorst hij toen nog eischen! Had hij kunnen vermoeden dat in al die latere jaren geen meisje meer zoo tot hem komen, zoo aan hem hangen zou.... Fietje was tenslotte toch met een ander getrouwd, maar pas na een jaar of zes....

Hij was nu vlak bij het station, een koele wind woei over het verlaten plein, hij knoopte zijn zwarte jasje dicht. Hij ging nu weer naar het altijd-eendere thuis. Zoo altijd met moeder alleen....

Truus woonde aan 't andere eind van 't land op een eenzaam buiten als 'gezelschapsdame', Marie had op 't nippertje een weduwnaar met vijf kinderen getrouwd en was naar Indië gegaan; die konden zoo maar niet eventjes komen - al deed moeder alles voor hem, al was hij haar afgod, 't was toch maar een kaal en vaal bestaan.... Ja, had hij geweten dat er nooit meer na Fietje een meisje zóó tot hem opzien zou.... nu was hij over de veertig.... maar een mensch mocht toch altijd blijven hopen....

Zijn bestaan was nu weer verzekerd, hij zou wel, dat begreep hij nu al, heel wat meer dan hem lief was over zijn kant moeten laten gaan, op zoo'n kleinstedisch gymnasium met een rector die 'alle leerlingen en zoo goed als alle ouders kende'. Een oude zeur met een kalot en een Mozes-baard, hij zag het van hier! In vrede, 't was de boterham. En die zou

zij hem dan ook niet vergallen, hij zou haar eenvoudig negeren, doen alsof hij haar nooit had gezien, doodgewoon niet groeten den eersten keer dat hij haar tegenkwam! Dat kon ze zich dan voor gezegd houden. 't Zou, al met al, misschien niet eens zoo moeilijk zijn, haar uit den weg te blijven. En bleekverbaasd over zijn eigen opwindning stapte hij in een der hokkige derde-klas-coupé's van het slecht-verlichte 'lokaaltje', dat middelerwijl het stationnetje was komen binnenkruipen.

Zevende hoofdstuk.

Even voor het vertrek was de portier hun nog hun brieven komen brengen, - tamelijk veel, want ze hadden de laatste week hun reisplan veranderd en een deel van de correspondentie was ze achterop komen zwerven. Vluchtig keek Hetty ze door - en vond glimlachend dat ze iets opgejaagds hadden met de vele poststempels, elk als een stoot naar verder-op - liet ze dan haar reisgenoot in den zak van zijn wijde ulster steken.

‘We lezen ze straks wel in den trein.’

Ze waren aan het eind van hun lange tocht gekomen, niet ver meer van de grens; in een halven dag zouden ze elk zijn eigen woonplaats weer hebben bereikt - en met hun reis was ook de zomer naar zijn eind gelopen - alweer een herfst had de aarde in bezit genomen, met weemoednevel haar bekleed, October stond voor de deur, en de boomen langs den weg droegen bonte kronen, lispten stil, zuchtten hun laatste leven bij scheutjes uit. In het rijtuig, het korte eind naar het station,

bleef Hetty als belangstellend voortdurend naar buiten kijken, maar ze zag niets van wat in de drukke morgenstad bedrijvig gaande was, haar heele wezen leek een vochtige zucht, om niets in het bijzonder, maar alles tezamen en daar onverwacht de fijne regen tegen het raampje stoof, sprongen haar als een antwoord de tranen 'n de oogen.

Door zijn grooten bril met dikke hoornen randen zat haar reisgenoot oplettend-deelnemend haar gade te slaan over den rand van zijn half-uitgevouwen krant en ook hem beving de droefenis, zoodat hij langzaam het hoofd naar buiten wendde en in den korten, grijzen baard, zijn mond naar beneden trok.

Toch lag er een mooie reis achter ze, de eerste die ze samen ondernomen hadden, - waarin ze, in een zeldzame eensgezindheid van waardeerend genieten, zich hadden vernieuwd en verrijkt en verveelvuldigd aan ander leven en andere ontroering, het toegeslotene in zich ontplooid, het vergroeide vaneengereten, het al te diep verzonkene naar omhoog gehaald, de aan alle persoonlijk leven klevende eenzijdigheid verwijd tot universeel begrip boven persoonlijken voorkeur uit.... en ook aan zooveel andere dingen dat gelukkige beiden eigene vermogen om veelzijdig te genieten uitgeleefd.... gebaad in goud-blauwe September-lauwten, in geurende groene koelten van Augustus-hitte rust

gezocht, tot ijle berglucht, riekend naar sneeuw, uit volten opgevlucht.... en nog weer anders: warm hadden ze hun harten, vochtig hun oogen voelen worden soms als ze de bruine blanktandige, glansoogige inwoners der vergeten, afgelegen dorpen aan de kust of op rotsen van de groote, verre wereld vertelden, - ontroerd en blij omdat er zoo ineens, tusschen vreemden, iets warms opstaan kan, en willig vergetend hoe snel het verkoelt, en hoe weinig proef die banden kunnen lijden!

Maar door dat alles hadden ze in elkander den weemoed aangevoeld, in hem om zijn nederwaarts-neigende leven, in haar om haar voorbije jeugd, en in beiden had zich dat in het breeder leven uitgebreid tot een aanvoeling van algemeen-menschelijk noodlot, omdat zoo vaak de goede dingen komen op den verkeerden tijd en uitblijven als het hart rijp zou zijn om ze te smaken. Als schaduw hadden ze dat tekort tusschen hun eigen ziel en de buitenwereld, als een somber beslag over haar schoonheden gevoeld. En hem was dit te bitterder, omdat nooit die scherp-zoete, het hart als zacht-vaneen-rijtende schoonheid uit natuurbeeld en kunstschepping tevoren naar hem uitgevloeid was....

Vijf en zestig was hij, sinds bijna veertig jaar getrouwd met een vrouw van zijn eigen jaren, die hij niet wilde, niet kon in gebreke stellen, omdat ze

wat hij van haar verwachtte toen hij haar trouwde, trouw had vervuld: rust om te werken had ze hem gegeven, ruimte om zich te roeren hem gelaten, vrijheid tot gaan en komen wanneer hij wou; hun drie dochtertjes had ze opgevoed tot wat ze zelf was geweest, met een beminnelijk toegeeflijkheid ruimte latend aan wat in haar kring ‘moderne begrippen’ heetten, en ze hadden haar vrijwel gelijktijdig met drie schoonzoons naar haar hart beloond, reeë, handige, redzame opgewekte jongens uit deftig-intellectueel milieu. Nu stond ze, stevig op haar beenen, immers gaaf en gezond, de wereld tegenover als een nog-knappe, matig-gezette oude dame, wier rappe bedrijvigheid haar aldoor zette in een wemeling van zilveren wissellichtjes uit het glanzend satijn dat ze meestal droeg. Maar hij-zelf.... voelde somwijlen zijn hart in schrik haast stokken, als hij haar tegenover zich aan tafel of in de intimiteit van het slaapvertrek plotseling aankeek en scherphelder in zich het besef ontwaarde hoe volkomen hij haar eigenlijk als vreemde zag.... hoezeer dus hun levens, sinds de kinderen uit huis waren, onmerkbaar, dagelijks een streepje verder, uiteengeweken waren, en dat ze elkaar derhalve nooit in wezen konden hebben bestaan, dat die lang geleden jeugdgenegenheid en dat vredig-vergleden huwelijksleven van tientallen jaren niets dan een reeks van

schimmige schijnbeelden kon zijn geweest, zonder wezenlijk leven, vreemd aan alles wat 'liefde' heeten mocht.... Maar bij die schrik en een haast-beschouwende verbazing - dat zoo iets de waarheid kon zijn binnen den lieven schijn van 'twee zielen gloeiend aaneengesmeed!' - leek het vrijwel gebleven te zijn, pas jaren later, pas kort geleden had hij er zich rekenschap van gegeven dat er toen al wel een scherpe vleug van heimwee hem doorwoei naar wat hij aan mogelijkheden van zoeter, warmer, dieper, emotie voorgoed verloren had. Toen al was het onherroepelijk te laat: hij over de zestig en getrouwd en grootvader van een rond dozijn kleinkinderen!

Haar zag hij van dat levenspunt af als een jonge vrouw, daarbij weduwe, en zonder kinderen om voortdurend genadeloos aan den eigen leeftijd den haren te meten, derhalve niet ouder dan ze zichzelf achten wilde of voelen kon.... hij een oud man. Stelde niet opzettelijk zijn vrouw, met haar glimlachende toegeeflijkheid, haar nadrukkelijk aanmoedigen dat ze samen reizen zouden, hem tegenover Hetty als onschadelijken grijsaard voor.... te oud voor jaloezie, te oud zelfs voor opspraak? Hoe dwaas het mocht heeten.... het prikkelde hem en de heugenis aan dien glimlach en die blikken van zijn vrouw, was de heele reis hem bijgebleven, zoodat hij, in momenten van plotselinge, wonderbaarlijke

verjonging een wild-opwellende jonge teederheid voor haar teruggedrongen had. Ach, wie met volwassen kinderen, en opgroeiende kleinkinderen om zich leefde, kon immers toch nooit zijn jaren vergeten, dagelijks opnieuw werden ze hem in vergelijking toegemeten.... Tot in de brieven van zijn vrouw, waarin ze hem - met dezelfde verborgen bedoeling? - de zorg voor zijn gezondheid aanbeval, hem aan kleine kwaaltjes herinnerde, vervolgde hem het besef van zijn ouderdom. En toch.... zag hij haar soms met het oog, genoot haar bijzijn met het gevoel van een veel jongeren man, vergat dan dat intellectueele en artistieke waardeering de bodem was waarop hun vriendschap stond en zag in haar niets dan de vrouw die, zoo goed als hij schoon anders, tekort gekomen was in alles waarnaar haar jeugd moest hebben gedorst, bewuster dan de zijne, en in hem schrijnde het om hen beiden.

Ze zaten tegenover elkander in den trein, die voortdaverde tusschen heuvelen en door vlakten, steden voorbij, bruggen over, zij allen, kleine menschen, werkeloos mee-opgenomen in dien razenden vaart, alleen maar zacht-sidderend, ze had hem haar brieven gevraagd en scheen in de lezing verzonken en hij keek naar haar over zijn krant en vond weer dat ze er uitzag als een langzaam verouderend meisje, niet als een vrouw, die ooit getrouwd was

geweest. Was het enkel de kinderloosheid, die haar dat maagdelijke, nu bijna schrielle gaf, of ook de aard van haar huwelijk met den van den aanvang af delicaten, lange jaren ziekelijken man? In rust, in ernst, leek haar gezicht wel zoo oud als het was, maar een glimlach kon het wonderbaarlijk verjongen en dan zag hij hoe ze als meisje moest zijn geweest en dacht er de glanzende, losse haren bij.... nu droeg ze ze opgenomen in een blonden wrong, maar het waren toch nog jonge, zachte, soepele haren, bijna zonder grijs. En weer klom die warmte naar zijn hart, omdat hij bedacht dat ze, met al haar knapheid en scherpzinnigheid en voor een vrouw zoo zeldzaam koel-critisch intellect, tegelijk zoo zacht-vrouwelijk was en zoo kinderlijk kon zijn.

Was zij een der nog schaarsche voorloopsters van de nieuwe vrouw, in wie wetenschappelijkheid niet zou tot dorheid leiden en zachtheid geen onnoozelheid zijn, wier zachtheid zelf, doorglansd van het intellect, daaraan een nieuwe bekoring ontleende.... de nieuwe vrouw, de vrouw met humor, met zelfronie, niet als 'gevoelsmensch' alle redelijkheid vertredend, niet als 'verstandsmensch' zich boven gevoel verheven wanend.... of zouden vrouwen als zij, altijd zeldzaam blijven?

Ineens zag hij dat een man, veel jonger dan hijzelf, uit den overhoek met overgegeven aandacht

naar haar zat te kijken, en hij werd een kriebeling van ergernis en jaloezie gewaar, waarvan hij dadelijk scherp het belachelijke en misplaatste voelde, maar die hem toch verblijdde en streelde, als blijk van de jeugd die er nog in hem school. Dan dacht hij ineens weer aan zijn vrouw, die hij bijna nooit anders meer dan ‘oma’ hoorde noemen.... Ja, 't werd hoog tijd dat hij nu eindelijk met die dwaasheid als met een onderdeel van de afgedane reis, na de lange vacantie, had afgedaan, en dat hij zich maar vast weer keerde naar wat hem wachtte: het leven van bekend geleerde, naar wiens oordeel eerbiedig geluisterd wordt, tegenover de wereld, en dan verder het schimmenspel thuis, waarin hij zijn knusse rollen te vervullen had, van voldaan echtgenoot aan den avond van een gezegend huwelijksleven, van gelukkig vader en grootvader, door een vereerend en liefhebbend nakroost omringd.

Dan kwam zij ook weer als voor-en-na een paar keer in de maand bij ze eten, den winter door zou hun reis welkom in de gemeenschappelijke conversatie zijn en dit vage van weemoed en onvrêe stil-aan worden uitgewischt.... Zou zij?.... Hij wilde haar iets vragen, maar zag haar verzonken in een langen brief, waarvan hij de hand kende, maar niet dadelijk aan een bekend gezicht of een bekenden naam verbinden kon.... hij zag haar oogen over de pagina's

snellen, op haar gezicht een uitdrukking van verbazing komen, een lichten glimlach om den mond, dan keek ze op en reikte hem den brief.

‘Van Jeltje.... lees eens. Neen, niet van het begin af.... over het huishouden en over Keetje en over poes Toetie, dat zal je niet interesseeren, maar kijk, hier....’ en ze wees met haar vinger, die ze door de trilling van den trein bijna niet stilhouden kon op het gladde papier.

‘Bij.... ‘En nu moet ik je nog iets toevertrouwen....?’

Ze knikte, ging dan, aldoor vaag-glimlachend, naar buiten zitten kijken.

Hij nam den brief, verwisselde van bril, en las:

‘En nu moet ik je nog iets toevertrouwen, waarover ik eerder niet heb willen schrijven, omdat het zoo weinig belangrijk zou zijn geweest, als het bij een paar toevallige ontmoetingen gebleven was. Maar ik weet nu dat het er niet bij blijven zal. Wat ik voor hem voel, weet ik nog niet, dat is te zeggen, behalve eerbied en medelijden. Eerbied en medelijden staan vast, want hij is eenzaam en niet gelukkig en hij is alles voor zijn moeder, met wie hij samenwoont en voor wie hij zorgt. Hij is drie en veertig jaar en ik denk wel dat iedereen hem leelijk vindt, ik vond hem ook leelijk, drie weken geleden, toen ik hem voor het eerst in het trammetje zag, maar nu kan ik dien

eersten indruk eigenlijk al niet meer terugvinden. Hij is leeraar - de opvolger van Welker, die professor is geworden, je weet wel - maar het is eigenlijk zijn roeping niet.

Wetenschappelijk werk zou zijn roeping zijn en dan niet altijd broodzorgen, die heeft hij veel te vroeg gekend. In dit opzicht verschillen we, dat hij het lesgeven verfoeit en dat ik het heel graag doe, dat weet je trouwens.... het lijkt mij zoo vreeselijk je heele leven om geld te moeten doen wat je eigenlijk tegenstaat en beter werk ongedaan te laten. Zou iemand van over de veertig, die al vijftien jaar leeraar is, nog aan wetenschappelijk werk beginnen kunnen? Wat denk jij, wat denkt mijnheer Berckenhoff daarvan?

Ik zou hem zoo graag nader willen leeren kennen, maar voorloopig niet, hij geeft zich weinig en is nogal gesloten, ofschoon ik wel kan merken dat hij blij is 's morgens, als hij mij ziet, hij komt dan ook altijd bij mij zitten in de tram, fietsen doet hij niet en den laatsten tijd fiets ik nu ook weinig omdat hij het, geloof ik, zoo prettig vindt als we samen gaan met de tram.... Hij is stug, en dat maakt dat ik ook niet veel van mijzelf vertel, daarbij wilde ik niet, voordat je terug bent, hem in het uitzicht stellen, dat we hem misschien wel eens vragen zullen. Maar zie je.... dat is het nu wat ik zoo graag zou

willen. Als ik denk aan zijn leven met dat oude menschje alleen, en dat dagelijks terugkerende werk dat hem zoo zwaar valt.... dan zou ik zoo graag wat warmte en wat licht in dat leven willen brengen. Hem eens ten eten vragen bijvoorbeeld, eenvoudig, huiselijk, maar wel veel bloemen en heerlijk fruit in ons mooie huisje... en onze aardige eetkamer.... en dan zou ik wat muziek kunnen maken.... ik ben ervan overtuigd, dat hij houdt van muziek. Maar kom nu maar eerst, want ik verlang zoo je alles te zeggen en natuurlijk ook van je reis te hooren. Ik haal je af....’

Hij keek op van den brief en ze glimlachten even in elkaars oogen.

‘Die Jeltje....! Hoe oud is ze?’

‘Zeven-en-twintig.’

‘Wat voor een man zou hij zijn?’

Ze haalde peinzend voor zich uit de schouders op, glimlachte dan ineens.

‘Zoo iemand als Ruys, je secretaris, stel ik me voor, flets-blond, schriel, een beetje aamborstig.’

‘Waarom juist zoo?’ lachte hij mee, dan ernstiger, de oogen weer in den brief:

‘Curieus toch de behoefte om dadelijk te idealiseeren! Ze weet blijkbaar niets van hem, en toch.... laat eens zien.... hij houdt van muziek.... en hij is capabel tot wetenschappelijk werk.... hij

is een eerbiedig zoon.... enfin.... de altijd oude, altijd nieuwe geschiedenis. Wat denk je te doen?’

‘Natuurlijk hem eens vragen. Waarom niet?’ Ze peinsde weer voor zich uit.

‘Vroeger wel.... maar de laatste jaren heb ik nooit gedacht aan de mogelijkheid dat Jeltje trouwen kon....’

‘Ze is ook wel heel leelijk. Dat Joodsch-Indische, die slappe trekken, geen lijn, geen ras.... en dan zoo als ze loopt en zit, als een zoutzak.’

‘Ze heeft prachtige oogen.’

‘Ja.... en ik geef toe, die maken wel heel veel goed, voor ons. Maar een jonge man wil frischheid, fleur van jeugd.... en die mist ze toch zoo volkomen.’

‘Ze heeft geld.’

‘Hoe bedoel je, ze heeft geld? Je kunt haar toch geen man toewenschen, die daàrom....?’

‘Neen, maar als die man nu wezenlijk iemand is, die wat beters zou kunnen presteeren dan les geven om zijn boterham en zij kan hem voor haar geld de vrijheid koopen, die hij noodig heeft....’

Ze zwegen beiden, ineens vroeg hij zacht.

‘Zou jij niet heel erg eenzaam blijven?’

‘Niet zoo heel veel anders dan nu. We hebben het samen heel gezellig, en ik geloof dat Jeltje heel veel om mij geeft... om mijn oordeel vooral ook... ik ben zooveel ouder, en ze heeft zich tegenover mij altijd

als leerling gevoeld, dat voelt ze nog.... maar ik heb, eerlijk gezegd, niet zoo heel veel aan haar.... ik voel zoo altijd dat ik hoofdzakelijk gevende ben, en dat alleen bevredigt mij niet. Dan daarbij.... ze heeft nu de meisjesschool, waar ze teekenles geeft en een paar leerlingen nog apart.... en ik zou haar toch altijd blijven zien. Ik geloof dat ik heel gewoon met Keetje blijven zou waar ik was.'

Hij gaf haar den brief terug en ze spraken over andere dingen, en zwegen al gauw geheel en al, beiden met het ophanden afscheid vervuld. Als ze er bijna waren, reikte ze hem uit haar portefeuille een bundel drukproeven toe, de Fransche vertaling van dezelfde kunsthistorische verhandeling, die hem voor drie jaar als een bronwel van pittige originaliteit in de gemeenplaatsen-woestenij der moderne kunstwetenschap zoo sterk had getroffen, - zoodat hij, tegen de gewoonte van zijn heele leven in, zelf de kennismaking had gezocht, waaruit zich hun vriendschap ontwikkeld had -; door zijn toedoen ook had een Fransch uitgever zich tot de publicatie van een vertaling bereid verklaard, door zijn toedoen was die vertaling tot stand gekomen, en een vriend, die jaren lang in Frankrijk had gewoond, wilde zich met de revisie belasten.

Maar een uur later, nadat ze op het hoofdstation afscheid genomen hadden - in een warme vleug

was de heugenis aan alles wat ze samen genoten hadden door ze heen gegaan, en de weemoed, omdat het weer over was, hadden ze als vocht naar hun oogen voelen komen - zat ze weer mijmerend over Jeltjes brief....

Het was bijna avond toen ze, na op het dichtsbijne groote station te zijn overgestapt, met het lokaaltje in haar woonplaats arriveerde.... leunend aan het open raampje, had ze de vochtige geur der overnevelde handen, het zware, dompe koeien geloei naar zich toe laten komen, totdat ze zich schier zwijmen van weemoed voelde.... hoe ver leek ineenen haar zomerreis, hoe kort daarentegen het verleden najaar geleden... toen ook had ze zoo den vochtigen avond ingedronken totdat ze zich schier van weemoed zwijmen voelde.... en nu, alweer een jaar verder, alweer een jaar ouder.... Buiten, op het pleintje, herkende ze dadelijk Jeltje aan haar gebogen loop, ze hield wat verder bij het paardentrammetje de wacht dat het niet zonder hen vertrekken zou en even later reden ze weg, de kleine winkeltjes langs, de stille straatjes door, naar het nieuwe buitenkwartier, waar ze hun woning hadden, mevrouw Rooyers 'artistenbuurt.' Een waterig maantje steeg boven de lage huizen traag omhoog.... hoe leek ineens dat stille wereldje klein, maar hoe ook vredig sloot, over de lange afwezigheid heen, deze avond bij

vroegere avonden zich aan, als was er geen breuk, als waren ze pas gisteravond zoo, na lezing of bezoek, met het paardentrammetje huiswaarts gegaan. En tegelijkertijd haar hoofd van bonte beelden vervuld en duizelig nog na de roezige, lange reis, raar verward in de rust rondom, als een luid getier, dat toch niemand hooren kon.

Ze gingen vlug het donkere plantsoentje door en Jeltje drukte haar arm.

‘Dank voor je brieven, hoor.... en zoo blij dat je er weer bent. Alles is klaar thuis.... sterke koffie.... en meloen....’

‘Dus toch.... dus nog een beetje heb je naar mij ook verlangd....?’ schertste ze.

Het leek dat Jeltje antwoorden wou, maar met een droog hikje hield ze in en zei alleen:

‘Wat zal je veel te vertellen hebben.... wat heb je veel beleefd.’

‘Misschien heb jij meer beleefd, hier.’

‘Ja, misschien. Maar dat kan ik nu nog niet weten.’

Thuis weer, meteen, als op slag, in al het oude opgenomen, Keetje, de poes, met zijn soepelen rug in de kier van de eetkamerdeur, maar wijselijk zich houdend uit de kille gang, de twee stoelen, en de kleine ronde tafel, die zijn ingetogen praal van zilver, porcelein en kleine kristallen bloemen-

bekers met week-witte, wijd open herfstchrysantjes leek op te heffen naar de zachte gouden lamp. Even later, aan de tafel, en het heele wijde, stille buiten waar de herfstdag nu te slapen lag, achter de warm-rood afgedekte ramen en de kleine geluidjes van het huis, half-vergeten, die een na een zich weer bij haar aandienen kwamen en in al dat vredige en bekende het ééne vreemde, haar eigen hoofd, als een onrustige, schreeuwige wereld vol bonte beelden en roezigheid.

Tegenover haar Jeltje. Ze keek naar haar en vond haar eigenlijk onveranderd, het stil-blijde lachje om den wat ouwelijken mond had ze, na eigen afwezigheid, meer gezien. Was het uit bescheidenheid dat ze zweeg, wilde ze eerst haar van haar reis vertellen laten? Maar ze zou niet hebben gekund, al had haar niets anders weerhouden, ze zou niet hebben geweten wat het eerst uit die bonte wemeling in haar hoofd te voorschijn te trekken. Berckenhoff's groeten had ze haar overgebracht en even doorgepraat over het prettige van een zoo bereisd en belezen en geleerd metgezel....

‘En vertel nu eens wat meer, lieve kind. Want je schreef.... en je begrijpt dat ik er belang in stel.’

‘Ja.... en ik hoop zoo dat je hem geschikt vindt.... en dat je....’ een glimlach kwam even

in de hoeken van haar mond ‘dat je mij helpt uit te maken hoe ik hem vind.’

‘Zou ik je daarbij helpen moeten, gekke meid?’

‘Zeker zou je.... want ik ben niet wat de menschen zoo noemen verliefd.... en dat zal ik ook wel nooit kunnen worden.’

‘Op hem niet?’

‘Op niemand....’

‘En hij?’

Jonger en voller werd haar gezicht, nu een blos het langzaam beklom, in haar vocht-overtogen fluweelen oogen met hun wit als van kievietsei kwam de beschroomde triomf van een leelijk meisje, dat ten leste plotseling schatten in zichzelf heeft ontdekt.

‘Ik geloof wel dat ik veel voor hem zou kunnen zijn.’ ‘En zie je,’ ze boog over de tafel naar haar over, sprak sneller, de oogen half neer ‘dat op zichzelf trekt me zoo aan.... ik wist niet dat het zoo je eigen leven vervullen kon.... het gevoel dat je misschien een anders leven vervullen kan....’ Ontroering beefde in haar stem, dreef naar haar oogen, even zweeg ze, dan: ‘Juist omdat iedereen hem leelijk vindt.... juist omdat hij zoo niets van het leven heeft gehad....’

Tegenover de ontroering van de ander voelde Hetty ineens een vreemde ongemakkelijkheid zoodat ze geen weerklank te geven vond, en niet te zeggen dan:

‘Ik wil heel graag eens kennis met hem maken’.

Een invallende gedachte deed haar plotseling lachen. ‘Ik weet niet eens wie hij is! Je hebt me zijn naam niet geschreven.’

‘Wat deed de naam er toe? Schotel heet hij.... Barend Schotel.... saaie naam hè? Barend.... Barend en Jeltje....’ ze lachte en bloosde weer. En daardoor was haar de eerste onbedwongen beweging van Hetty's schrik ontgaan.

Ze had trillend haar koffiekopje naar den mond geheven, zonder proeven slurpten haar lippen het heete vocht in, ze poogde te bedenken wat ze zeggen zou, als Jeltje haar zoo dadelijk over hem ondervragen zou, maar het was als roepen tegen wind en golven in, pijn-doend machteloos, schokken doorstuipten haar hoofd, versperden haar denken, sloegen elk begin van overleg uiteen. Ze wachtte, maar het bleef stil en ze keek op en zag Jeltje bij het buffet rustig doende met de meloen en ze bezon zich: hoe kon Jeltje vermoeden dat ze elkander ooit hadden gekend!

Even voor ze zijn naam noemde, had ze willen zeggen: ‘laat hem maar eens hier ten eten komen’, zoo dichtbij haar lippen waren die woorden geweest dat het haar leek, als moest Jeltje ze hebben voorzien, dan zou ze er op terugkomen zoo dadelijk.... dat mocht niet. En ze dwong zich tot verhalen

van haar reis, maar de vage, ongeformuleerde vragen die hem betroffen en wat haar nu stond te doen, bleven in haar gisten, zetten zich uit, drongen op, onweerhoudbaar en stietten haar woorden uit de rij. In de beschrijving van een wonderlijk reisgezelschap, dat ze te Rome hadden ontmoet, vielen telkens gaten, wanneer het andere denken haar zoo overstelpte, dat ze hulpeloos naar woorden tastte en, het voorhoofd van inspanning klam, de oogen weg, enkel onsamenhangende stamelingen vond. Ineens werd het haar te erg, midden in een zin liet ze zich steken.

‘Ik geloof dat ik vertel als een.... als een smid. Je moet me niet kwalijk nemen, ik ben eigenlijk zoo verschrikkelijk moe. Moe in mijn hoofd, van den heelen langen dag. Vind je het erg als ik nu dadelijk een uurtje ga rusten, boven op mijn bed?’

Maar boven, voor het raam, ving ze ineens het zachte zilveren troost-oog van de maan, en haar hand al aan haar japon om die los te knopen, stond ze aarzelend stil. Deed ze eigenlijk niet beter naar buiten te gaan, de achterdeur uit en in eenzaamheid wandelend alles te doordenken? Jeltje hoefde haar niet te hooren, en al deed ze, zou haar zeker niet storen....

De laatste rij van kleine, vrijstaande villa-huisjes, moderner dan de oudere, waarvan haar eigen er een

was, stond zoo dicht aan de gespaarde resten van het vroegere bosch gebouwd, dat nu, in den avond, de donkere boomen een achtergrond als een rotswand vormden, waaronder-tegen de huizen stonden, open, klein, vroolijk-verlicht. Er boven de maan, lichtend over de kleine, vierkante veldjes, voor elk huis één, waarin hier nog wat waschgoed achtergebleven hing, dat in het zilverlicht bijna een versiering scheen en daar, midden in 't gras, een vergeten, leege baby-box. Jonge menschen woonden daar meest, modernen, 'vrijgevochtenen', heele en halve artisten en tegen wel-beter-begrijpen in, vervulde de aanblik van die rij huisjes aan den donkeren boomwand als geleund, een kleine wereld apart, in het voorbijgaan haar altijd met de gedachte aan onbelemmerende jeugd en ongetoomde liefde en ongebreideld geluk. Nu ook weer sloeg ze de laan in, vanwaar ze uitzicht op die huisjes had. Toen ze uit haar eigen huis kwam, had het windstil geleken, maar zooals het oog in donker aanvankelijk niets, maar gaandeweg velerlei onderscheidt, zoo werd ze onder het voortloopen overal een allerfijnst zilverig ritselen gewaar. Ze stond stil en keek op en diep in haar borst sloeg haar hart over de lichtere geluidjes heen en eer ze 't wist was haar een zucht ontvloten.... haar oogen werden vochtig, een zachte pijn greep haar in lichtbenauwenden druk als tusschen handen aan....

het was de weemoed die haar in de latere jaren al nader was gekomen, die met schaarsche bezoeken aangevangen, nu bijna niet meer uit haar heengaan wou.. de weemoed om den voorbijën tijd, om het onherroepelijk afgesloten leven, om al de oningeloste beloften, al de on vervulde voorspellingen.... Een tegelijk weemoedige en dartele, lichtzinnige en melancholische tokkelmelodie, die ze pas ergens in het Zuiden had gehoord, kwam plotseling in haar op, ze wilde het neuriën, maar kon niet, daar haar keel vol tranen zat.... het was de melodie van het zoete, eindelooze smachten, dat tegelijk toch zijn eigen ontoereikendheid voorvoelt.... het was de muziek van wat lang achter haar lag en van wat zich nooit ten volle had vervuld.... Zou niet elkeen de herinnering aan die eene teug, hem voor de lippen weggerukt in dat nimmer-weergekeerde oogenblik van hooggestegen dorst, blijven verontrusten tot in zijn ouderdom, hoe hij zich later verzadigen mocht, zou het hem niet altijd lijken, dat geen drank zoo heerlijk was als die eene zou zijn geweest? En zij had zich nooit verzadigd....

Toen ze zich, jong, aan hem bond, omdat hij met troost kwam en met dat zacht-schroeiende verlangen dat ze van hem zou zijn, geloofde ze toch wel, ondanks haar vroeg-gerijpte zelfdoorgroding, dat ze het alles volbrengen en rust vinden kon. Maar niet

lang.... of verlangens als lange, vochtige zuchten, als een huiverend uitstrekken van armen stonden in haar op, die haar verontrustten, maar waartegenover, als in een andere weegschaal, ze stellen kon haar medelijden en haar genegenheid en die oude zucht uit haar kinderjaren: om *braaf* te zijn, niet zooals de menschen het verstonden, maar zooals ze het uit stemmen in en buiten zich verstond....

Toen.... in Zwitserland.... nu bijna veertien jaar terug.... Rick Muntendam.... en kort daarna Jaaps dood.... en Rudolfs bezoek en die blik langs de ramen, toen hij bij zijn auto stond.... waaraan ze in later jaren niet denken kon zonder een schrijnenden spijt.... zonder een bonkerenden haat.... En daarna waren de lange jaren van haar weduwschap een na een gekomen en gegaan.... met Jeltje al gauw, toen de toestemming uit Indië kwam.... en in dienzelfden tijd, bijna door een toeval leek het wel, was ze begonnen over schilderkunst te schrijven, een arbeid, die haar veel meer dan het schilderen zelf te bevredigen bleek. Want uit die al wijder reikende overpeinzingen had ze zich ten leste haar levensbeschouwing gebouwd en daarin was de oude drang om ‘alles te begrijpen’ om als in één ademtocht van de ziel alles gelijktijdig te zijn.... tot rust gekomen.... Of misschien had Berckenhoff gelijk en kon ze beter zeggen dat die

felle, alle krachten eischende intellectueele activiteit haar van het heimwee had afgeleid... Hoe datmocht zijn.... het was haar, bij wat het schonk, toch wel heel duur te staan gekomen ook! Want het onbevredigde bleef, het gevoel van tekort, het verlangen naar dien éénen beker, die haar ééns van den mond gestooten was.... als had iemand haar ééns willen kussen zóó, dat zijn kus haar het leven openbaarde, dat er haar ziel in versmolt en was, juist toen zijn lippen raakten, dood aan haar voeten ineengestort.. en voor dat verlangen bestond geen bevrediging meer. Toen had ze de kunstenaars en denkers onder de mannen benijd, die, als ze zich neerbuigen over de vrouw, hun geest en hun ziel achterlaten in hun werkvertrek, zoodat het niet telt of die vrouw een eigen geest en een eigen ziel te geven heeft -, wellicht zelfs liever niet.... toen ze ervoer dat een vrouw tot die zelfsplitsing niet bij machte is, zoodat ze zich aan haar mindere niet geven kan, omdat zóó sterk een dorst naar gedachtelooze vervoering haar liefdeverlangen niet kan zijn, of bewondering, vereering en dienend ontzag willen er zich inmengen.... bij haar althans.

Een paar jaar na Jaaps dood die kortstondige verhouding met Romme, jong, luchthartig ‘zakenman’, welk een mislukking.... En.... en op eenmaal sprongen haar gedachten meer dan tien jaar

over.... en vandaag nog in den trein. Ze had hem wel naar zich zien kijken, die donkere man, die zoo goed een Amerikaan als een Franschman wezen kon, het fijne, magere gezicht onder den slappen, breedgeranden, groen-grijzen hoed, ze had al eerder zelf naar hem gekeken, naar zijn jonge, lenige, nerveuse handen vooral. Hij leek zoo sterk en zoo vurig.... en tegenover haar zat de goede, oude vriend, haar geleerde reisgezel, voor wie ze wist te wezen 'de eenige vrouw die tegelijk lieflijk en verstandelijk kan zijn....' aan wie ze zich zóó, welbewust, op hun reis gedurig had getoond.... en onwillekeurig had ze vergeleken, en onder dat half verborgen kijken was een weeke warmte door haar heen gegaan... maar waarom had ze dadelijk daarna moeten denken aan zijn mogelijk grof-zelfzuchtig geesteloos bestaan van 'zaken-man', zijn waarschijnlijk tekort aan ver-reikende belangstelling in de levens-problemen, die haar vervulden, aan de soort vrienden, die hij wel hebben zou, aan de soort lectuur, die zich wel in dien onberispelijken reistasch daar boven zijn hoofd bevinden zou? Dacht een man, die op reis een mooie, aantrekkelijke vrouw ontmoette, aan haar levensbeschouwing, aan de herkomst van haar juweelen, aan haar vrienden en aan haar lectuur....? Zij kon niet anders, zij kon hoe langer hoe minder anders.... met het eene

moest ze het andere betalen, het eene sloot voor haar het andere uit....

En op dien kruisweg van overpeinzingen rees dan ineenen weer de groote vraag: had hij dit alles op zijn geweten, had hij dit alles gedaan, in zijn somberen haat van leelijken, ijdel en jongen, door op dat oogenblik juist met zijn aanklachten tot Rudolf te komen, zoodat de kwellende twijfel opschoot en uiting zocht, terwijl zij in een extase, in een exaltatie leefde, waaruit de geringste aanraking met dien twijfel haar naar diepten van ellende en wanhoop neerstorten deed? Schuld.... schuld en oorzakelijkheid.... waanbeelden die in haar geest reeds lang geen plaats meer hadden.... doch zich uit haar hart zoo gauw niet verjagen lieten! O, hoe vaak wanneer zoet-smachtende melodieën, lispelingen van herfst, voorjaarsweelde.... jong geluk, dat ze overal meende te zien, ook waar het misschien niet was, ééns toen een badende, gebruinde man een dartel-spartelend meisje in roode badkleeding in zijn armen uit schuim en golven beurde, jaren geleden aan het strand.... hoe vaak bij dit alles had niet de haat als met een harde vuist op haar hart gebonkt, de haat tegen hem, die haar de ongetoemde liefde van een krachtig man en kinderen daarna, in laffen wrok om plagerij ontstal.... En nu.... nu ze veertig was.... en niets meer te ver-

wachten had.... niets meer verwachten wilde.... nu kwam hij tot het meisje dat haar in een wereld van vreemden het naaste stond.... en nu.... als ze wilde.... als ze alleen maar Jeltje vertelde waartoe hij indertijd in staat was geweest.... Maar terwijl ze de mogelijkheid in zichzelf openlei, voelde ze al dat het een onmogelijkheid was.... En ineens stond ze stil onder de boomen, hun zilverig ritselen beluisterend en haar oogen gingen omhoog naar de maanbelichte toppen.... in een zucht hief zich haar borst.... ze zag de huisjes aan, waarin ze zich altijd het jonge geluk, het onbekommerd leven zoo gaarne denken mocht.... had ze nu met het liefhebben ook het haten verleerd? Was dit de rust van den komenden ouderdom, was dit het resultaat van langjarig overpeinzen.... of waren die beide dingen eenerlei, twee woorden voor eenzelfde innerlijk gebeuren? Had dan toch het besef dat schuld niet bestaat en oorzakelijkheid een hersenschim is, ten leste den wrok uit haar hart verjaagd? Tijden en tijden had ze niet aan hem gedacht en nu ze dezen ouden haat tusschen de vingers nemen, toetsen en beproeven wilde.... daar viel hij als pulver uiteen.. en in zich vond ze niets dan gerucht van zuchten, dauw van tranen.... weemoed.... weemoed.... die stil-aan uit haar oogen drupte en om haar mond als zachte wrangheid kromp....

Wanneer dit alles versterven beduidde, dan was versterven niet zonder zoetheid.... wanneer dit alles tot den dood bereidde, dan kon het sterven zoo zwaar niet vallen, als ze in de felle jaren en nog veel langer had gemeend....

Ze dacht aan Jeltjes brief.... aan haar weinige woorden.... die toch een diepte van kiemende genegenheid, van ontwakende teederheid hadden geopenbaard voor dienzelfde man.... Neen, niet! Haar Barend Schotel was niet dezelfde man.... deze was de voor van zijn moeder trouw zorgende, in onbegeerd werk zijn leven verterende, in eenzaamheid verouderende, van geluk door wat zijn schuld niet was verstokene.... Had Jeltje niet alle recht en zelfs niet allen grond hem zoo te zien?

Weer stond ze in haar heen-en-weerloop stil en zette als met een ruk haar eigen wezen om.... en slaagde er in hem zelf ook zóó te zien.... beklagenswaardig-alleen, zielig-onhandig, ongelukkig-leelijk, daarom verstoken van het geluk, waarnaar hij toch zoo goed als elk ander wezen dorsten moest....

En weer dacht ze, keerend tot zich-zelf: beteekent dit ouderdom en onverschilligheid.... of is ten slotte alle inzicht een troostend woord voor ouderdom en onverschilligheid?

Langs de lichte woninkjes, waarboven de maan hing hoog en klein, duizel-ver in de zilveren wijdden

weg, waar de leege baby-box vergeten stond en het waschgoed roerloos hing, zilveren banieren aan het onzichtbaar koord, ging ze weer naar huis terug en vond er Jeltje lezend aan den haard, tegen de kilte had ze een klein blokkenvuurtje gebouwd.

Verwonderd liet ze haar boek op haar knieën zinken.

‘Was je niet naar bed? Ben je weer opgestaan? Uitgerust....? Weggeweest....?’

‘Ja, heelemaal opgeknapt weer.... eerst wat gerust en toen een loopje gedaan.... En vertel me nu, kind.... waar je straks aan bezig was.... je wilde mij voorstellen dien vriend van je, dat we dien mijnheer Schotel.... dat we dien hier eens vragen zouden?’

De groote oogen hieven zich naar haar op, een blijde, toch vaag-bevreemde uitdrukking verscheen om den ouwelijken mond, ze knikte alleen, verwachtend....

‘We moesten hem dan maar eens ten eten laten komen.... en het wat aardig, een gezellig dineetje voor hem ervan maken....’

‘Ja....’ ze greep haar hand. ‘Ja.... als je wilt.... dol-graag.... Mag ik het hem morgenochtend dan al zeggen? Ik vertel hem dan meteen van jou.... hij weet nog niets, enkel dat ik samen woon met een vriendin.... want eigenlijk zijn we nog niet heel erg intiem, zie je.... ik voel alleen

dat het iets worden kan.... dat er iets komen kan.... en hij heeft zoo niemendal....’

Maar Hetty hoorde niet recht. Een nieuwe verwarring was in haar opgestaan. Zijn aandeel in dit alles.... zijn houding tegenover haar.... daarmee had ze nog geen rekening gehouden.... Dat ook moest ze nog overdenken.

‘Wil je morgenochtend nog liever niets tegen hem zeggen, kind? Ik vraag het je nadrukkelijk.... ik heb er mijn reden voor....’

Nu evenmin als ooit eerder vroeg Jeltje verder naar wat haar niet werd verteld, alleen haar oogen drongen, maar Hetty zag het niet. En onhoorbaar, begrijpend dat de oudere vrouw haar niet meer bij zich begeerde, stond het meisje op en ging de kamer uit.

‘Drie-en-veertig jaar.... alles twintig jaar geleden.... wat zou er in hem van overgebleven zijn? Berouw.... of niets dan vergetelheid in de dagelijksche tredmolen van werk en zorg? En niet getrouwd.... nooit misschien liefde ontmoet, voor nu! Om Jeltje, om hemzelf.... om alles moest hij zijn kans op geluk nu eindelijk hebben....

Berouw of enkel maar vergetelheid.... en als hij nu destijds eens eerlijk was geweest in zijn vrees dat Veldheer dien hij vereerde, een hem onwaardige vrouw trouwen zou? Of als hij.... in dat tekort

aan zelfdoorgroding van alle mensen die zichzelf beklagen en zichzelf teveel overschatten.... als hij zichzelf had wijsgemaakt, dat hij uit eerlijke, edele ingevingen handelde? Dat kwam nu op hetzelfde neer.... daar lag toch óók nog een mogelijkheid.... In elk geval.... Jeltje moest hem schrijven.... mocht niet onverhoeds aankomen met haar naam, zoodat hij onbeheerscht meer dan hij wilde zeggen zou.... ze moest hem nadrukkelijk ook uit h  r naam, bij hen ten eten nooden.... dat hij duidelijk zag, hoe het stond in haar, dat hij begreep, voorloopig te moeten zwijgen, voorloopig zich te moeten houden als vreemde totdat ze elkanders nieuwe zijn hadden gepeild. En liep het onverhoopt dan nog op niets uit tusschen Jeltje en hem, dan immers was het nog beter, zoo ze maar van al dat verledene, verzwegene niets wist....

Altijd door met die vraag in haar oogen, maar niettemin zich neerlegend bij wat ze niet recht begreep, schreef Jeltje op Hetty's verzoek den uitnoodigingsbrief, dien ze hem niet zelf in handen geven mocht en den anderen dag ging ze op de fiets naar school, om hem niet in de tram te ontmoeten, en 's middags naar huis, zonder even op hem te wachten....

Dat maakte dien avond voor hem somber en ellendig, een avond als in lang niet meer gekend.

In zijn schamel-gemeubelde, te schel verlichte kleine werkkamer zat hij onder de naakte, witte lamp en corrigeerde opstellen, die hem enkel ergerden door hun krukkerigheid, daar het kinderlijk-onbeholpene geen bekoring voor hem had.... en haalde boosaardige krassen door spelfouten heen.... en schreef met woedend potlood ‘schandelijk’ en ‘slecht’, en voelde zich eenzaam en oud.... en vroeg zich af wat Jeltje vandaag kon hebben beziel, maar zette zich tegelijk al schrap tegen de in h  r vermoede gedachte, dat hij haar zoo maar dadelijk bidden en smeeke   zou....

Dan bracht de meid haar brief en hij las den naam van haar, wier heugenis hij jaren in zich had gedragen als het symbool van alles, dat het leven hem aan goed had onthouden, aan kwaad had toegebracht.... en hij zat verward.... verbijsterd.... Kwam zij hem tegemoet.... had zij vergeten.... had zij vergeven.... dat zij hem ten eten vroeg? Was zij dus de vriendin, wier naam Jeltje nog niet had genoemd, de ‘hoogstaande vrouw’ waarop hij haar eenmaal - en toen al met wrevel, want hij geloofde niet in ‘hoogstaande vrouwen’ - toespeling had hooren maken? Zij.... een hoogstaande vrouw! Spot raasde door hem heen. Gekken waren ze, met hun beiden! Maar ze vroeg hem nu toch..... Waarom....? Waarom....? En even zat hij

versuft, onder zijn naakte, schelle lamp. Dan schoot er een heet licht door zijn brein... hij wist het, hij begreep het, hij doorzag haar, de hoogstaande vrouw!

Eerst hem laten komen, dat wilde ze, dat zocht ze.... en dan hem geniepig aanklagen, uit haar kleinen, valschen vrouwen-kijk op hem.... eerst hem lokken, dat hij zich aan Jeltje hechtte, meer en meer.... en dan haar invloed op het meisje misbruiken, dat ze hem verstooten zou, dat was haar plannetje, daarop lei ze het aan. Maar als ze dacht, dat hij daarvan dupe worden zou, dan kende ze hem toch nog altijd niet, dan zou ze toch wel bedrogen uitkomen. Zoo onnoozel bestond toch alleen een vrouw.... om een man voor zoo onnoozel te houden.... dat hij in fabeltjes gelooven zou, in het fabeltje van de grootmoedige vrouw! Had hij maar eerder geweten, had zij maar eenmaal den naam van die 'hoogstaande vrouw' genoemd, dan had hij toen al de kennismaking afgebroken. Natuurlijk stond het meisje onder haar invloed, biologeerde zij haar.... aan andere dingen wilde hij nu maar niet eens denken.... en dat was de verrassing, die ze hem bereidde. Mis poes! En zóó algeheel verteerde ineens de gloed van ouden wrok de nauwgezette kiemen der nieuwe genegenheid dat hij koude, liefdelooze gedachten spon om Jeltje, naar wier bijzijn hij even te voren had verlangd. Ze was nu de

vriendin, de bewonderende vriendin van de gehate, die waarachtig nu nog scheen te meenen, dat ze hem te slim af zijn kon. Hoogstaande vrouw....

Onder zijn naakte, schelle lamp zat hij en staarde voor zich uit en 't scheen als had al zijn gal ineens zijn bloed doorschoten, zoo geel leek zijn huid, zoo bitter was zijn naar het verleden gekeerde blik. En hij mokte.... dus was ook dit weer uit, dus werd ook deze ééne kans, deze laatste mogelijkheid.... een vereerende gedweeë vrouw, met wier geld hij zich wellicht de vurig-begeerde vrijheid had kunnen koopen.... hem door haar toedoen ontnomen. Goed.... dan maar in eenzaamheid, armoë, gehate loonslavernij verouderen.... ze zou althans niet kunnen zeggen, dat zij over hem had getriomfeerd, dat zij hem in den val had laten loopen!

Zijn brief lag er, den volgenden middag laat, toen Jeltje thuis kwam.... en Hetty sloeg met kloppend hart haar trekken gade, terwijl ze gretig las, en ze schrok.... want een valse bleekheid trok over Jeltjes gezicht en ze zette zich in een stoel en reikte haar den brief, met een ongelukkig, hulpeloos gebaar, wel begrijpend dat alleen Hetty haar opheldering geven kon en dat dit verbijsterende samenhang met het geheimzinnige in Hetty's houding en gedrag.... sinds haar thuiskomst.... of sinds ze zijn naam had genoemd?

‘Geachte Mejuffrouw....’ was het nooit tot bij den naam noemen gekomen of kwam hij daar nu weer van terug? Dat vroeg ze zich even af en las dan verder:

‘Op uw uitnoodiging, ook namens uw vriendin, om ten uwent te komen eten, kan ik tot mijn spijt wegens familie-omstandigheden niet ingaan. In verband met allerlei, dat u niet interesseeren zal, acht ik het trouwens beter, onze kennismaking niet verder voort te zetten. Dit zal ons te gemakkelijker vallen, omdat mijn moeder zich langzamerhand te oud voelt worden voor het bestier van een eigen huishouding, zoodat wij erover denken in de buurt van het gymnasium pension te zoeken. De kans dat we elkaar zullen ontmoeten wordt daardoor veel geringer....’

Ze keek op in Jeltjes stil-dringende oogen, ze was zelf ook heel bleek geworden en smartelijk suisde het door haar heen: ‘Dezelfde gebleven.... ouder, maar niet anders geworden.... niets van het leven geleerd.... niets uit de jaren gewonnen.... En hoe moet ik haar dit allemaal zeggen? En wat moet ik nog heel laten aan het beeld dat zij van hem in zich draagt?’

‘Begrijp jij er iets van....?’ stamelde Jeltje.

‘Ik begrijp er alles van.... hij doet zichzelf aan, wat ik hem niet heb willen aandoen.... We hebben

elkander heel vroeger ontmoet.... de schuld lag bij ons allebei.... en hij kan nu niet geloovent, dat al dat oude voor mij voorbij, vergeten is....’

‘En je vroeg hem toch zelf hier aan huis?’

‘Ik denk dat hij mij niet vertrouwt. Hij ziet mij precies zooals hij mij zag twintig jaar terug.

Hij heeft nooit kunnen terugkomen op wat hij eenmaal voor zichzelf vastgesteld had, zoo was hij al toen.... hij heeft zich blijkbaar nooit kunnen bevrijden van dien ouden haat... hij heeft zich niet kunnen herzien.... niet kunnen vernieuwen.... En ook hierop....’ ze knikte naar den brief in Jeltjes koude hand ‘ook hierop komt hij niet terug.. Hij is, wat hij toen was.. en daarom heeft hij nu, in zijn eigen innerlijk.... zijn eigen vergelding gevonden.... geen vergelding van buiten af, omdat hij schuld heeft, maar een vergelding van binnenuit, omdat hij is, die hij is.... en buiten zijn eigen natuur niet wezen kan....’

Haar stem hokte en ze zweeg en ze zaten stil, in de stilte, naar elkander toe gebogen en in Jeltjes handen de brief....

EINDE.